

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Justės Šimelytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Atleidimo nuo baudmės programų EB ir JAV efektyvumas
kovoiant su karteliais bei EB ir JAV bendradarbiavimas**

Vadovas: lekt. Šarūnas Keserauskas

Recenzentas: asist. Marius Juonys

Vilnius 2007

Turinys

Turinys	1
Ižanga	2
I Atleidimo nuo bausmių programų efektyvumas ES ir JAV	6
1. Atleidimo nuo bausmių programų efektyvumo reikšmė įgyvendinant konkurencijos teisę	6
2. Atleidimo nuo bausmių programų taikymo efektyvumo prielaidos	11
2.1. Griežtos atsakomybės grėsmė. Kartelių kriminalizavimo klausimas	11
2.2. Didelė kartelių atskleidimo rizika	17
2.3. Atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programų skaidrumas	19
2.3.1. Žymeklio taikymas.....	20
2.3.2. Minimalūs reikalavimai imunitetui nuo baudų gauti	24
2.3.3. Žymi papildoma įrodymų vertė	26
2.3.4. Pareiškėjo vaidmens kartelyje įvertinimas.....	28
2.4. Lankstumo principo įtaka atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programų efektyvumui	30
2.4.1. Papildomos amnestijos ir griežtesnės baudos strategijos.....	30
2.4.2. Bausmės sumažinimas	32
2.5. Paraiškų daugeto problema. Atleidimo nuo bausmių programų harmonizavimas ..	36
2.5.1. Lyginamoji Europos Konkurencijos tinklo atleidimo nuo baudų programos modelio ir 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelio bylose analizė	39
2.5.1.1. Programų taikymo apimtis	39
2.5.1.2. Minimalūs reikalavimai atleidimui nuo baudų gauti	39
2.5.1.3. Minimalūs reikalavimai baudoms sumažinti	40
2.5.1.4. Kitos programų sąlygos	40
2.5.2. Lietuvos Respublikos atleidimo nuo baudų programos palyginimas su EB atleidimo nuo baudų programa	41
2.6. Informacijos konfidencialumo įtaka atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimo efektyvumui	43
II EB ir JAV bendradarbiavimas įgyvendinant atleidimo nuo bausmių programas	49
1.1. Formalūs EB ir JAV susitarimai	50
1.2. Neformalūs susitarimai	51
1.3. EB ir JAV bendradarbiavimo probleminiai aspektai	52
Išvados	55
Literatūros sąrašas.....	56
Santrauka.....	66
Summary	67
Priedas nr. 1	68
Priedas nr. 2	69
Priedas nr. 3	70
Priedas nr. 4	77
Priedas nr. 5	86
Priedas nr. 6	87
Priedas nr. 7	88
Priedas nr. 8	89
Priedas nr. 9	90
Priedas nr. 10	91

Ižanga

“Cartels are an attack against free market economies.”¹

Temos aktualumas. Dauguma pasaulio valstybių pripažįsta, kad laisvos rinkos ekonomika, pagrįsta neiškraipyta konkurencija, lemia inovacijų diegimą bei pramonės progresą². Konkurencingos rinkos apsauga yra vienas iš konkurencijos institucijų tikslų, pagrįstų viešuoju interesu. Kadangi karteliai³ yra slapti konkurentų susitarimai, kuriais koordinuojamos ar nustatomos kainos, ribojama pasiūla, gamybos apimtys, dalinamasi rinkomis ar vartotojais, sumažinama prekių kokybė ar jų pasirinkimas, todėl yra pripažįstami vienais iš rimčiausių konkurencijos pažeidimų⁴. Susitarimai dėl kartelių yra slapti, gerai koordinuoti, o jų dalyviai, vengdami griežtos atsakomybės ir prisidengdami slapyvardžiais, susitikimus organizuoja užsienio kurortuose. Tai apsunkina kartelių atskleidimą bei konkurencijos teisės įgyvendinimą, todėl reikalingas specialus mechanizmas, ardantis ir užkertantis kelią kartelių egzistavimui. Tokio mechanizmo ištakos siekia 1978 m., kai JAV pirmąkart buvo pritaikyta amnestijų programa: kartelio dalyvis, pirmasis pateikęs informaciją apie kartelio egzistavimą Konkurencijos skyriui prie JAV Teisingumo departamento (angl. – *Antitrust Division U.S. Department of Justice*) ir bendradarbiavęs tyrimo metu, galėjo išvengti atsakomybės. 1993 m. patobulinus amnestijos programą, paraiškų skaičius išaugo nuo kelių per metus iki kelių per mėnesį. Europos Komisija atleidimo nuo baudų programą ėmė taikyti tik 1996 metais, tačiau buvo kritikuojama dėl pernelyg neaiškių programos sąlygų, todėl 2002 m. paskelbtas naujas pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose. Atleidimo nuo bausmių programos lėmė pasaulinio masto kartelių atskleidimą JAV, ES, Kanadoje ir kitose jurisdikcijose⁵.

¹“*Karteliai yra išpuoliai prieš laisvąją rinką*”. PATE, R. H. Anti Cartel Enforcement: the core antitrust mission [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą:

<<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/201199.htm>>.

²“*Jeį konkurenciją laikysime vertybe, karteliai – blogybė.*“ (angl. – „If competition is a good thing, it follows that cartels are bad“). BREIT, W., ELZINGA, K. G. *The Antitrust Casebook Milestone in Economic Regulation*. Mason, Ohio, USA: South – Western College Publishing, 3rd ed., 2001. p. 9.

³ Šiame magistro darbe sąvokos “karteliai” ir “karteliniai susitarimai” naudojami kaip sinonimai.

⁴ Consolidated version of the Treaty establishing European Community (OJ C 325/33, 24/12/2002), 81 str.

⁵ Baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo Konkurencijos skyriaus prie JAV Teisingumo departamento Direktorius HAMMOND, S. D. Cornertsones of an Effective leniency program [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2007 – 03 – 09]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206611.htm>>.

Tačiau svarbus yra ne tik atleidimo nuo bausmių programos egzistavimas, bet aiškus jos taikymas: tinkamai apibrėžtos atleidimo nuo baudų sąlygos, procedūra, programos lankstumas bei koordinavimas su kitais konkurencijos teisės institutais įgyvendinant konkurencijos teisės politiką. 2006 m. rugsėjo 29 d. Europos konkurencijos tinklo konkurencijos institucijų vadovai patvirtino atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programos modelį (programa patvirtinta anglų kalba ir išversta į visas oficialias kalbas), kuri turėtų atitikti ir valstybių narių taikomi atleidimo nuo baudų modeliai. Nuo 2006 m. gruodžio 8 d. taikomas peržiūrėtas Europos Komisijos pranešimas dėl baudų ir atleidimo nuo baudų sumažinimo kartelių bylose, suteikęs programai daugiau skaidrumo ir aiškumo, įvedęs naują, anksčiau Europos Bendrijoje netaikytą žymeklį. Atleidimo nuo bausmių programa yra aktualus diskusijų objektas. 2005 m. gruodžio 19 d. Komisijai patvirtinus Žaliąją knygą „Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles“⁶, kurioje pateikiami ne tik privataus konkurencijos įgyvendinimo gerinimo metodai, bet ir privataus bei viešojo konkurencijos įgyvendinimo derinimo būdai (ypač privačių asmenų įrodymų rinkimo galimybės bei kartelio dalyvio suteiktos informacijos konfidencialumo derinimas). Taigi atleidimo nuo bausmių programos veikimas yra svarbus klausimas ne tik pačios programos tobulinimo procese, bet ir kitų konkurencijos teisės tikslų užtikrinimo kontekste.

Intensyvūs konkurencijos teisės pokyčiai turi didelę reikšmę ir konkurencijos teisės teorijai, ir praktikai. Atleidimo nuo baudų programos naujovės bei jos efektyvų taikymą lemiantys veiksniai neabejotinai svarbūs ir Lietuvai ypač kaip Europos Sąjungos narei.

Darbo tikslai. Šio magistro darbo tikslas – išanalizuoti pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius atleidimo nuo bausmių programas ES ir JAV, bei mokslinę literatūrą, atskleisti atleidimo nuo bausmių programų efektyvaus funkcionavimo prielaidas bei reikšmę įgyvendinant konkurencijos teisę. Atleidimo nuo bausmių programų aprašymas nėra šio tyrimo tikslas.

Darbo objektas. Šiame darbe nagrinėjama atleidimo nuo bausmių programų reikšmė bei efektyvumas, programų efektyvumą lemiantys veiksniai: griežta atsakomybė už kartelius, didelė kartelių atskleidimo rizika, programos sąlygų bei procedūrų skaidrumas, lankstumas, atleidimo nuo bausmių programų harmonizavimas, pareiškėjų pateiktos informacijos konfidencialumas, kai kurie viešojo ir privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo koordinavimo aspektai, ES ir JAV institucijų bendradarbiavimo reikšmė efektyviam

⁶ Green Paper – Damages actions for breach of the EC antitrust rules, COM (2005) 672, 19.12.2005.

atleidimo nuo bausmių programų taikymui. Siekiant efektyviai ir struktūriškai atskleisti atliktą tyrimą, magistro darbą sudaro dvi dalys: atleidimo nuo bausmių programų efektyvumas ES ir JAV bei ES ir JAV bendradarbiavimas. Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiama atleidimo nuo bausmių programų reikšmė įgyvendinant konkurencijos teisės politiką, analizuojama griežtų bausmių už kartelius įtaka bendram programų efektyvumui, keliamas kartelių kriminalizavimo klausimas, nagrinėjami kiti atleidimo nuo bausmių programų efektyvumą lemiantys esami ir galimi veiksniai. Antrojoje struktūrinėje darbo dalyje analizuojama ES ir JAV bendradarbiavimo įtaka atleidimo nuo bausmių programų efektyvumui bei bendram konkurencijos teisės įgyvendinimui.

Tyrimo metodai. Atliekant tiriamąjį darbą naudoti įvairūs metodai: lingvistinis, loginis, teleologinis, istorinis, lyginamasis, sisteminis bei statistinis. Siekiant atskleisti darbe naudojamas sąvokas bei tiriant su tema susijusius teisės aktus naudojamas lingvistinis tyrimo metodas. Teleologinis metodas naudojamas tiriant atleidimo nuo bausmių programų tikslus bei reikšmę įgyvendinant konkurencijos teisę. Analizuojant atleidimo nuo bausmių programų ištakas, programų raidą bei jų plėtros paskatas ES ir JAV pasitelkiamas istorinis metodas. Lyginamasis metodas naudojamas analizuojant galiojusias ir galiojančias atleidimo nuo bausmių programas ES ir JAV, aiškinantis šių programų trūkumus bei svarstant galimas perspektyvas. Tuo tarpu sisteminis ir loginis metodai naudojami visame darbe, būtent: analizuojant teisės aktų normas, atleidimo nuo bausmių kartelių bylose programų sąlygas bei procedūras, minėtų programų efektyvumą lemiančius faktorius ir kt., taip pat sisteminant tiriamąją medžiagą bei ja remiantis darant išvadas. Statistinis metodas suteikia darbui vaizdumo pateikiant susistemintą, apibendrintą medžiagą apie atskleistų kartelių mastą, paskirtas baudas, leidžia palyginti skaitmeninę informaciją, grafiškai atskleidžia atleidimo nuo bausmių programų efektyvumą.

Darbo originalumas. Kadangi kova su karteliais yra vienas iš pagrindinių konkurencijos institucijų uždavinių, atleidimo nuo bausmių programos bei jų efektyvumas kelia vis didesnį visuomenės ir politikų susidomėjimą, o atleidimo nuo bausmių programų veikimo principai bei galimos perspektyvos yra konferencijų, diskusijų, analizės objektas. Susidomėjimas atleidimo nuo bausmių kartelių bylose programomis ypač padidėjo po to, kai 2006 m. gruodžio 8 d. Europos Komisija paskelbė naują pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose. Taigi nors įvairiose pasaulio šalyse jau seniai keliamas klausimas, koks atleidimo nuo bausmių kartelių bylose taikymas būtų efektyviausias, kokie

veiksniai didina įmonių iniciatyvą savanoriškai pranešti apie esamą kartelį, tačiau galutinės bendros nuomonės dėl šių klausimų nėra.

Šio magistro darbo autorė darbų minėta tema lietuvių kalba nerado. Šia ar analogiška tema bent per praėjusius dvejus metus magistro darbo rašyta nebuvo. Taigi Lietuvos teisės teorijoje ši tema, deja, beveik visiškai nenagrinėta.

Šaltiniai. Magistro darbe naudojami ES, JAV ir nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika, Komisijos sprendimai, specialioji literatūra (užsienio šalių autorių straipsniai), įvairių konferencijų medžiaga. Atsižvelgiant į magistro darbo temos specifiką, svarią įtaką tiriamajam darbui turėjo „*European Competition Law Review*“ publikuojami straipsniai, Konkurencijos skyriaus prie JAV Teisingumo departamento pareigūnų James M. Griffin, R. Spratling⁷, Scott D. Hammond⁸ pareiškimai dėl amnestijų programų efektyvumo, kadangi juose nagrinėjama kovos su karteliais būdai, analizuojamos efektyvios atleidimo nuo bausmių programos prielaidos, ieškoma tinkamiausios konkurencijos teisės politikos krypties.

⁷ Konkurencijos skyriaus prie JAV Teisingumo departamento Generalinio Advokato pavaduotojas (angl. – *Deputy Assistant Attorney General Antitrust Division U.S. Department of Justice*).

⁸ Baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo Konkurencijos skyriaus prie JAV Teisingumo departamento Direktorius (angl. – *Director of Criminal Enforcement Antitrust Division U.S. Department of Justice*).

I Atleidimo nuo bausmių programų efektyvumas ES ir JAV

“Companies now have even more incentive to think twice before they embark on illegal behaviour.”⁹

1. Atleidimo nuo bausmių programų efektyvumo reikšmė įgyvendinant konkurencijos teisę

Amnestija arba atleidimas nuo bausmių konkurencijos teisės kontekste bendrąja prasme suprantamas kaip sankcijos nepaskyrimas arba sumažinta sankcija, kuri paskirta kartelio dalyviui už tai, kad jis savo valia pateikė informaciją apie kartelio egzistavimą, bendradarbiavo su konkurencijos institucija ir atitiko kitus reikalavimus. Teisės aktuose bei teisinėje literatūroje kalbant apie amnestiją ir atleidimą nuo baudų naudojamos įvairios sąvokos: „amnestija“ (angl. – *amnesty*), „imunitetas“ (angl. – *immunity*), „atleidimas nuo bausmių“ (angl. – *leniency*), „atleidimas nuo baudų“. Gryniausia atleidimo nuo atsakomybės forma yra amnestija¹⁰. JAV sąvokos: „atleidimas nuo bausmių“ (angl. – *leniency*), „imunitetas“, „amnestija“ yra sinonimai ir naudojami tais atvejais, kai kalbama apie kartelio dalyvį, kuris pretenduoja į visišką atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės. JAV bausmės kartelių bylose sumažinamos naudojant kitokį mechanizmą (angl. – *plea bargaining*) nei ES, kitaip tariant, bausmės sumažinimas nėra amnestijos programos dalis. Tuo tarpu ES naudojamos „atleidimo nuo baudų“ (angl. – *leniency*), „baudų sumažinimo“ ir „imuniteto“ sąvokos. Kalbant apie visišką atleidimą nuo baudų ES institucijos dokumentuose dažna „imuniteto“ sąvoka, o „atleidimas nuo baudų“ plačiaja prasme reiškia ir baudos sumažinimą¹¹. Siekiant neiškraipyti minėtų sąvokų reikšmės šiame darbe atitinkamai jos bus ir naudojamos: „atleidimas nuo bausmių“ bus naudojamas kalbant apie JAV ir ES taikomas

⁹ “Dabar įmonės turi dar svaresnį pagrindą dukart pamąstyti prieš imantis neteisėtų veiksmų”. KROES, N., *European Commissioner for Competition Policy Reinforcing the fight against cartels and developing private antitrust damage actions: two tools for a more competitive Europe. Commission/ IBA Joint Conference on EC Competition Policy Brussels* [interaktyvus]. 2007 – 03 – 08 [žiūrėta 2007 – 03 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/128&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>.

¹⁰ OECD report on *Fighting Hard – Core Cartels. Harm, effective sanctions and leniency programmes* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2006 – 11 – 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/41/44/1841891.pdf>>, p. 8.

¹¹ *Ibidem*, p. 3.

programas, o sąvoka „amnestija“ – tik apie JAV suteikiamą visišką atleidimą nuo atsakomybės.

Atleidimo nuo bausmių programų taikymo būtinumą lemia kartelių charakteristikos. Pažymėtina, kad karteliams būdingas ne tik žalingas poveikis konkurencijai, bet ir slaptumas, kuris itin apsunkina jų demaskavimą. Dažnai kartelio dalyvių susitikimai vyksta viešbučio kambaryje arba yra organizuojami užsienio kurortuose, susitarimo sąlygos aptarimos naudojant įvairius kodus bei schemas, slepiant ir naikinant net menkiausius įrodymus. Taip elgėsi ir liftų bei eskalatorių kartelio dalyviai, nubausti ES rekordine, daugiau kaip 990 mln. eurų bauda. Įmonių, dalyvavusių minėtame kartelyje, vadovai, suprasdami savo veiksmų neteisėtą pobūdį, siekė išvengti kartelio atskleidimo, todėl paprastai susitikimus rengdavo baruose ir restoranuose, užmiesčio ar užsienio kelionėse, naudojami neabonentiniais telefonais¹².

Ypatinga žala konkurencijai pasižymi tarptautiniai karteliai, kuriuos dažniausiai sudaro daugianacionalinių įmonių vadovai globaliu mastu. Tarptautiniai karteliai gali iškraipyti kelių produktų rinkų konkurenciją tuo pačiu metu. Pavyzdžiui, tarptautinio masto vitaminų kartelis buvo koordinuojamas didžiausių pasaulio korporacijų vadovų, tarp jų ir „F. Hoffmann – La Roche“, kuris tęsė neteisėtą susitarimą dėl vitaminų, nors tuo pačiu metu prisiėmė atsakomybę už dalyvavimą citrinų rūgšties kartelyje¹³. Tarptautiniai karteliai nustato kainas regioniniu ar pasauliniu mastu, o jos nariai priedangai gali sukurti fiktyvias tarptautines organizacijas. Pavyzdžiui, lizino kartelio nariai subūrė Europos maisto papildų asociacijos (angl. – *European Feed Additives Association*) amino rūgšties (lizino) darbo grupę, kurios pagrindinis tikslas buvo pateikti klaidingą, tačiau iš pažiūros teisėtą dingstį susitikimų organizavimui. Teisminio proceso metu slapta nufilmuota tokio susitikimo vaizduojant atskleidė, kaip susitikę kartelio nariai tariasi dėl „tobulos kartelio priedangos“ falsifikuodami oficialius dokumentus ir iškraipydami susitikimo tikslus, laiką bei turinį¹⁴.

Didelio masto karteliams būdingi ir sudėtingi kainų nustatymo bei pardavimo kvotų planai. Kartelio dalyviai kaip kartelio laikymosi kontrolės priemonę sukuria kompensacines

¹² *Competition: Commission fines members of lifts and escalators cartels over € 990 million.* (IP/07/209, 21/02/2007) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 16]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/209&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>.

¹³ SPRATLING, G. R. International cartels: the intersection between FCPA violations and antitrust violations. In *American Conference Institute 7th National Conference on Foreign Corrupt Practices Act* [interaktyvus]. 1999 – 12 – 09 [žiūrėta 2007 – 02 – 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/3981.htm>>.

¹⁴ *Ibidem*, p. 8 – 9.

schemas. Pavyzdžiui, lizino kartelyje naudota tipinė kompensacijų schema, pagal kurią bet kuri įmonė, pardavusi daugiau nei buvo sutarta pagal kartelį, kalendorinių metų pabaigoje kompensuodavo nuostolius kitoms įmonėms supirkdama lizino kiekį kartelio nustatytomis sąlygomis. Tokios kompensacijų schemas tikslas – užkirsti kelią sukčiavimui kartelio viduje¹⁵. Taigi kova su karteliais – iššūkis konkurencijos teisę įgyvendinančioms institucijoms. Dažnai tik dėl atleidimo nuo bausmių programų yra išaiškinami tarptautinio masto karteliai.

Pirmosios atleidimo nuo bausmių programos ištakos siekia 1978 m., kai JAV buvo paskelbta Įmonių amnestijos programa (angl. – *Corporate amnesty program* arba *Corporate leniency program*). 1990 m. didžiausia bauda, kurią numatė Šermano aktas¹⁶ (angl. – *Sherman Act*) padidinta nuo 1 milijono iki 10 milijonų dolerių. Tačiau 1978 m. įmonių amnestijos programa nebuvo pakankamai efektyvi: Konkurencijos skyrius prie JAV Teisingumo departamento (toliau – JAV Konkurencijos skyrius) sulaukdavo tik vienos paraiškos per metus ir pagal 1978 m. programą neišaiškino nė vieno tarptautinio kartelio¹⁷. Jau 1990 m. JAV Konkurencijos skyrius nutarė peržiūrėti Įmonių amnestijos programą, o 1993 m. priėmė naują programos redakciją¹⁸. 1994 m. amnestijos programa papildyta asmenine atleidimo nuo bausmių programa¹⁹, suteikusia galimybę išvengti atsakomybės bendradarbiaujant su JAV Konkurencijos skyriumi. Naujai programos redakcijai būdingas skaidrumas ir aiškumas padidino kartelių dalyvių paraiškų skaičių nuo vienos paraiškos iki keliolikos per metus, o JAV Konkurencijos skyrius išaiškino dešimtis tarptautinių kartelių²⁰. JAV Konkurencijos skyrius pagal atleidimo nuo bausmių programą yra išaiškinęs ir nubaudęs kartelių dalyvius baudomis, kurių bendra suma viršija 2,5 bilijono JAV dolerių. Rekordine šimto milijonų JAV dolerių bauda 1996 m. už dalyvavimą lizino ir citrinos rūgšties karteliuose nubaustas „Archer Daniels Midland Co“. Ši rekordinė bauda buvo pralenkta 1998 m. ir 1999 m., kai „F. Hoffmann – La Roche“ ir „BASF“ buvo nubaustos atitinkamai 500 mln. ir 225 mln. JAV dolerių suma už dalyvavimą vitaminų kartelyje²¹. 2004

¹⁵ *Ibidem*, p. 10.

¹⁶ Sherman act. Antitrust Division Manual, s.a.

¹⁷ *Cit. op.* 6, p. 3.

¹⁸ Corporate leniency program. U.S. Department of Justice [interaktyvus]. 1993 – 08 – 10 [žiūrėta 2006 – 12 – 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/lencorp.htm>>.

¹⁹ Leniency Policy for individuals. U.S. Department of Justice [interaktyvus]. 1994 – 08 – 10 [žiūrėta 2006 – 12 – 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/lenind.htm>>.

²⁰ *Cit. op.* 6, p. 3.

²¹ Apie baudų, paskirtų įmonėms ir viršijančių 100 mln. JAV dolerių už Šermano akto pažeidimą, dydžius žiūr. priedą nr. 1.

m. liepos mėn. priėmus Baudžiamosios atsakomybės padidinimo ir reformos įstatymą, sugriežtinta atsakomybė už Šermano akto pažeidimus: didžiausia bauda įmonei už dalyvavimą kartelyje siekia šimtą milijonų JAV dolerių, o fizinių asmenų baudžiamoji atsakomybė išaugo iki vieno milijono JAV dolerių ir dešimties metų laisvės atėmimo.

Europos Komisija pasekė JAV Konkurencijos skyriaus pavyzdžiu ir 1996 m. paskelbė pranešimą dėl baudų nepaskyrimo ar baudų sumažinimo kartelių bylose (toliau – 1996 m. pranešimas²²). Tačiau pagal 1996 m. pranešimą pirmasis pareiškėjas galėjo tikėtis tik 75 proc. baudos sumažinimo²³. Pirmoji Europos Komisijos programa kritikuota dėl netiksliai apibrėžtų sąlygų. Pavyzdžiui, kartelio dalyviui buvo sunku įvertinti, ką Komisija laiko įtikinančiu, aiškiu įrodymu (angl. – *decisive evidence*), kaip nustatomas kartelio organizatorius ir vadovas (angl. – *ringleader*), ypač tais atvejais, kai kartelio narių yra du ar trys. Įmonės nebuvo linkusios bendradarbiauti su Komisija, nes programos sąlygos atrodė nesaugios, todėl Komisiją per visą 1996 m. pranešimo taikymo laiką pasiekė tik 80 paraiškų (t.y. perpus mažiau nei jų pateikta pagal 2002 m. Komisijos pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose²⁴). 2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose²⁵ suteikė programai daugiau skaidrumo ir sąlygų aiškumo, nebeliko reikalavimo nubausti visus kartelio dalyvius. Atleidimo nuo baudų programa tapo patrauklesnė: pirmasis pareiškėjas, pateikęs reikiamus dokumentus Komisijai ir tinkamai bendradarbiavęs su ja visą tyrimo laikotarpį, galėjo išvengti bet kokios atsakomybės, kai tuo tarpu kiti kartelio dalyviai mokėjo keliasdešimties ar kelių šimtų milijonų eurų baudas²⁶. Ši naujovė pakeitė viešojo intereso (vartotojų nuo nepagrįstai didelių kainų ir kt. apsaugos kontekste) kokybę: kartelių demaskavimas tapo vertesnis nei tik kartelių dalyvių nubaudimas. Visgi siekiant išvengti įmonių piktnaudžiavimo 2002 m. atleidimo nuo baudų programa numatė išimtį, jog imunitetas nuo baudų nesuteikiamas ir bauda nemažinama įmonei, vertusiai kitas įmones dalyvauti neteisėtame susitarime²⁷.

²² Commission Notice on the non-imposition or reduction of fines in cartel cases (OJ C 207 18.07.1996).

²³ SANDHU, J. S. The European Commission's leniency policy: a success. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28 (3) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 184 – 157. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

²⁴ Žiūr. priedą nr. 2.

²⁵ Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases (OJ, 2002/C 45/03), para. 5.

²⁶ GALE, S., The leniency regime and the fight against cartels by the Directorate General for competition. In *Company Lawyer* [interaktyvus]. 2004, nr. 25 (11) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 324 – 330. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>. Taip pat žiūrėti priedus nr. 7 – 10.

²⁷ *Cit. op.* 23, 11d. c.

Nors 2002 m. atleidimo nuo baudų programos pažanga palyginus su 1996 m. Komisijos pranešimu pripažįstama, tačiau 2002 m. programa nebuvo tokia efektyvi, kokia galėjo būti. Komisija ne iki galo įvertino skaidrumo ir aiškumo²⁸ įtaką įmonių (angl. – *undertaking*) iniciatyvai prisipažinti dalyvavus kartelyje ir pateikti paraišką dėl atleidimo nuo baudos ar baudos sumažinimo. 2006 m. gruodžio 8 d. Komisija paskelbė jau trečiąjį pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, kuriuo siekiama padidinti įmonių iniciatyvą bendradarbiauti su Komisija. Kartelio dalyviai įgyja galimybę pateikti ne tik įprastinę paraišką dėl imuniteto, bet ir paraišką dėl žymeklio (angl. – *marker*). 2006 m. programos naujovės aiškiau apibrėžia reikalavimus imunitetui gauti, sprendžia pateiktos informacijos konfidencialumo klausimus ir kt. 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose nuo 2006 m. gruodžio 8 d. keičia iki tol taikytą 2002 m. Komisijos pranešimą visose bylose, kuriose įmonė nesikreipė į Komisiją siekdama pasinaudoti tame pranešime nurodytu palankiu vertinimu²⁹. Tačiau minėto pranešimo 31 – 35 dalys taikomos ir neužbaigtoms byloms³⁰.

²⁸ Skaidrumo ir aiškumo įtaka atleidimo nuo baudų programos efektyvumui plačiau analizuojama kitose šio darbo dalyse.

²⁹ Siekiant užtikrinti, kad visoms bylos šalims būtų suteikta galimybė naudotis tokiomis pačiomis teisėmis, racionalu, kad būtų taikomos tos pačios taisyklės.

³⁰ Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases (OJ C 298, 8/12/2006), 37 d.

2. Atleidimo nuo bausmių programų taikymo efektyvumo prielaidos

*„Creating a program on paper is the easy part. However, implementing an **effective** leniency program – one that the business community and the private bar have confidence in and will rush to take advantage of – is much harder.“³¹*

2.1. Griežtos atsakomybės grėsmė. Kartelių kriminalizavimo klausimas

Vienas iš svarbiausių atleidimo nuo bausmių kartelių bylose programų efektyvumą lemiančių kriterijų yra griežtų sankcijų grėsmė kartelių dalyviams. Griežta atsakomybė skatina įmonių iniciatyvą savanoriškai kreiptis į konkurencijos institucijas, prisipažinti dalyvavus kartelyje, pateikti apie tai informaciją ir bendradarbiauti viso tyrimo metu. Įvairios valstybės numato skirtingą atsakomybę už dalyvavimą karteliuose: kartelio dalyviai gali būti patraukti baudžiamojon, civilinėn ar administracinėn atsakomybėn (taip pat gali būti taikomi šių atsakomybių deriniai). Siekiant optimalaus atleidimo nuo bausmių programos, taip pat ir konkurencijos teisės įgyvendinimo efektyvumo, kyla klausimas, kokios sankcijos yra pakankamai griežtos, kad sulaikytų įmones nuo neteisėtų susitarimų ir motyvuotų kreiptis dėl atleidimo nuo bausmių. Ar atleidimo nuo bausmių programa gali pakankamai efektyviai funkcionuoti, jei už dalyvavimą kartelyje nėra traukiama baudžiamojon atsakomybėn?

S. D. Hammond nuomone, kartelių kriminalizavimas nėra būtinas. Tačiau jis nurodo dvi išlygas: pirma, jei už dalyvavimą karteliuose nustatomos tik finansinės baudos, jos turi būti pakankamai didelės ir atlikti baudžiamąją funkciją, kad įmonės būtų suinteresuotos jų išvengti. Antra, esant visoms kitoms sąlygoms vienodoms, amnestijos programa, kai gresia baudžiamoji atsakomybė, bus efektyvesnė nei tada, kai kartelių dalyviams negresia laisvės atėmimo bausmės. Laisvės atėmimo bausmių baimė labiausiai skatina kartelių dalyvius kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės. Tirdamas tarptautinio masto kartelius JAV Konkurencijos skyrius nustatė, kad kaip tik baudžiamoji atsakomybė (būtent – laisvės atėmimo bausmė) sulaikė užsienio įmonių vadovus sudaryti kartelius dėl JAV esančių

³¹ „Programos sukūrimas ant popieriaus yra paprastas dalykas. Tačiau *efektyvios* atleidimo nuo bausmių programos, kuria pasitikėtų bei naudotųsi verslo pasaulis ir privatus sektorius, įgyvendinimas – daug sunkesnė užduotis.“ *Cit. op.* 23.

rinkų³². Tuo tarpu D. McFadden ir P. K. Gorecki tvirtina, jog fizinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už kartelius yra būtinybė, nes įmonių vadovai (būtent – fiziniai asmenys), o ne įmonės sudaro kartelius³³. Tokia nuomonė yra iš dalies pagrįsta, nes pinigine bauda už kartelį paprastai nubaudžiama įmonė, o faktiškai kartelį sudariusio asmens atsakomybė gali pasireikšti tik atsistatydinimu iš pareigų. Todėl pagrįsta siekti kartelį sudariusio asmens atsakomybės, atitinkančios padarytos veikos pobūdį.

Kartelių kriminalizavimą pagrindžia ir specifinis jų pobūdis. Karteliai – tyčinė veika, kartelio dalyviai suvokia neteisėtą susitarimo pobūdį, bet vis tiek siekia asmeninės naudos³⁴. Lizino kartelio byloje pateikta filmuota medžiaga atskleidė vyraujančią cinišką kartelio dalyvių požiūrį: „mūsų konkurentai yra mūsų draugai. Mūsų klientai yra mūsų priešas“³⁵. Profesoriaus J. Vickers³⁶ nuomone, karteliai yra toks pats nusikaltimas kaip ir vagystė, todėl turi būti numatyta atitinkama atsakomybė³⁷.

2002 m. Didžiosios Britanijos įmonių įstatymas (angl. – *Enterprise Act*) kriminalizavo kartelius. Tais pačiais metais pakeistas Airijos konkurencijos įstatymas, pagal kurį padidinta maksimali laisvės atėmimo bausmė už kartelius iki penkerių metų. Kita vertus, be Didžiosios Britanijos įmonių įstatymo ir Kipro konkurencijos apsaugos įstatymo jokios kitos Europos Sąjungos valstybės įstatymai nenumato laisvės atėmimo bausmės už kartelius³⁸. Pastaraisiais metais dauguma ES valstybių reformavo konkurencijos įstatymus ir, užuot kriminalizavusios kartelius, atsisakė kriminalinių sankcijų (pvz. Austrija ir Prancūzija nebetaiko laisvės atėmimo bausmės, nors baudžiamoji atsakomybė už kartelius egzistuoja baudų forma). Pavyzdžiui, 1998 m. Nyderlanduose karteliai buvo dekriminalizuoti, o administracinės sankcijos padidintos. Įdomu, kad kai kurios naujosios ES valstybės, pvz. Lenkija ir Čekija, po įstojimo ES, keitė savo konkurencijos įstatymus, tačiau neperėjo prie baudžiamosios

³² *Ibidem*, p. 6.

³³ GORECKI, P. K., MCFADDEN, D. Criminal Cartels in Ireland: The Heating Oil case. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27 (11) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 631 – 640. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

³⁴ MACCULLOCH, A., *The Cartel offence and the criminalisation of the United Kingdom Competition Law*. In *Journal of Business Law* [interaktyvus]. 2003, NOV [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 616 – 627. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

³⁵ Angl. – „our competitors are our friends. Our customers are the enemy”. HAMMOND, S. D. *Caught in the Act: Inside an International Cartel*. OECD Competition Committee Working Party No. 3 Public Prosecutors Program [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2006 – 11 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/212266.htm>>.

³⁶ „Kadangi karteliai yra tolygūs vagystei, šių veikų kriminalizacija leidžia bausmei atitikti nusikaltimą.“ (angl. – „Since hard – core cartels are like theft, criminalisation makes the punishment fit what is indeed a crime.“) John Vickers (Oksfordo universiteto politinės ekonomikos profesorius). *Cit. op.* 6.

³⁷ Profesoriaus J. Vickers nuomonę palaiko ir D. McFadden, P. K. Gorecki.

³⁸ *Cit. op.* 33.

atsakomybės (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas taip pat nenumato baudžiamosios atsakomybės už kartelius). Tačiau kitos valstybės, kuriose už kartelius traukiama baudžiamojon atsakomybėn, pavyzdžiui, Ispanija, Prancūzija, Vokietija, Danija, netaiko laisvės atėmimo bausmės³⁹.

Kartelių kriminalizavimui nepritariantys teisininkai (pvz. D. G. Anderson, M. J. Reynolds) teigia, jog kartelių kriminalizavimas gali sukelti praktinių problemų ES kontekste ir netgi mažinti įmonių iniciatyvą kreiptis dėl atleidimo nuo bausmių sumažinimo. Pavyzdžiui, įmonės gali nepasinaudoti atleidimo nuo bausmių programa, jei dėl jų pateiktos informacijos apie kartelio egzistavimą jos darbuotojams grės baudžiamoji atsakomybė (gali būti, kad sprendimą dėl kreipimosi į konkurencijos instituciją priima tas pats asmuo, kuris galėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn). Pažymėtina, kad ES nėra bendros atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose paraiškų sistemos, t.y. kartelio dalyvi, kurių nuo baudų atleido Komisija, vis dar gali patraukti atsakomybėn nacionalinės konkurencijos institucijos. Taigi jei, pavyzdžiui, Didžioji Britanija nuspręstų patraukti baudžiamojon atsakomybėn įmonės, kuriai Komisija jau suteikė imunitetą nuo baudų, vadovą ar darbuotoją, tokį veiksma galima būtų vertinti kaip nesuderinamą su Europos Bendrijos steigimo sutarties 10 str., pagal kurią valstybės narės yra įsipareigojusios nesiimti veiksmų, nesuderinamų su Komisijos ar Bendrijos tikslais. Tačiau šios problemos galima išvengti, nes Didžioji Britanija yra pareiškusi, jog tokiais atvejais ji išleis „veiksmų nesiėmimo“ laiškus⁴⁰ (angl. – *no action letters*) dėl asmenų atsakomybės. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Didžiosios Britanijos Sąžiningos prekybos tarnybos (angl. – *Office of Fair Trading*) kartelių tyrimo direktorius S. Williams pareiškė, kad Didžiosios Britanijos institucijos imsis veiksmų tik tada, kai bus įsitikinusios, kad tai nepakenks Komisijos tikslams⁴¹.

Manau, jog vienareikšmiškų išvadų dėl kartelių kriminalizavimo įtakos atleidimo nuo bausmių programos taikymo efektyvumui pateikti negalima. Nors griežtos bausmės atlieka kartelių prevencinę funkciją ir neabejotinai didina įmonių iniciatyvą pasinaudoti atleidimo nuo bausmių programa, tačiau tai dar nereiškia, kad būtent kriminalinės bausmės (ypač laisvės atėmimas) užtikrina sėkmingą atleidimo nuo bausmių programų veikimą. Pavyzdžiui,

³⁹ ANDERSON, D. G., REYNOLDS, M. J. Immunity and Leniency in EU Cartel Cases: Current Issues. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27 (2) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 82 – 90. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁴⁰ JOSHUA, J. M. The UK's new cartel offence and its implications for EC competition law: a tangled web [interaktyvus]. 2003, nr. 28 (5) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 620 – 641. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁴¹ *Cit. op.* 39.

pasaulinio masto vitaminų byloje Prancūzijos įmonė „Rhône-Poulenc SA“ prisipažino dalyvavusi vitaminų kartelyje, bendradarbiavo su JAV Konkurencijos skyriumi, nors jei jos vadovai būtų buvę patraukti baudžiamojon atsakomybėn, bausmė nebūtų buvusi realiai įvykdyta, nes minėti subjektai gyveno už JAV ribų, o JAV ir Prancūzijos sutartis dėl ekstradicijos netaikoma iš konkurencinės teisės kylantiems padariniams⁴².

Nagrinėjant griežtų bausmių, kartelių kriminalizavimo perspektyvas bei jų įtaką atleidimo nuo baudų programoms, svarbu atsižvelgti į platesnį programos taikymo kontekstą. J. M. Joshua nuomone, viena iš priežasčių, kodėl baudžiamoji atsakomybė už kartelius JAV yra efektyvi, yra centralizuota programos įgyvendinimo sistema (angl. – *one stop shop*)⁴³. Kadangi net ir tas įmonės, kurioms Komisija suteikė imunitetą nuo baudų, atsakomybėn gali patraukti nacionalinės konkurencijos institucijos, tai kartelio dalyviai, norėdami išvengti atsakomybės, turi kreiptis dėl atleidimo nuo baudų į kiekvieną iš jų, kurioms byla žinybinga. Kartelio dalyviai susiduria su paraiškų daugetu ir nacionalinių atleidimo nuo baudų programų taisyklių skirtumais, todėl negali tinkamai įvertinti galimų kreipimosi pasekmių. ES lygmenyje nėra vieno subjekto, įgyvendinančio baudžiamąją atsakomybę Bendrijos mastu, todėl kartelių kriminalizavimas nesiderintų su ES konkurencijos politika. Pagaliau baudžiamosios teisės priemonės taikomos kaip *ultima ratio*⁴⁴, todėl veikos kriminalizavimas turi būti svariai pagrįstas. Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, darytina išvada, kad kartelių kriminalizavimas ES gali neigiamai veikti atleidimo nuo baudų programos efektyvumą Bendrijos mastu.

Tačiau kyla klausimas, kokias pinigines baudas už kartelius galima laikyti griežtomis. Juk karteliai, ypač tarptautiniai, gali apimti daugelio valstybių geografines rinkas, dėl ko milijonai vartotojų kenčia nuo nepagrįstai didelių kainų, prastesnės kokybės ir kt. JAV 2004 m. liepą⁴⁵ sugriežtinta ne tik maksimali laisvės atėmimo bausmė iki dešimties metų, bet ir

⁴² HAMMOND, S. D. *Detecting and deterring cartel activity through an effective leniency program*. *International Workshop on Cartels Brighton, England* [interaktyvus]. 2000 – 11 – 21 (22) [žiūrėta 2007 – 01 – 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9928.pdf>>.

⁴³ JOSHUA, J. M. A Sherman Act Bridgehead in Europe or a Ghost Ship in Mid – Atlantic? A Close Look at the United Kingdom Proposals to Criminalise Hardcore Cartel Conduct. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, 23 (5) [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 231 – 245. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁴⁴ Paskutinė priemonė (lot.). AZEVEDO, J. P. Crime and Punishment in the Fight against Cartels: the Gathering Storm. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2003, 24 (8) [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 400 – 407. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁴⁵ *Antitrust Criminal Penalty Enhancement and Reform Act of 2004 the U.S.* (angl.) – baudžiamosios atsakomybės už konkurencinės teisės pažeidimus padidinimo ir reformos aktas.

piniginių baudų dydis iki šimto milijonų JAV dolerių⁴⁶. Tuo tarpu pagal 2006 m. Komisijos baudų apskaičiavimo gairių 32 – 33 dalis⁴⁷ didžiausia bauda, paskirta kiekvienai pažeidime dalyvaujančiai įmonei ar įmonių asociacijai, negali viršyti dešimties procentų bendros apyvartos, pasiektos per praėjusius finansinius metus remiantis reglamento nr. 1/2003 23 str. 2 dalimi⁴⁸. Pavyzdžiui, iš viso per 2006 m. Komisija paskyrė apie du bilijonus eurų dydžio baudų, o 2007 m. vasarį paskirta rekordinė, daugiau kaip 990 mln. eurų bauda už liftų ir eskalatorių kartelį⁴⁹. JAV Konkurencijos skyrius per pastaruosius penkerius metus už kartelinius susitarimus yra paskyręs 1.38 bilijono JAV dolerių baudų (vidutiniškai 0,278 bln. JAV dolerių per metus). Taigi Komisijos taikomos baudos yra žymiai didesnės nei tos, kurias taiko JAV Konkurencijos skyrius. Dėl Komisijos taikomų milžiniškų baudų gali kilti klausimas, ar tokios baudos savo esme neprilygsta kriminalinėms sankcijoms ir derinasi su vykdoma konkurencijos politika. Tačiau kaip tik tokios baudos atlieka prevencinę funkciją ypač tose jurisdikcijose, kur laisvės atėmimo bausmė už kartelius nėra taikoma. Taip mano ir A. Gosset – Grainville bei C. Renner, o S. D. Hammond Komisijos taikomą baudų politiką bei atleidimo nuo baudų programą nurodo kaip puikų pavyzdį, kad atleidimo nuo bausmių programa gali efektyviai funkcionuoti ir netaikant kriminalinių bausmių, t.y. laisvės atėmimo⁵⁰.

Apibendrinant aukščiau išdėstytus argumentus, galima daryti išvadą, kad nors kartelių kriminalizavimas kai kuriose jurisdikcijose (pvz. JAV) atlieka prevencinę funkciją bei didina amnestijų programų efektyvumą, tačiau ES lygmenyje kartelių kriminalizavimas valstybėse narėse gali neigiamai veikti atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programų harmonizavimą bei efektyvumą. Be to, ES taikomos didelės piniginės baudos gali būti vertinamos kaip pakankamai griežtos ir skatinančios įmones kreiptis dėl atleidimo nuo baudų. Kita vertus konkreti bauda, kuri būtų pakankama, kad atgrasytų įmones nuo kartelio

⁴⁶ PATE, R. H. *Anti Cartel Enforcement: the core antitrust mission* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/201199.htm>>.

⁴⁷ 2006 Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23 (2) (a) of Regulation No 1/2003, (2006/C 210/02), 32 – 33 d. (kai asociacijos atliktas pažeidimas susijęs su jos narių veikla, bauda neturi būti didesnė nei dešimt procentų kiekvieno veikiančio nario bendros apyvartos praėjusiais metais su asociacijos pažeidimu susijusioje rinkoje.).

⁴⁸ 2002 – 12 – 16 Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (tekstas svarbus EEE) (OL, 2003 – 01 – 04 L 001, p. 0001 – 0025).

⁴⁹ GOSSET – GRAINVILLE, A., RENNER, C., *EU and Competition: Smashing the cartels* [interaktyvus]. 2007 – 02 – 15 [žiūrėta 2007 – 03 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.legalweek.com/Navigation/32/Articles/1007599/EU+and+Competition+Smashing+the+cartels.html>>. Taip pat žiūrėti priedus nr. 7 – 10.

⁵⁰ HAMMOND, S. D. *Fighting cartels – why and how? Lessons common to detecting and deterring cartel activity*. The 3rd Nordic Competition Policy Conference [interaktyvus]. 2000 [žiūrėta 2006 – 10 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/6487.htm>>.

sudarymo, o jį sudarius motyvuotų kreiptis dėl atleidimo nuo baudų, yra vertinamojo pobūdžio. Bet kuriuo atveju, pinigine bauta turi būti tokio dydžio, jog jos grėsmė atsvertų potencialią kartelio naudą, o įmonės nustatytos baudos nevertintų kaip jų vykdomos komercinės veiklos kainos.

2.2. Didelė kartelių atskleidimo rizika

Didelė kartelių atskleidimo rizika ir griežtos gresiančios sankcijos yra tarpusavyje susiję faktoriai, skatinantys įmones kreiptis dėl atleidimo nuo bausmių. Jei kartelių išaiškinamumo lygis – nedidelis, tai netgi potenciali baudžiamoji atsakomybė nebus pakankama prevencinė priemonė, o kartelių nariai nesuinteresuoti pranešti konkurencijos institucijai apie esamą kartelį. Todėl didelę įtaką atleidimo nuo bausmių programos efektyvumui turi kartelių dalyvių dalyvavimo kartelyje rizikos suvokimas. Tam įtakos turi pastaruoju metu padidėjęs susidomėjimas atleidimo nuo bausmių programomis bei publikacijos šia tema⁵¹.

Kartelių atskleidimo rizika ne tik lemia efektyvesnę atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimą, bet ir sėja nepasitikėjimą kartelio viduje. Kuo kartelio susekimo rizika realesnė, tuo didesnė kyla įtampa tarp kartelio narių. Tokiu atveju net menkiausias nukrypimas nuo plano gali paskatinti kartelio dalyvį kreiptis dėl atleidimo nuo baudos. Juk visiškas imunitetas nuo bausmės suteikiamas tik pirmajam pareiškėjui. Tokią situaciją S. D. Hammond vadina „tuščios kėdės“ pavyzdžiu (angl. – *empty chair example*)⁵². Pavyzdžiui, šeši kartelio nariai sukviečia skubų susitikimą. Tačiau sutartu laiku vienas iš kartelio narių neatvyko. Tarp kartelio narių kyla panika: ar kartelio narys juos jau išdavė? Ar jau pranešė konkurencijos institucijai? O galbūt neatvykimą lėmė tik nenumatyto susisiekimu problema? Abejotina, ar tokiu atveju likę kiti penki nariai nesiims jokių priemonių: kai kurie iš jų, ko gero, suskubs kreiptis į konkurencijos instituciją siekdami atleidimo nuo baudų ar baudų sumažinimo, kiti – naikins dalyvavimo kartelyje įrodymus.

JAV amnestijos programos (Įmonių amnestijos programa ir Fizinių asmenų atleidimo nuo atsakomybės programa) numato specialų mechanizmą, skatinantį suskubti paduoti paraišką dėl amnestijos. Pagal minėtas programas įmonė, siekdama visiškos amnestijos, konkuruoja ne tik su kitais kartelio dalyviais, bet ir su darbuotojais, kuriems gresia laisvės atėmimo bausmės. JAV fizinių asmenų atleidimo nuo bausmių programa taikoma asmenims, kurie savo iniciatyva kreipiasi į JAV Konkurencijos skyrių dėl amnestijos⁵³. Nors paraiškų

⁵¹ CHAVEZ, J. A. *The Carrot and the Stick Approach to Antitrust enforcement*. In *Practising Law Institute Corporate Law and Practice Course Handbook Series PLI* [interaktyvus]. 2006, MAY, PLI Order No. 8736 [žiūrėta 2007 – 03 – 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

⁵² *Cit. op.* 31.

⁵³ *Cit. op.* 19.

dėl fizinių asmenų amnestijos pateikiama paprastai mažiau nei dėl įmonių amnestijų, tačiau fizinių asmenų amnestijos programa papildo įmonėms taikomą programą. Nei 1996 ar 2002 m., nei 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ar baudų sumažinimo kartelių bylose nenumatė (– o) dviejų skirtingų mechanizmų, taikytinų įmonėms ir fiziniams asmenims, nes nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė už kartelius.

Kartelių atskleidimo lygį didina konkurencijos institucijų vykdoma kovos su karteliais politika bei atleidimo nuo bausmių programų taikymo būdai. Ir Komisija, ir JAV Konkurencijos skyrius siekia demaskuoti kuo daugiau kartelių, todėl, tiriant vieną kartelį, tiriamos ir gretimos rinkos, kuriose prekiauja tie patys subjektai (angl. – *cartel profiling*)⁵⁴. Siekiama išsiaiškinti, ar tos pačios įmonės tarpusavyje ar su kitomis įmonėmis yra sudariusios ir daugiau kartelių. Pavyzdžiui, JAV Konkurencijos skyrius tirdamas lizino kartelį išaiškino ir citrinos rūgšties kartelį, o citrinų rūgšties kartelio tyrimo metu surinkta medžiaga „atvedė“ prie sodos gliukonato kartelio, kurio tyrimas lėmė sodos eritorbato kartelio išaiškinimą. Pagaliau minėto kartelio demaskavimas padėjo atskleisti maltolio kartelį. Atitinkamai Europos Komisija, ištyrusi grafitų elektrodų kartelį, atskleidė ir izotaktinio grafito kartelį⁵⁵.

Kartelio nariai dažai suvokia konkurencijos institucijų taikomą politiką, todėl jei tyrimas dėl vieno kartelio jau pradėtas, jos suskubs pateikti paraišką ir dėl antrojo. Kitu atveju įmonės rizikuoja būti nubaustos dar didesnėmis baudomis, nei tuomet, jei būtų bendradarbiavusios tiriant kartelį. Pavyzdžiui, konkurencijos institucija tiria kartelį, kurį sudarė trys įmonės, pavadinkime jas „A“, „B“ ir „C“ cheminių medžiagų „X“ rinkoje. Įmonės „A“ ir „B“ sudarė neteisėtą susitarimą dėl kainų nustatymų su įmonėmis „D“ ir „E“ net visiškai nesusijusio produkto rinkoje. Kilus įtarimui dėl galimo kartelio, konkurencijos institucija nuodugniai ištirs ir pastarąją rinką.

Kiek toks kovos su karteliais būdas efektyvus priklauso nuo kiekvieno konkretaus atvejo, tačiau pripažintina, jog jis didina įtampą tarp kartelio dalyvių ypač tuomet, kai tos pačios įmonės yra sudariusios kelis kartelius.

⁵⁴ *Cit. op.* 31.

⁵⁵ *Cit. op.* 51.

2.3. Atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programų skaidrumas

Programos skaidrumas (angl. – *transparency*) – kitas labai svarbus veiksnys efektyviam jos taikymui bei kovai su karteliais. Įmonės ryšis prisipažinti ir bendradarbiauti su konkurencijos institucijomis tik tada, kai atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programų sąlygos bei taikymo tvarka bus aiški, o įmonė galės tinkamai įvertinti paraiškos pateikimo ir kartelio slėpimo pasekmes. S. D. Hammond nuomone, skaidrumo principas apima ne tik taisykles bei procedūrą, bet ir šių taisyklių taikymo politiką bei gaires. Kovodamas prieš kartelius JAV Konkurencijos skyrius siekia įgyvendinti skaidrumo principą pažeidimo tyrimo stadijoje, baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimais, derantis dėl baudos sumažinimo (angl. – *negotiation of plea agreements*), taikant aiškią bausmių nustatymo ir skyrimo tvarką, atleidimo nuo bausmių programą. Todėl JAV Konkurencijos skyrius reguliariai skelbia informaciją, susijusią su atleidimo nuo bausmių taikymu, rengia konferencijas šiuo aktualiu klausimu⁵⁶.

Reiktų sutikti su nuomone, kad atleidimo nuo bausmių kartelių bylose programos taikymas turi būti pakankamai skaidrus, kad įmonės galėtų įvertinti savo statusą, jei pateiktų paraišką. Tačiau kyla klausimas, kaip tiksliai įmonės turėtų numatyti galimą rezultatą. Ar skaidrumo principas apima ir tikslios atsakomybės už kartelį įvertinimo galimybę? Į klausimą reiktų atsakyti neigiamai, nes konkrečios baudos (kalbant apie jurisdikcijas netaikančias laisvės atėmimo bausmės) dydis turi būti nustatytas atsižvelgiant į kartelio mastą, trukmę, sunkinančias, švelninančias aplinkybes ir kt.⁵⁷ Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismas citrinos rūgšties kartelio byloje⁵⁸ konstatavo, jog nustatydamas konkrečią baudą Komisija naudoja savo diskrecijos teise. Pavyzdžiui, faktas, kad praeityje Komisija paskyrė didesnę baudą, įvertinusi tam tikras sunkinančias aplinkybes, nereiškia, kad vėlesnėse bylose ji privalo vadovautis būtent tuo konkrečiu baudos padidiniu. Tačiau Komisija, taikydama pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, turi įmones, kurios pateikė panašios vertės informaciją ir toje pačioje kartelio tyrimo stadijoje, esant kitoms sąlygoms vienodoms, vertinti vienodai. Teismas pridūrė, jog faktas,

⁵⁶ *Cit. op.* 50.

⁵⁷ 2006 Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23 (2) (a) of Regulation No 1/2003, (2006/C 210/02), 5 – 32 d.

⁵⁸ Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje T – 59/02, *Archer Daniels Midland Co.* (2006), par. 312, Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje T – 150/89, *Martinelli v. Commission* (1995), ECR II – 1165, par. 59.; Europos Teisingumo Teismo 2006 m. kovo 18 d. sprendimas byloje C – 397/03 P, *Archer Daniels Midland Co. and Archer Daniels Midland Ingredients Ltd. v. Commission* (2006), par. 100 – 107.

kad viena iš minėtų įmonių apklausos metu buvo pirmoji pripažinusi įtariamus neteisėtus veiksmus, dar nelemia palankesnio jos vertinimo⁵⁹.

S. D. Hammond nuomone, JAV Konkurencijos skyriaus taikoma amnestijų programa sėkmingai įgyvendina skaidrumo principą (programos efektyvumą rodo ir tai, jog nuo pat 1993 m. ji nebuvo reformuota)⁶⁰. Tuo tarpu ES per pastarąjį dešimtį atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programa buvo dukart pakeista, o nuo 2006 m. gruodžio 8 d. taikoma trečioji jos redakcija. 2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose laikytas efektyviu: pateiktų paraiškų skaičius išaugo⁶¹. Tačiau programos įgyvendinimui trūko skaidrumo, sulaukta kritikos dėl žymeklio (angl. – *marker*) netaikymo, kai kurių procedūrinių taisyklių. Minėtas problemas turėtų išspręsti 2006 m. Komisijos pranešimas dėl baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose. Tačiau paskutiniajame pranešime vis dėlto yra keletas sričių, kurios nėra visiškai aiškios: žymeklio taikymas, minimalios sąlygos imunitetui nuo baudų gauti, kai kurios procedūrinės taisyklės.

2.3.1. Žymeklio taikymas

2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose buvo kritikuotas dėl žymeklio netaikymo. Šiuo požiūriu JAV Konkurencijos skyriaus 1993 m. įmonių amnestijos programa pranoko minėtą pranešimą, nes įmonei suteikia palankesnes sąlygas pirmajai pateikti paraišką dėl atleidimo nuo atsakomybės. JAV taikoma žymeklio sistema skatina įmones daug operatyviau pranešti apie esamą kartelį: atsižvelgiama į būtinas laiko sąnaudas surinkti reikiamą informaciją bei įrodymus apie kartelį. Tam, kad įmonei būtų suteiktas žymeklis, ji neprivalo surinkti tiek daug įrodymų, kiek jų reikia pateikiant oficialiąją paraišką, ir sutaupo laiko. Taigi šiuo požiūriu 2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose buvo ne toks efektyvus ir patrauklus įmonėms pateikti paraišką, nes joms buvo nustatyta didesnė įrodymų našta. Pirmoji pasekusi JAV Konkurencijos skyriaus pavyzdžiu buvo Didžioji Britanija, 2006 m. ėmusi taikyti žymeklį⁶².

⁵⁹ Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2001 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje T – 48/98, *Acerinox v. Commission* (2001), ECR II – 03859, par. 132 – 141.

⁶⁰ *Cit. op.* 31.

⁶¹ Žiūr. priedą nr. 2.

⁶² ANDERSON, D. G., REYNOLDS, M. J. Immunity and Leniency in EU Cartel Cases: Current Issues. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27 (2) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 82 – 90. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

2006 m. gruodžio 8 d. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 14 dalis numato, kad įmonė, užuot pateikusi oficialią paraišką, turi teisę kreiptis dėl žymeklio. Komisija gali suteikti įmonei, siekiančiai atleidimo nuo baudų, žymeklį, kuris saugo pareiškėjo užimamą vietą eilėje tam tikrą konkretų, kiekvienu atveju nustatomą laikotarpį, skirtą reikiamai informacijai ir įrodymams surinkti. Gali kilti klausimas, kokį laikotarpį įrodymams surinkti Komisija laikys tinkamu? Kadangi žymeklio paskirtis – užsitikrinti įmonei vietą eilėje bei surinkti reikiamą informaciją, laikotarpį kiekvienoje byloje įvertinusi aplinkybes paskirs Komisija. Tačiau bet kuriuo atveju šis laiko tarpas bus trumpas, kad galimi kiti pareiškėjai neprarastų suinteresuotumo pasinaudoti atleidimo nuo baudų programa⁶³. Tuo tarpu JAV Konkurencijos skyrius, siekdamas didinti įmonių iniciatyvą kreiptis dėl amnestijos, nustato žymeklio terminą atsižvelgdamas į bylos specifiką ir nereikalauja, kad visais atvejais šis laikotarpis būtų trumpas. Pavyzdžiui, jei įmonė kreipiasi, kai tyrimas dėl konkretaus kartelio dar iš viso nėra pradėtas, jai gali būti suteiktas kelių savaičių terminas surinkti visą reikiamą informaciją ir pateikti paraišką. Kita vertus, jei įmonė kreipiasi į JAV Konkurencijos skyrių, kai tyrimas jau pradėtas, atsižvelgiant į aplinkybes, žymeklis gali būti suteiktas tik kelioms dienoms arba iš viso atsisakyta jį suteikti⁶⁴.

Žymeklio taikymas atleidimo nuo bausmių programai suteikia skaidrumo ir aiškumo. Taikant žymeklį, Komisija įmonei praneša, ar ji yra pirmoji pareiškėja. Skirtingai nei anksčiau, kai žymeklis nebuvo taikomas⁶⁵, o atleidimo nuo baudų galimybės ne tokios aiškios, dabar įmonės gali tiksliau numatyti bylos baigtį. Kol įmonei paskirtas žymeklis, jokia kita įmonė jos negali „aplenkti“, netgi jei pastaroji yra parengusi nepriekaištingą oficialiąją paraišką. Jei įmonė per nustatytą laikotarpį nepateikia oficialiosios paraiškos, sprendžiama dėl kitų pareiškėjų atleidimo nuo baudų. Taigi darytina išvada, kad žymeklis didina įmonių iniciatyvą kuo greičiau kreiptis dėl atleidimo nuo baudų, prisideda prie operatyvaus bylų išsprendimo, todėl yra svarbu, kad konkurencijos institucijos suteiktas

⁶³ *Competition: revised Leniency Notice – frequently asked questions*. (MEMO/06/469, 07/12/2006) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007 – 03 – 15]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/469&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=fr>>.

⁶⁴ HAMMOND, S. D. *When Calculating the Costs and Benefits of Applying for Corporate Amnesty, how do you put a Price Tag on an Individual's Freedom?* National Institute on white collar crime [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2007 – 03 – 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/7647.htm>>.

⁶⁵ RATLIFF, J. Major Events and Policy Issues in EC Competition Law, 2005 – 2006. In *International Company and Commercial Law Review* [interaktyvus]. 2007, 18 (2) [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 27 – 50. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

terminas realiai atitiktų laiko tarpą, reikalingą įrodymams surinkti. 2006 m. Komisijos pranešimo dėl baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose taikymas būtų efektyvesnis, jei Komisija laikotarpį skirtų atsižvelgdama į bylos sudėtingumą, net ir tais atvejais, jei žymeklio terminas būtų kelios savaitės.

Žymeklio taikymas yra palankus ir konkurencijos institucijos, ir pareiškėjų atžvilgiu net ir tada, jei įmonė nėra pirmoji, kuri kreipėsi dėl bendradarbiavimo. Tokiu atveju įmonė, įvertinusi neigiamų padarinių riziką (griežtas baudas, o kitose jurisdikcijose – net laisvės atėmimo bausmę), bus suinteresuota pateikti oficialiąją paraišką dėl baudų sumažinimo. Pagal 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 27 dalį, įmonė, siekdama baudų sumažinimo, turi pateikti reikalavimus atitinkančią paraišką. Kreipiantis dėl baudų sumažinimo žymeklis nesuteikiamas, nes Komisijai gali būti sunku efektyviai įvertinti kelias paraiškas dėl žymeklio tuo pačiu metu. Be to, Komisijos nuomone, tokia žymeklio taikymas lemia įmonių „lenktynes“ pateikti paraišką dėl baudos sumažinimo⁶⁶.

Kaip ten bebūtų, Komisija turi teisę, bet ne pareigą suteikti žymeklį. Pareiškėjas turi nurodyti Komisijai savo pavadinimą, adresą, įtariamo kartelio šalis, susijusius produktus ir teritoriją, kartelio apytikslę veiklos trukmę bei veiksmų pobūdį ir pagrįsti paraišką gauti žymeklį⁶⁷. Nėra visiškai aišku, kodėl Komisija pasilieka diskreciją spręsti, kada žymeklis bus suteiktas. Ar atleidimo nuo baudų programa nebūtų efektyvesnė, jei žymeklis būtų automatiškai suteiktas įmonėms, pateikusioms reikalingą minimalią informaciją? Taip pat neaišku, kokiais atvejais Komisija suteiks žymeklį. Komisija yra nurodžiusi, kad žymeklis gali būti suteiktas tais atvejais, kai pasikeičia įmonės vadovybė ir jai reikia laiko surinkti pakankamai įrodymų apie sudarytą kartelį⁶⁸. Tačiau ar tai reiškia, kad žymeklis bus suteikiamas tik itin retais atvejais, esant ypatingoms aplinkybėms? Komisija nurodė, kad žymeklis bus suteikiamas įvertinus bylos specifiką. Taigi įmonės negali būti tikros, ar joms žymeklis bus suteiktas. Pavyzdžiui, potencialus pareiškėjas, manydamas, kad jo pastangos surinkti reikalingą informaciją oficialiajai paraiškai gauti gali sukelti įtarimą kitiems kartelio dalyviams ir paskatinti juos kreiptis dėl imuniteto, gali pats dėl bendradarbiavimo nesikreipti. Jei pareiškėjas manys, kad kitų kartelio dalyvių šansai gauti žymeklį yra didesni, jis gali delsti kreiptis į Komisiją arba toliau laikytis kartelio sąlygų. Vadinasi, nepakankamai

⁶⁶ 2006 – 12 – 08 Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases (OJ C 298, 8/12/2006).

⁶⁷ *Ibidem*, 15 d.

⁶⁸ *Cit. op.* 63.

apibrėžta Komisijos diskrecijos teisė taikant žymeklį suteikia atleidimo nuo baudų programai neaiškumo ir gali neigiamai veikti jos efektyvų taikymą.

Mažai pagrįstas atrodo ir reikalavimas, kad pareiškėjas įrodytų žymeklio suteikimo būtinumą. Taip Kartelio dalyviui numatoma didesnė našta ruošiant paraišką dėl žymeklio. Ar kartelio demaskavimas pats savaime nepateisina žymeklio suteikimo būtinybės? Numatyta pareiškėjo pareiga gali mažinti įmonių iniciatyvą bendradarbiauti su Komisija, nes programai suteikia neapibrėžtumo.

J. S. Sandhu kritikuoja 2006 m. Komisijos pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, nes, jo nuomone, nėra aišku, ar Komisija spęs dėl žymeklio suteikimo, jei pareiškėjas kreipsis anonimiškai. J. S. Sandhu teigia, jog kai kurie potencialūs pareiškėjai gali svarstyti galimybę kreiptis dėl žymeklio, tik jei žinos, kad dar galimas visiškas atleidimas nuo baudų⁶⁹. Tačiau 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 15 d. numato, kad įmonės, kurioms suteiktas žymeklis, negali pateikti oficialiosios paraiškos su hipotetine informacija⁷⁰. Be to, Komisijos teigimu, pareiškėjas negali kreiptis dėl žymeklio ir dėl hipotetinės paraiškos, nes jie atlieka skirtingas funkcijas. Hipotetinė paraiška skirta tam, kad potencialus pareiškėjas, neatskleisdamas savo tapatybės, galėtų įvertinti, ar jo turimi įrodymai yra pakankami imunitetui nuo baudų gauti. Hipotetinės paraiškos atveju pareiškėjas jau būna surinkęs daugumą (ar visą reikalingą) informaciją ir įrodymų. Tuo tarpu žymeklis yra skirtas užfiksuoti pareiškėjo kreipimosi momentą ir suteikti jam laiko, per kurį operatyviai surinktų trūkstamus įrodymus. Tam, kad Komisija suteiktų įmonei žymeklį, ji turi nustatyti, ar jau yra kreiptasi dėl imuniteto nuo baudų dėl to paties kartelio ir ar pareiškėjas, siekiantis žymeklio, iš tikrųjų ketina pateikti oficialiąją paraišką bei bendradarbiauti su Komisija. Todėl pareiškėjas privalo atskleisti savo tapatybę. Remiantis minėtais argumentais, galima daryti išvadą, kad anoniminiai kreipimaisi į Komisiją nebus svarstomi.

Įvertinus kai kuriuos probleminius žymeklio taikymo aspektus, galima daryti išvadą, kad žymeklis vis dėlto didins įmonių iniciatyvą bendradarbiauti su Komisija, o pareiškėjus, kad įmonė neatitinka reikalavimų atleidimui nuo baudų gauti, pareiškėjas sieks pasinaudoti baudų sumažinimo galimybe. Vis dėlto 2006 m. Komisijos pranešimo dėl baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose įgyvendinimas būtų efektyvesnis, jei Komisija kaip ir JAV

⁶⁹ *Cit. op.* 23.

⁷⁰ *Cit. op.* 66, 15 d.

Konkurencijos skyrius suteikdama įmonei žymeklį nustatytą įmonei tokį laiko tarpą, kuris būtų adekvatus laiko sąnaudoms, reikalingoms įrodymams surinkti.

Komisijos diskrecijos teisė skiriant žymeklį bei pareiškėjo įpareigojimas pagrįsti žymeklio būtinumą yra kritikuotini žymeklio aspektai, kadangi nėra visiškai suderinami su skaidrumo ir aiškumo principais, kurie turi didelę įtaką efektyviam atleidimo nuo baudų programos taikymui. Tačiau reikia tikėtis, kad šiuos trūkumus ateityje išspręs Komisija taikydama atleidimo nuo baudų programą.

2.3.2. Minimalūs reikalavimai imunitetui nuo baudų gauti

2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose siekia pašalinti 2002 m. atleidimo nuo baudų programos neaiškumą. Įmonė, norėdama įgyti imunitetą nuo baudų turi pateikti paraišką Komisijai bei atitinkamą informaciją: išsamų kartelio aprašymą (tikslą, veiklą, susijusius produktus bei geografinę rinką, trukmę, paveiktos rinkos apimtį, kartelinių susitikimų datas, kt. detales, informaciją apie kitus kartelio dalyvius), duomenis apie pareiškėją, informaciją apie tai, į kokias konkurencijos institucijas jau buvo kreiptasi, duomenis apie kartelyje dalyvavusius fizinius asmenis ir kt.⁷¹ Tuo atveju, kai imunitetas nuo baudų negali būti suteiktas pagal 2006 m. pranešimo 8 dalies „a“ punktą, kartelio dalyvis turi pateikti kartelį aiškiai pagrindžiančių įrodymų⁷². Dėl plataus įrodymų sąrašo pareiškėjas, kuriam suteiktas žymeklis, gali susidurti su praktinėmis problemomis. Gali prireikti kelių savaitių, kol jis surinks visą reikiamą informaciją ir įrodymus oficialiajai paraiškai pateikti. Tuo tarpu žymeklio galiojimo terminas, anot Komisijos paaiškinimo, nors kiekvienu atveju yra skiriamas atsižvelgiant į bylos specifiką, bet visuomet yra trumpas. Vadinasi, gali susidaryti situacija, kai įmonė nesikreips į Komisiją, nes suabejos savo galimybėmis surinkti reikiamus įrodymus. Tačiau ši problema galėtų būti išspręsta, jei žymeklio terminas būtų adekvatus laikui, reikalingam oficialiajai paraiškai pateikti.

Pagal 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 8 d. įmonei gali būti suteiktas imunitetas nuo baudų, jei ji yra pirmoji, pateikusi informaciją, kuri: pirma, įgalina atlikti Komisiją tikslinį patikrinimą, susijusį su įtariamu karteliu, arba, antra, įgalina Komisiją nustatyti EB sutarties 81 str. pažeidimą, susijusį su įtariamu karteliu. Pagal 8 d. „a“ punktą įmonė nėra atleidžiama nuo baudos, jei

⁷¹ *Cit. op.* 66, 9 d.

⁷² *Ibidem*, 8 d. angl. – *contemporaneous, incriminating*.

informacijos pateikimo metu Komisija jau turėjo pakankamai įrodymų priimti sprendimą atlikti patikrinimą dėl įtariamojo kartelio arba jau buvo atlikusi tokį patikrinimą. Tuo tarpu atleidimas pagal 8 d. „b“ punktą suteikiamas, kai Komisija informacijos suteikimo metu neturėjo pakankamai įrodymų, leidžiančių nustatyti EB sutarties 81 str. pažeidimą dėl įtariamo kartelio, ir nė vienai įmonei nebuvo suteiktas sąlyginis atleidimas nuo baudų pagal 8 d. „a“ punktą dėl įtariamo kartelio (pareiškėjas taip pat turi pateikti detalią informaciją, nurodytą 2006 m. Komisijos pranešimo 9 d. „a“ punkte). Pastebėtina, kad atleidimo nuo baudų tvarka yra ganėtinai detaliai reglamentuota.

Tuo tarpu JAV įmonių amnestijos programa skiria du amnestijų variantus („A“ ir „B“). Pagal „A“ amnestijos reikalavimus pareiškėjas (šiuo atveju įmonė) yra pirmasis, kuris kreipėsi į JAV Konkurencijos skyrių ir pateikė informaciją apie kartelį, tyrimui dar neprasidėjus. Įmonė, siekdama bendradarbiavimo su JAV Konkurencijos skyriumi, turi pripažinti savo kaltę, imtis tinkamų priemonių nutraukti neteisėtą veiklą, kai įmanoma, atlyginti nukentėjusiesiems padarytą žalą, visapusiškai, nepertraukiamai ir sąžiningai bendradarbiauti viso tyrimo metu. Tuo atveju, kai pareiškėjas neatitinka reikalavimų atleidimui nuo bausmės gauti pagal „A“ dalį, jam gali būti suteikta amnestija pagal „B“ dalį, jei įmonė yra pirmoji, kuri kreipėsi dėl amnestijos, pateikė turimus įrodymus apie egzistuojantį kartelį, nutraukė savo dalyvavimą jame, siekė atlyginti kartelio padarytą žalą, o JAV Konkurencijos skyrius neturėjo duomenų, kurie įrodytų kartelio egzistavimą (Fizinis asmuo dėl atleidimo nuo bausmių pagal Fizinių asmenų atleidimo nuo bausmių programą gali kreiptis tik tol, kol JAV Konkurencijos skyrius nėra pradėjęs tyrimo dėl konkretaus kartelio. Jei tyrimas jau pradėtas, fizinis asmuo nuo bausmės gali būti atleistas remiantis Įmonių amnestijų programa.)⁷³.

Galima daryti išvadą, kad JAV įmonių amnestijos ir fizinių asmenų atleidimo nuo bausmių programos nenumato tokio detalaus pateiktinų įrodymų sąrašo bei jų pateikimo tvarkos kaip tai numatyta 2006 m. Komisijos pranešime dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose. Esminiai kriterijai yra kreipimosi momentas (t.y. įmonė turi būti pirma, kuri kreipėsi dėl bendradarbiavimo su JAV Konkurencijos skyriumi) bei visapusiškas, nepertraukiamas bei sąžiningas bendradarbiavimas. Vadinasi, kiekvienoje byloje yra didesnės galimybės tinkamai, pagal visas aplinkybes įvertinti šalies bendradarbiavimą bei įnašą į kartelio atskleidimą. Kita vertus, Komisijos nurodytas pateiktinų įrodymų sąrašas

⁷³ *Cit. op.* 19.

suteikia programai skaidrumo ir aiškumo, įmonės gali iš anksto numatyti, kokią konkrečiai informaciją jos turi pateikti. Tačiau įrodymų sąrašo pateikimas programoje pareiškėjams gali sudaryti įspūdį, kad imuniteto nuo baudų reikalavimai yra griežtesni nei buvo numatyti ankstesnėse programose.

2.3.3. Žymi papildoma įrodymų vertė⁷⁴

Pagal 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 23 d., įmonė, kuri netenkina reikalavimų imunitetui nuo baudų gauti, gali kreiptis į Komisiją dėl baudų sumažinimo. Siekdama aiškumo, Komisija pateikia sąvokos „žymi papildoma vertė“ turinį. Žymi papildoma įrodymų vertė reiškia mastą, kiek pateikti įrodymai savo pobūdžiu ar išsamumu padeda Komisijai įrodyti įtariamą kartelį. Komisija paprastai labiau vertina įrodymus, atsiradusius laikotarpiu, su kuriuo susiję tie faktai, negu vėliau atsiradusius. Atitinkamai tiesioginiai įrodymai yra labiau vertinami nei netiesioginiai, o patvirtinimo nereikalaujantys įrodymai yra vertingesni nei tie, kuriuos dar galima nuginčyti. Suprantama, kad toks įrodymų vertinimas leidžia tinkamai įvertinti įmonės įnašą tiriant bylą ir, į tai atsižvelgus, jai paskirti proporcingai sumažintą baudą⁷⁵. Komisija išipareigoja raštu pranešti pareiškėjams, ar jų pateikti įrodymai atitinka žymią papildomąją vertę.

Kai imunitetas nuo baudų negali būti suteiktas, likusios įmonės lenktyniauja tarpusavyje siekdamos Komisijai pateikti įrodymų, atitinkančių žymią papildomąją vertę. Tačiau įvertinimas, ar įrodymai, atitinka žymią papildomąją vertę, turėtų būti labiau apibrėžtas ir aiškesnis. Kadangi minėtas įrodymų bruožas yra vertinamasis kriterijus, įmonė negali būti tikra, ar jos pateikti įrodymai šį kriterijų atitiks. J. S. Sandhu nuomone, žymios papildomos vertės kriterijus ir jo taikymas atleidimo nuo baudų programoje gali mažinti įmonių iniciatyvą pateikti paraišką Komisijai. Dėl procedūrinių taisyklių nepakankamo apibrėžtumo gali susidaryti situacija, kai su Komisija bendradarbiavusi įmonė atsidurs prastesnėje padėtyje nei tuo atveju, jei ji bendradarbiavusi nebūtų. Taip gali atsitikti, kai vėliau bendradarbiauti su Komisija pradėjusi įmonė „aplenkia“ (angl. – *leapfrog ahead*) anksčiau paraišką padavusią įmonę, jei Komisija ankstesnio pareiškėjo įrodymus įvertins kaip

⁷⁴ *Cit. op.* 66, 24 d. (angl. – *significant added value*).

⁷⁵ *Ibidem*, 25 d.

neatitinkančius žymios papildomos vertės⁷⁶. J. S. Sandhu užkirsti kelią tokioms situacijoms siūlo taikant žymeklį ir paraiškoms dėl baudų sumažinimo.

Nors J. S. Sandhu savo nuomonę grindžia sąlyginai įtikinamais argumentais, tačiau verta suabejoti, ar žymeklio taikymas įmonėms, siekiančioms baudų sumažinimo, neapsunkins Komisijos darbo, o bylos nagrinėjamas neužsitęs per ilgai. Be to, žymeklio taikymas baudų sumažinimo atvejais gali nesiderinti su Komisijos žymekliui priskirtoms funkcijomis. Anot Komisijos, įmonei, kuri kreipėsi dėl žymeklio, suteikiamas bylos aplinkybėmis pagrįstas, tačiau trumpas laiko tarpas reikiamiems įrodymams surinkti⁷⁷. Vadinas, žymeklis turi ne tik padėti įmonei užtikrinti savo vietą eilėje dėl imuniteto nuo baudų, bet ir įgalinti Komisiją operatyviai iširti bylą.

JAV Konkurencijos skyrius pareiškėjų pateiktai informacijai netaiko žymios papildomos vertės kriterijaus. Pagrindinis reikalavimas pareiškėjui, siekiančiam bausmės sumažinimo, yra visapusiškas, nepertraukiamas ir sąžiningas bendradarbiavimas⁷⁸. Tam tikrais atvejais pareiškėjo bendradarbiavimas su JAV Konkurencijos skyriumi suteiks pakankamai įrodymų likusiems kartelio nariams nubausti. Tačiau kai kuriose bylose pareiškėjo pateikta informacija, gali neatitikti žymios įrodomosios vertės, bet gali būti tokios informacijos atskleidimo prielaida. S. D. Hammond nuomone, žymios papildomos įrodomosios vertės netaikymas skatina įmones kuo greičiau kreiptis į konkurencijos instituciją ir neleidžia įmonei, pateikusiai paraišką vėliau, „aplenkti“ anksčiau pradėjusią bendradarbiauti, tačiau žymios įrodomosios vertės įrodymų nepateikusią įmonę⁷⁹.

Sprendžiant baudų sumažinimo klausimą bei ypač tais atvejais, kai yra keli pareiškėjai, siekiantys baudos sumažinimo, yra svarbu tinkamai įvertinti kiekvieno iš jų bendradarbiavimą bei įnašą į kartelio atskleidimą. Šiuo požiūriu žymios papildomos vertės kriterijus leidžia nustatyti pusiausvyrą tarp įmonės pateiktų įrodymų svarbos visame bylos procese bei jai paskirto baudos sumažinimo ir galutinės baudos. Kita vertus, kokie yra

⁷⁶ *Cit. op.* 23.

⁷⁷ *Cit. op.* 66.

⁷⁸ 2006 m. gruodžio 8 d. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 12 d. „a“ p. numato, kad įmonė su Komisija turi bendradarbiauti nepertraukiamai ir operatyviai. Pareiškėjo pateikta informacija turi būti pateikta savanoriškai. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 29 d. sprendime byloje C – 301/04, *Commission of the European Communities v. SGL Carbon AG.* (2006), ECR I – 05915 68 par. nurodė, kad remiantis įmonės pateikta informacija galima nustatyti pareiškėjo bendradarbiavimo pobūdį. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2005 m. gruodžio 6 d. sprendime byloje T – 48/02, *Brouwerij Haacht NV v Commission of the European Communities.* (2005), ECR II – 05259, 106 par. nurodė, kad bendradarbiavimas su Komisija bendrąja prasme nesuteikia įmonei teisės į baudos sumažinimą. Tik toks bendradarbiavimas, kai pareiškėjas pateikia informaciją savanoriškai, o ne Komisijos nurodymu.

⁷⁹ *Cit. op.* 64.

įrodymai suteiks žymios papildomos vertės atskleidžiant kartelį yra fakto klausimas. Todėl praktikoje gali susidaryti situacijos, kai vėliau pradėjusi bendradarbiauti su Komisija įmonė atsidurs palankesnėje padėtyje nei tas pareiškėjas, kuris, nors ir pateikė paraišką anksčiau, tačiau jo įrodymai nebuvo pripažinti suteikiančiais tyrimui žymią papildomą vertę. Atsižvelgiant į JAV Konkurencijos skyriaus taikomą pareiškėjo bendradarbiavimo vertinimo politiką, galima daryti išvadą, kad, jei Komisija vertintų ne tik įmonės pateiktų įrodymų svarumą, bet ir visą bendradarbiavimo su ja rezultata, 2006 m. atleidimo nuo baudų programa įgytų daugiau skaidrumo ir apibrėžtumo. Kaip ten bebūtų, reikia tikėtis, kad 2006 m. programos taikymo praktika išspręs galimus neaiškumus.

2.3.4. Pareiškėjo vaidmens kartelyje įvertinimas

1996 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių byloje „b“ dalies „e“ punktas numatė, kad pareiškėjas, nors ir atitinkantis reikalavimus atleidimui nuo baudų, bet vertęs ar kurstęs⁸⁰ kitas įmones dalyvauti kartelyje arba atlikęs pagrindinį vadovaujantį vaidmenį jame, nebus atleistas nuo baudų⁸¹. Ši formuluoatė buvo kritikuota dėl nepakankamo apibrėžtumo, todėl 2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių byloje nurodo, kad nebus atleistas nuo baudų tas pareiškėjas, kuris vertė kitas įmones dalyvauti neteisėtoje veikoje⁸². 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių byloje 13 d. numato, kad įmonė, kuri ėmėsi veiksmų priversti kitas įmones prisijungti prie kartelio arba likti jame, negali būti atleista nuo baudos. Vis dėlto tokia įmonė gali pretenduoti gauti baudos sumažinimą, jei atitiks keliamus reikalavimus. Vadinasi, 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių byloje išplėtė subjektų ratą, kurie negali būti visiškai atleisti nuo baudų (neatleidžiamas nuo baudų ne tik tas pareiškėjas, kuris vertė kitas įmones prisijungti sudarant kartelį, bet ir tas, kuris vertė įmones laikytis sudaryto kartelio). Ši nuostata riboja galimybę įmonėms įsitraukti į kartelius, priversti kitas įmones juose dalyvauti, o po to pateikus paraišką Komisijai, išvengti baudos, kai tuo metu kiti kartelio dalyviai privalės sumokėti milijonines baudas ir, galbūt, pasitraukti iš rinkos.

⁸⁰ Komisija nurodė, kad nors „Takeda“ epizodiškai atliko koordinuojantį vaidmenį kartelyje, tačiau nevertė kitų įmonių įsitraukti į kartelio veiklą, neveikė kaip kurstytojas ir jos vaidmuo nebuvo lemiamas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad „Takeda“ nutraukė savo dalyvavimą kartelyje. Europos Komisijos 2002 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Flood flavour enhancers* (2002) COMP/C.37.671. p. 38 – 40.

⁸¹ *Cit. op.* 22, „b“ d. „e“ p.

⁸² *Cit. op.* 25, „c“ p.

Tuo tarpu JAV įmonių amnestijos programa numato, kad įmonė, kuri kreipėsi dėl bendradarbiavimo su JAV Konkurencijos skyriumi, bus atleista nuo bausmės tik tuo atveju, jei ji nevertė kitų įmonių dalyvauti kartelyje, o jos vaidmuo akivaizdžiai nebuvo vadovaujantis. Galima daryti išvadą, kad JAV įmonių amnestijos programoje taikomos formulotės yra siauresnės nei ta, kuri buvo 1996 m. Komisijos pranešime dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose. Esminis kriterijus atsisakant atleisti įmonę nuo baudų yra jos vaidmens kartelyje įvertinimas. 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose pateikia tikslesnę formulotę nei tos, kurios buvo ankstesnėse programose. Aiškesnė ir tikslesnė formulotė prisideda prie visos programos skaidrumo.

2.4. Lankstumo⁸³ principo įtaka atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programų efektyvumui

Efektyviam atleidimo nuo baudų programos įgyvendinimui įtakos turi ir lankstus programos sąlygų bei teisinių mechanizmų taikymas, teisinio reglamentavimo ypatybės. Tarp jų paminėtini: papildomos amnestijos (angl. – *Amnesty Plus*) ir griežtesnės baudos amnestijos pareiškėjui, nuslėpusiam kito kartelio egzistavimą, strategijos (angl. – *Penalty Plus*), susitarimas dėl baudos sumažinimo (angl. – *Plea bargaining*⁸⁴) (taikoma JAV Konkurencijos skyriaus), baudų mažinimo ribos, dalyvavimo kartelyje nutraukimo momentas ir kt.

2.4.1. Papildomos amnestijos ir griežtesnės baudos strategijos

Konkurencijos institucijos, pradėjusios tyrimą dėl vieno kartelio, dažniausiai tuo neapsiriboja ir renka informaciją apie įtariamo kartelio narių veiksmus kitose rinkose (angl. – *Cartel profiling*). Pavyzdžiui, JAV Konkurencijos skyrių lizino kartelio tyrimas „atvedė“ prie citrinos rūgšties kartelio demaskavimo⁸⁵. Tačiau gali būti, kad pareiškėjas kreipsis dėl bendradarbiavimo vieno kartelio byloje, bet, įvertinęs ekonominę kartelio naudą bei galimą riziką, kitą kartelį nuslėps, o konkurencijos institucija neturės duomenų apie antrąjį kartelį. Pagal papildomos amnestijos strategiją, kartelio dalyvis, net ir neatitinkantis reikalavimų dėl amnestijos pirmojo kartelio byloje, išvengia atsakomybės už antrąjį kartelį, o bauda pirmojo kartelio byloje yra žymiai sumažinama. Vadinasi, papildomos amnestijos strategija skatina įmonę, net ir neatitinkančią amnestijai gauti keliamų reikalavimų, kreiptis į JAV Konkurencijos skyrių ir prisipažinti dalyvaujant antrame kartelyje⁸⁶.

Įmonę, sudariusią kelis kartelius, (ypač jei tyrimas dėl vieno iš jų jau pradėtas) į JAV Konkurencijos skyrių skatina kreiptis ne tik galimybė pasinaudoti papildomos amnestijos strategija, bet ir siekis išvengti griežtesnės baudos už neatskleistą antrąjį kartelį (angl. –

⁸³ angl. – *flexibility*.

⁸⁴ Užsienio šalių literatūroje anglų kalba „*amnesty plus*“ ir „*penalty plus*“ taikymas vadinamas „*a carrot and a stick approach*“.

⁸⁵ *Cit. op.* 51.

⁸⁶ SPRATLING, G. R. Making Companies an Offer they shouldn't refuse. In *The Bar Association of the District of Columbia's 35th Annual Symposium on Associations and Antitrust, Washington, D. C.* [interaktyvus]. 1999 – 02 – 16 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/2247.htm>>.

Amnesty Plus)⁸⁷. Pavyzdžiui, jeigu JAV Konkurencijos skyrius tirdamas kartelį dėl „X“ produktų kainų, kuriame dalyvauja įmonė „A“, nustato, kad įmonė „A“ yra sudariusi kartelį dėl „Y“ produktų kainos, tai siūlo teismui paskirti griežtesnę bausmę (tarp jų ir laisvės atėmimo). Nepasinaudodama papildomos amnestijos strategija, įmonė rizikuoja būti nubausta 80 procentų didesne bauda nei tuomet, jei būtų bendradarbiavusi abiejų kartelių tyrimo metu⁸⁸.

Nei 1996 m., nei 2002 m. Komisijos pranešimai dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose nenumatė papildomos amnestijos ir griežtesnės baudos strategijų. 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose minėtomis strategijomis nepapildytas. Kaip ten bebūtų, bent jau teoriškai Komisija šias strategijas gali pritaikyti. Pavyzdžiui, jei pareiškėjas kreipėsi į Komisiją dėl baudos sumažinimo vieno kartelio byloje, bet pateikė įrodymus ir apie kitą egzistuojantį kartelį, Komisija gali į tai atsižvelgti kaip į baudą švelninančią aplinkybę ir, jei įmonė kreipėsi dėl pirmojo kartelio antra, sumažinti baudą 50 procentų pirmojo kartelio byloje⁸⁹. Tačiau nėra duomenų, kad praktikoje Komisija būtų faktiškai įgyvendinusi papildomos amnestijos strategiją⁹⁰. Kita vertus, jei Komisija taikytų papildomos amnestijos strategiją kvalifikuodama pareiškėjo suteiktą informaciją apie antrąjį kartelį kaip švelninančią aplinkybę, tai nesiderintų su skaidrumo ir aiškumo principais ir neigiamai veiktų efektyvų atleidimo nuo baudų programos įgyvendinimą, nes įmonės negalėtų nuspėti bylos baigties.

Kyla klausimas, ar papildomos amnestijos ir griežtesnės baudos strategija nepadidintų Komisijos taikomos atleidimo nuo baudų programos ir kovos su karteliais efektyvumo? D. McElwee nuomone, papildomos amnestijos strategija turėtų destabilizuojantį ir prevencinį poveikį karteliams, nes tarp įmonių kiltų nepasitikėjimas, ypač, jei bent viena iš jų bendradarbiautų su Komisija kito kartelio byloje. Nors įmonės ilgalaikis dalyvavimas kartelyje atneštų jai finansinės naudos, vargu, ar ji rizikuotų toliau laikytis susitarimo, jei įtartų, jog vienas iš narių gali pranešti apie kartelį.

⁸⁷ BARNETT, T. O. Seven Steps to Better Cartel Enforcement. In *The 11th Annual Competition Law and Policy Workshop European Union Institute, Florence, Italy* [interaktyvus]. 2006 – 06 – 02 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/216453.htm>>.

⁸⁸ *Cit. op.* 64.

⁸⁹ *Cit. op.* 47.

⁹⁰ MCELWEE, D. Should the European Commission adopt “Amnesty Plus” in its Fight against Hard – core Cartels. In *European Competition LawReview* [interaktyvus]. 2004, 25 (9) [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 558 – 565. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

Svarbu ir tai, jog nors Komisija ir gali sėkmingai atskleisti įmonių sudarytus kartelius gretimose rinkose, tačiau ji susiduria su kartelių, sudarytų dėl skirtingų produktų, atskleidimu. Tuomet papildomos amnestijos strategija padėtų demaskuoti kartelius, kurie priešingu atveju veiktų dar kelis ar keliolika metų. Be to, papildomos amnestijos strategija padėtų sutaupyti Komisijos laiko sąnaudas.

Atsižvelgiant į 1996 m. ir 2002 m. atleidimo nuo baudų programas bei 2006 m. Komisijos pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, galima daryti išvadą, kad papildomos amnestijos ir griežtesnės baudos strategijos nebuvo Komisijos tikslas. Nors teoriškai pagal aktualią pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose redakciją bei baudų skyrimo taisyklės papildomos amnestijos strategijos taikymas yra galimas, tačiau tokia Komisijos praktika nesiderintų su skaidrumo ir aiškumo principais, neigiamai veiktų atleidimo nuo baudų programos taikymą. Papildomos amnestijos bei griežtesnės baudos strategijos lemtų efektyvesnį atleidimo nuo baudų programos įgyvendinimą bei kovą su karteliais.

2.4.2. Bausmės sumažinimas⁹¹

Kaip buvo minėta darbo pradžioje, JAV atleidimo nuo bausmių programos neapima bausmės sumažinimo. JAV Konkurencijos skyrius tinkamai bendradarbiavusiems antrajam ir vėlesniems pareiškėjams išsipareigoja parengti bausmės sumažinimo rekomendaciją, teikiamą teismui⁹². Tuo tarpu 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose (kaip ir 1996 m. 2002 m. programos) numato ir atleidimo nuo baudų, ir baudų sumažinimo tvarką bei sąlygas. Galima teigti, kad ES atleidimo nuo baudų programa (angl. – *leniency*) yra platesnio masto, nes apima ne tik visišką atleidimą nuo baudų (imunitetą), bet ir baudų sumažinimą 2006 m. Komisijos pranešimo leidžiamose ribose.

Atleidimas nuo bausmių ir bausmių sumažinimas kartelių bylose yra glaudžiai susiję institutai. Jei pareiškėjas neatitinka reikalavimų, keliamų imunitetui nuo baudų, jis bus suinteresuotas pasinaudoti baudos (JAV atveju ir bausmės) sumažinimo galimybe. Konkurencijos institucija taip pat suinteresuota gauti papildomos „vidinės“ informacijos kartelio byloje, ypač tais atvejais, kai pirmasis pareiškėjas pateikė tik pirminę informaciją, o

⁹¹ angl. – *lenient treatment*.

⁹² Žiūr. priedus nr. 3 ir nr. 4.

kitų kartelio narių kaltei įrodyti dar trūksta duomenų (2006 m. Komisijos pranešime dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose naudojama „žymios papildomos įrodomosios vertės“ sąvoka). Antrojo ir trečiojo kartelio dalyvių bendradarbiavimas svarbus ir tuo požiūriu, kad gali būti efektyvi konkurencijos institucijos surinktos ir pirmojo pareiškėjo pateiktų įrodymų teisingumo patikrinimo priemonė. Neabejotina, kad tose jurisdikcijose (pvz. JAV), kuriose taikomos papildomos amnestijos ir griežtesnės bausmės strategijos, bausmės sumažinimas yra būtinas kartelio dalyvį su konkurencijos institucija bendradarbiauti skatinantis veiksnys. Taigi bausmių sumažinimas turi įtakos atleidimo nuo bausmių efektyvumui. Dėl minėtų priežasčių, šio darbo autorės nuomone, svarbu ES taikomų baudų ir JAV bausmių sumažinimo institutus analizuoti neatsiejamai su atleidimo nuo bausmės programomis, įtaka efektyviam šių programų įgyvendinimui.

JAV bausmes už kartelius sumažina teismas, remdamasis susitarimais sumažinti bausmę (angl. – *Plea negotiation agreements*). JAV Konkurencijos skyrius kiekvienoje byloje parengia rekomendaciją⁹³, kurioje išvardinamos pareiškėjo teisės, kaltės pripažinimas, indėlis atskleidžiant kartelį, kreipimosi momentas ir kitos svarbios aplinkybės. Yra dvi susitarimų sumažinti bausmę rūšys: taip vadinamieji „B“ ir „C“ susitarimai. Pagrindinis „B“ susitarimo požymis yra tas, kad jis nėra privalomas teismui. Susitarimas „B“ yra privalomas pareiškėjui, t.y. jis negali pasitraukti iš susitarimo, net jei teismas paskiria kitokią bausmę, nei buvo siūlyta. Tuo tarpu susitarimas „C“ skiriasi nuo susitarimo „B“ tuo, jog teismas negali jo patvirtinti kitomis sąlygomis, nei nurodytos susitarime. Teismas priima arba atmeta tokį susitarimą. Praktikoje, jei teismas „C“ susitarimą atmeta, pareiškėjas gali atšaukti savo kaltės pripažinimą⁹⁴. JAV Konkurencijos nėra numatęs konkrečios skaitmeninės ar procentinės išraiškos mažinant bausmę. Šie dydžiai skiriasi kiekvienoje byloje, nes pateiktų įrodymų svarumas, pareiškėjo kreipimosi momentas yra skirtingi. Pavyzdžiui, antrojo pareiškėjo bendradarbiavimas su JAV Konkurencijos skyriumi daug naudingesnis tada, kai kartelį yra sudarę penkios, o ne dvi įmonės⁹⁵.

⁹³ SPRATLING, G. R. Negotiating the Waters of International Cartel Prosecutions. In *The 13th Annual National Institute on White Collar Crime, San Francisco, California* [interaktyvus]. 1999 – 03 – 04 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/2275.htm>>.

⁹⁴ HAMMOND, S. D. The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All. In *the OECD Competition Committee Working Party No. 3, Paris, France* [interaktyvus]. 2006 – 10 – 17 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.htm>>.

⁹⁵ HAMMOND, S. D. Measuring the Value of Second – In Cooperation in Corporate Plea Negotiations. In *the 54th Annual American Bar Association Section of Antitrust Law Spring Meeting, Washington D. C.* [interaktyvus]. 2006 – 03 – 29 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/215514.htm>>.

Tuo tarpu 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 26 dalis numato, kad pirmajai įmonei, kuri neatitinka reikalavimų imunitetui nuo baudų ir suteikia žymios papildomos vertės, bauda gali būti sumažinta 30 – 50 procentų, antrajai – 20 – 30 proc., o paskesnėms – iki 20 procentų. Kyla klausimas, kuris iš bausmių mažinimo reguliavimų lemia efektyvesnį atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimą? Kaip buvo minėta, JAV Konkurencijos skyrius nėra numatęs konkrečių baudų mažinimo ribų, o šį dydį nustato kiekvienoje byloje atskirai. Reikia sutikti su tuo, kad kiekvienos bylos aplinkybių ir pareiškėjo bendradarbiavimo įnašo atskleidžiant kartelių įvertinimas ir atitinkamos bausmės paskyrimas leidžia įgyvendinti proporcingumo principą. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismas 2006 m. gruodžio 5 d. byloje T – 303/02, *Westfalen Gassen Nederland BV. v. Commission of the European Communities* konstatavo, jog Komisija, nustatydamą baudas kiekvienoje byloje, remiasi savo diskrecijos teise ir nėra konkrečios matematinės formulės, kuri tiktų kiekvienai bylai⁹⁶. Lankstus baudų nustatymas skatina įmones stengtis pateikti kuo daugiau įtikinamų įrodymų bei nepertraukiamai, sąžiningai bendradarbiauti, o tai, be abejo, lemia efektyvesnį atleidimo nuo bausmių programos įgyvendinimą, nes sudaromos sąlygos kartelius išaiškinti mažesnėmis laiko sąnaudomis.

Bausmės sumažinimo reguliavimas JAV yra lankstesnis nei EB, nes suteikia galimybę greičiau išspręsti bausmės sumažinimo klausimus. Įmonei, sutikusiai bendradarbiauti mainais už bausmės sumažinimą, nereikia laukti kartelio bylos išsprendimo. Tuo tarpu Komisija tik administracinės procedūros pabaigoje įvertiną galutinę kiekvienos įmonės poziciją sprendime. Kita vertus, 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 26 dalyje numatytos baudų mažinimo ribos leidžia įmonėms tam tikru tikslumu numatyti bylos baigtį. Tačiau kas lemia efektyvesnį atleidimo nuo bausmių programos įgyvendinimą: lanksti bausmių mažinimo galimybė ar didesnis aiškumas, esant nustatytoms baudų mažinimo riboms? Atsakant į šį klausimą reikia įvertinti faktą, kad JAV Konkurencijos skyrius glaudžiai su amnestijos programa ir bausmių mažinimo rekomendacijomis taiko papildomas amnestijos ir griežtesnės baudos strategijas. Lankstus bausmių mažinimo mechanizmas suteikia galimybę proporcingai kartelio nario bendradarbiavimui įgyvendinti minėtas strategijas, o tai, be abejo, lemia ir efektyvesnę kovą su karteliais.

⁹⁶ Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje T – 303/02, *Westfalen Gassen Nederland BV. v. Commission of the European Communities*. (2006), par. 151 – 152.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, negalima daryti vienareikšmės išvados, kuris bausmių mažinimo mechanizmas lemia didesnę įmonių iniciatyvą kreiptis dėl bendradarbiavimo. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad taikant papildomos amnestijos ir griežtesnės bausmės strategijas lankstesnis baudų mažinimas proporcingiau atitinka įmonės įnašą demaskuojant kartelį, nes leidžia paskirti tikslesnę bausmę. Kita vertus, baudų mažinimo ribų nurodymas programoje skatina programos skaidrumą ir aiškumą: įmonės gali tiksliau įvertinti bylos baigtį.

2.5. Paraiškų daugeto problema. Atleidimo nuo bausmių programų harmonizavimas

27 ES valstybių narių konkurencijos institucijos yra kompetentingos įgyvendinti EB konkurencijos taisykles savo teritorijų ribose tuo atveju, jei Komisija nėra pradėjusi tyrimo dėl to paties pažeidimo. Nacionalinių konkurencijos institucijų kompetenciją apibrėžia nacionaliniai įstatymai, o nacionalinės konkurencijos institucijos sprendžia, ar pritaikyti atleidimo nuo bausmių programą⁹⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pareiškėją, kuriam Komisija suteikė imunitetą nuo baudų, vis dar gali patraukti atsakomybėn nacionalinė konkurencijos institucija. Be to, kartelio dalyvis, kurį Komisija atleido nuo bausmių, automatiškai neįgyja imuniteto net ir tose jurisdikcijose, kurios taiko atleidimo nuo bausmių programą⁹⁸.

Potencialūs pareiškėjai, norėdami įgyti imunitetą nuo bausmių, turi pateikti paraiškas visoms nacionalinėms konkurencijos institucijoms, kurios yra kompetentingos spręsti bylą. Vadinasi, pareiškėjas turi įvertinti, kurios nacionalinės konkurencijos institucijos gali patraukti jį atsakomybėn. Kartelio dalyviui gali būti sudėtinga per trumpą laiką surinkti pakankamai įrodymų ir parengti daug paraiškų pagal skirtingus nacionalinių konkurencijos institucijų reikalavimus⁹⁹. C. Gauer ir M. Jaspers nuomone, skirtingi atleidimo nuo bausmių programų reikalavimai bei tai, kad ne visos valstybės taiko atleidimo nuo bausmių programą, mažina įmonių iniciatyvą kreiptis dėl bendradarbiavimo kartelio bylose ir dėl to gali sumažėti pateikiamų paraiškų skaičius¹⁰⁰.

Komisarės N. Kroes nuomone, atleidimas nuo bausmių ES mastu išspręstų paraiškų daugeto problemą, lemtų efektyvesnę atleidimo nuo bausmių programos įgyvendinimą bei kovą su karteliais¹⁰¹. Tam įgyvendinti būtų reikalingas atitinkamas centralizuotas teisinis

⁹⁷ 2006 m. lapkričio 30 d. duomenimis šešios ES narės netaiko atleidimo nuo bausmių programos (žiūrėti priedą nr.5)

⁹⁸ *Cit. op.* 23.

⁹⁹ SWAAK, C. R. A., MOLLICA, M. R. Leniency Applicants to Face Modernisation of EC Competition Law. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, 26 (9) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 507 – 517. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰⁰ GAUER, C., JASPERS, M., Designing A European Solution for a “One Stop Leniency Shop”. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, 27 (12) [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 685 – 692. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁰¹ KROES, N., Member of the European Commission in charge of the Competition Policy Building a Competitive Europe, Competition Policy and the Relaunch of Addressed to a conference at Bocconi University. In *Milan* [interaktyvus]. 2005 – 02 – 05 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/78&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>>.

mechanizmas („vieno langelio sistema“¹⁰²). Teorijoje siūlomi keli „vieno langelio sistemos“ variantai. Pavyzdžiui, C. Gauer ir M. Jaspers, siūlo net tris galimus modelius: pirma, abipusio pripažinimo modelį, antra, centralizuotos sistemos modelį, trečia, iš dalies centralizuotos sistemos modelį. Pagal abipusio pripažinimo modelį, vienos institucijos suteiktas imunitetas nuo baudų yra pripažįstamas ir kitose jurisdikcijose. Tokia sistema reikštų, kad vienos nacionalinės konkurencijos institucijos sprendimas bus privalomas visos EB mastu. Abipusio pripažinimo modelio atveju konkurencijos institucija gali susidurti su įrodymų rinkimo problema, o jei tyrimą dėl to paties kartelio pradės kelios nacionalinės konkurencijos institucijos, gali būti priimti nesuderinami tarpusavyje sprendimai. Iš esmės abipusio pripažinimo modelis yra ydingas ir sunkiai praktikoje įgyvendinamas.

Centralizuotos sistemos modelio (angl. – *A fully centralised shop*) atveju Komisija veikia kaip centrinis subjektas, sprendžiantis klausimus atleidimo nuo baudų klausimais. Komisija būtų vienintelė kompetentinga institucija, suteikianti imunitetą nuo baudų ir sprendžianti bylų paskirstymo klausimus Europos konkurencijos tinkle. Tačiau toks centralizuoto veikimo modelis yra kritikuotinas, nes kai kurios įmonės gali nebūti linkusios dėl kartelio bendradarbiauti su Komisija, jei tai reikštų „kelionę į Briuselį“. Be to, žymiai padidėtų Komisijos administracinio darbo našta, bylų sprendimas užsitęstų ir tai, be abejo, neigiamai veiktų kovą su karteliais.

Trečias siūlomas iš dalies centralizuotos sistemos modelis numato, kad kartelio dalyvis pateikia paraišką Komisijai, kai kartelis turi įtakos geografinei rinkai, apimančiai daugiau kaip tris valstybes, vienai nacionalinei konkurencijos institucijai, kai geografinė rinka apima tik vieną valstybę narę, ir dviem ar trimis nacionalinėms konkurencijos institucijoms, kai kartelio geografinė rinka apėmė atitinkamai dvi ar tris valstybės nares. Tačiau šis modelis taip pat ydingas, nes pareiškėjas turėtų tiksliai įvertinti kartelio poveikio mastą. Be to, EB Steigimo sutartis numato, kad Komisija yra kompetentinga spręsti 81 str. pažeidimo bylą nepriklausomai nuo pažeidimo geografinės apimties¹⁰³. Vadinasi, visi trys modeliai, nors teoriškai yra galimi, tačiau yra ydingi ir būtų sunkiai įgyvendinami praktikoje.

Tuomet kyla klausimas, ar iš tiesų „vieno langelio sistema“ gali išspręsti paraiškų daugeto problemą, su kuria susiduria pareiškėjas? Ar dabar ES taikoma paraiškų pateikimo kompetentingoms institucijoms praktika yra keistina? Paraiškų daugetas yra pagrįstas ir logiškas ypač tais atvejais, kai kartelį tiria dvi ar trys nacionalinės konkurencijos institucijos,

¹⁰² angl. – *one stop shop*.

¹⁰³ *Cit. op.* 100.

nes nuodugnus pažeidimo tyrimas yra galimas, kai institucija gali tiesiogiai rinkti įrodymus (bendradarbiaujant su pareiškėju, apklausiant kitus kartelio dalyvius ir kt.). Taigi galima daryti išvadą, kad tiesioginis nacionalinių konkurencijos institucijų bendradarbiavimas yra būtinas, kad karteliai būtų sėkmingai demaskuoti. Be to, pareiškėjų laiko ir išteklių sąnaudas sutaupytų harmonizuoti nacionalinių konkurencijos institucijų taikomos programos reikalavimai.

2005 m. rugsėjo mėnesį ekspertų darbo grupė, siekdama išspręsti daugybinių paraiškų problemą, ėmėsi pavyzdinio atleidimo nuobaudų programos modelio kūrimo. 2006 m. rugsėjo 29 d. Europos konkurencijos tinklo konkurencijos institucijų vadovai vienbalsiai patvirtino Atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programos modelį (programa patvirtinta anglų kalba ir išversta į visas oficialias kalbas) ir susitarė siekti, kad nacionalinės konkurencijos institucijos taikytų analogiškas programas, nors Atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programos modelis nėra teisiškai įpareigojantis dokumentas ir nesukuria jokių teisių ar teisėtų lūkesčių pareiškėjams¹⁰⁴. Šio programos modelio tikslas yra skatinti atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programos efektyvų taikymą ir sėkmingą kovą su karteliais. Pažymėtina ir tai, kad 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo iš esmės atitinka Europos konkurencijos tinklo atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programos modelį. Tai, be abejo, vertintina kaip atleidimo nuo baudų programų skaidrumą ir aiškumą užtikrinantis veiksnys.

¹⁰⁴ ECN model leniency programme [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/ecn/model_leniency_en.pdf>.

2.5.1. Lyginamoji Europos Konkurencijos tinklo atleidimo nuo baudų programos modelio ir 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelio bylose analizė

2.5.1.1. Programų taikymo apimtis

Europos konkurencijos tinklo atleidimo nuo baudų programos modelis ir 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose taikomi kartelių bylose ir netaikomi asmeninei fizinių subjektų atsakomybei. Kita vertus, šios programos skatina nacionalines konkurencijos institucijas apsaugoti fizinius asmenis nuo tokios atsakomybės tiek, kiek tai nekenkia įmonių atsakomybės už kartelius įgyvendinimui.

2.5.1.2. Minimalūs reikalavimai atleidimui nuo baudų gauti

Europos konkurencijos tinklo atleidimo nuo baudų programos modelis (toliau – Atleidimo nuo baudų programos modelis) numato dvi imuniteto nuo baudų įgijimo reikalavimų grupes: „1A” ir „1B”. „1A” atveju įmonė konkurencijos institucijai turi pateikti pakankamų įrodymų pradėti tikslinį patikrinimą (angl. – *targeted inspection*), susijusį su įtariamu karteliu. Tuo tarpu „1B” atveju pareiškėjas turi pateikti tokius įrodymus, kurie, konkurencijos institucijos manymu, padėtų įrodyti 81 str. pažeidimą. 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų, nors šių sąlygų neišskiria į atskirus tipus, tačiau nurodo analogiškas sąlygas imunitetui nuo baudų gauti.

Pažymėtina, kad Atleidimo nuo baudų programos modelis pateikia informacijos, kurią pareiškėjas turi pateikti, sąrašą. 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose¹⁰⁵ taip pat pateikia analogišką sąrašą įrodymų. Šiuo atžvilgiu minėtos programos numato aiškesnes ir skaidresnes sąlygas nei tos, kurias numatė 1996 m. ir 2002 m. Komisijos pranešimai dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo. Kita vertus, nors pateiktinų įrodymų sąrašas programai suteikia skaidrumo, kyla klausimas, ar Komisija ir konkurencijos institucijos reikalaus preciziško jo laikymosi. Komisija detalų įrodymų sąrašo pateikimą vertina kaip gaires, pagal kurias potencialus pareiškėjas gali iš

¹⁰⁵ *Cit. op.* 66, 8 d.

anksto orientuotis. Komija taip pat ketina informuoti pareiškėją apie trūkstamus įrodymus, todėl tikėtina, jog pateiktinų įrodymų sąrašo nebus labai formaliai laikomasi.

2.5.1.3. Minimalūs reikalavimai baudoms sumažinti

Ir Atleidimo nuo baudų programos modelis, ir 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelio bylose taiko žymios papildomos įrodomosios vertės kriterijų. Tačiau skirtingai nei minėtas Komisijos pranešimas, Atleidimo nuo baudų programos modelis nenurodo tikslių baudos mažinimo ribų, o tik rekomenduoja, kad bauda neturėtų būti sumažinta daugiau nei 50 procentų. Lankstesnis baudų dydžio klausimo sprendimas yra suprantamas, nes palieka nacionalinėms konkurencijos institucijoms teisę nuspręsti konkretų baudų sumažinimo procentą, taip pat ir tai, ar konkretus jų dydis turi būti nurodytas programoje.

2.5.1.4. Kitos programų sąlygos

2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose numato lankstesnį neteisėtos veikos nutraukimo reglamentavimą. Minėto Komisijos pranešimo 12 dalies „b“ punktas reikalauja, kad kartelio narys nutrauktų savo dalyvavimą kartelyje, nebent, Komisijos nuomone, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, staigus dalyvavimo nutraukimas pakenktų bylos eigai. Viena iš dažniausių nacionalinių atleidimo nuo bausmių programų problemų yra skirtingas dalyvavimo kartelyje nutraukimo momento reglamentavimas. Atleidimo nuo baudų programos modelis rekomenduoja valstybėms narėms nustatyti lankstų neteisėtos veikos nutraukimo momento reguliavimą.

Atleidimo nuo baudų programos modelis procedūrinių taisyklių detaliam nereglamentuoja ir palieka plačias galimybes spręsti pačioms valstybėms narėms. Tačiau atleidimo nuo baudų programa¹⁰⁶ kaip ir 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose rekomenduoja taikyti žymeklį, kuris skatina įmonių iniciatyvą kreiptis dėl bendradarbiavimo su konkurencijos institucija.

Atleidimo nuo baudų programos modelis siekia sumažinti pareiškėjo laiko bei išteklių sąnaudas pateikiant paraišką kelioms nacionalinėms konkurencijos institucijoms. Atleidimo

¹⁰⁶ *Cit. op.* 104, 35 d.

nuo baudų programos modelis siūlo taikyti supaprastintas paraiškas (angl. – *summary application*). Pareiškėjas supaprastintoje paraiškoje pateiktų tik bendrą informaciją apie kartelį, produktų ir geografinę rinką, kartelio narius, kt. Supaprastinta paraiška fiksuotų pareiškėjo kreipimosi momentą ir nurodytą terminą, per kurį pareiškėjas turėtų pateikti oficialiąją paraišką. Kol nacionalinė konkurencijos institucija nenusprendžia pradėti bylos dėl to paties kartelio, pareiškėjo pareiga – bendradarbiauti su Komisija. Tokiais atvejais Komisija sprendžia, kada pareiškėjas turi nutraukti dalyvavimą kartelyje. Be to, supaprastintos paraiškos galimos tik „1A“ atleidimo nuo baudų atvejais, t. y. kai dar nėra pradėtas tyrimas dėl konkretaus kartelio, o pradėjus tyrimą dėl kartelio (vad. „1B“ atveju) ir sprendžiant klausimą dėl baudos sumažinimo supaprastintas paraiškas teikti netikslinga, nes tokiais atvejais pareiškėjas paprastai žino, kurios konkurencijos institucijos sprendžia bylą.

Supaprastintos paraiškos skatina įmonių iniciatyvą kreiptis dėl bendradarbiavimo su konkurencijos institucija, nes suteikia galimybę operatyviai paruošti paraišką, kurioje būtų tik pagrindinės sudarytos kartelio charakteristikos, bei užfiksuoti kreipimosi momentą. Supaprastintos paraiškos ir programų harmonizavimas taupo pareiškėjų laiko bei išteklių sąnaudas bei gali išspręsti paraiškų daugeto problemą, lemti efektyvesnę atleidimo nuo baudų programų taikymą ES mastu, sėkmingą kovą su karteliais.

2.5.2. Lietuvos Respublikos atleidimo nuo baudų programos palyginimas su EB atleidimo nuo baudų programa

Lietuvoje atleidimo nuo baudų programa, skirtingai nei Europos Bendrijos, neturi specialaus pavadinimo. Baudų dydis apskaičiuojamas remiantis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymu bei 2004 m. gruodžio 06 d. LR Vyriausybės nutarimu „Dėl baudos, skiriamos už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo“¹⁰⁷.

Atleidimas nuo baudų pasižymi nenuosekliu reglamentavimu: LR konkurencijos įstatymo 43 straipsnio 1 dalis numato visišką atleidimą nuo baudų draudžiamo konkurentų susitarimo dalyviui, o 2004 m. gruodžio 06 d. LR Vyriausybės nutarimas – dalinį, kuris numato skirtingą baudų sumažinimą nei 2006 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl baudos, skiriamos už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 177 – 6567.

baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose (pagal minėtąjį LR Vyriausybės nutarimą bauda kartelio dalyviui, pirmam pateikusiam informacijos apie kartelio egzistavimą, sumažinama nuo 50 iki 75 procentų, kitiems kartelio dalyviams baudos gali būti sumažinamos nuo 20 iki 50 procentų).

Pagal LR konkurencijos įst. 43 straipsnio 1 dalį¹⁰⁸ įmonė gali būti atleista nuo baudų, jei ji iki tyrimo pradžios Konkurencijos tarybai pirma pateikia visą jai prieinamą informaciją, susijusią su karteliu ir šis ūkio subjektas nebuvo susitarimo iniciatorius ir neskaito kitų kartelio dalyvių jame dalyvauti. 2004 m. gruodžio 06 d. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl baudos, skiriamos už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo“ numato, kad bauda kartelio dalyviui sumažinama nuo 50 iki 75 procentų, kai, Konkurencijos tarybai pradėjus tyrimą, ūkio subjektas pirmasis pateikia informaciją, kurios neturi Konkurencijos taryba, ir nebuvo neteisėto susitarimo iniciatorius bei neskaito kitų ūkio subjektų dalyvauti kartelyje. Vėliau tyrimui reikšmingus įrodymus Konkurencijos tarybai pateikusiam ūkio subjektui bauda sumažinama nuo 20 iki 50 procentų. (Taigi minėti teisės aktai turėtų būti taikomi kartu.) Konkurencijos taryba nustato konkrečią baudą priimdama sprendimą tyrimo pabaigoje. Skirtingai nei EB atleidimo nuo baudų programos atveju, Lietuvoje nėra vieno nuoseklaus ir atskiro teisės akto, kuriame būtų nurodyta paraiškų padavimo formalumai, baudų dydžiai.

Paraiškoms dėl atleidimo nuo baudų nėra keliami specialūs reikalavimai: paraiškas ūkio subjektai gali pateikti tik raštu (adresu A.Vienuolio g. 8, Vilniuje, fakso numeriu +3702126492 arba elektroniniu paštu tarnyba@konkuren.lt), žodinės paraiškos nėra galimos. Nuo Europos Bendrijos atleidimo nuo baudų programos Lietuvoje nėra keliami specialūs sprendimo nuo baudų priėmimo procedūrai reikalavimai, nėra galimybės kreiptis į Konkurencijos tarybą imuniteto nuo baudų hipotetinėmis sąlygomis, netaikoma žymeklio sistema¹⁰⁹.

Dabartinis atleidimo nuo baudų programų reglamentavimo režimas neatitinka 2006 m. Komisijos pranešime dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose numatytų nuostatų bei Atleidimo nuo baudų programos modelio, todėl rekomenduotina priimti teisės aktą, kuris numatytų EB mastu taikomas atleidimo nuo baudų sąlygas.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 30 – 856.

¹⁰⁹ Informacija apie LR atleidimo nuo baudų programą [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11- 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.konkuren.lt>>.

2.6. Informacijos konfidencialumo įtaka atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimo efektyvumui

Sutarties 81 ir 82 straipsniai įgyvendinami viešai ir privačiai. Už viešą konkurencijos teisės įgyvendinimą yra atsakingos Europos konkurencijos tinklą sudarančios institucijos: Komisija ir nacionalinės konkurencijos institucijos. Savo ruožtu privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas suprantamas kaip privataus asmens naudojamų teisinių priemonių visuma nacionaliniame (valstybės narės) teisme prieš kitą šalį. Privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas apima restituciją, įpareigojimą nutraukti neteisėtus veiksmus, įvykdyti sutartį natūra, atlyginti padarytą žalą ir kt. Kadangi kartelio dalyvių iniciatyvumui bei atleidimo nuo baudų programos efektyvumui daugiausia įtakos turi privataus konkurencijos teisės įgyvendinimas žalos atlyginimo forma, šiame darbe privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo sąvoka bus naudojama siaurąją prasme, o būtent – kaip privataus asmens siekis atlyginti jam padarytą piniginę žalą. Asmens teisę į jam padarytos žalos atlyginimą tiesiogiai numato Europos Bendrijos steigimo sutartis bei Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktika. 1994 m. *Banks v. British Coal*¹¹⁰ ir 1999 m. *Courage Ltd. v. Bernard Crehan*¹¹¹ bylose ETT nurodė, jog nacionaliniai teismai yra įpareigoti Bendrijos teisės normų priteisti žalos atlyginimą privačiam asmeniui, nukentėjusiam nuo konkurencijos teisės pažeidimo. Privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas atlieka prevencinę funkciją ir prisideda prie konkurenciją saugančių įstatymų laikymosi.

Kita vertus, pablogėjusi kartelio dalyvio procesinė padėtis civilinėse bylose dėl žalos atlyginimo ūkio subjektą gali atgrasyti nuo bendradarbiavimo su konkurencijos institucija. Juk pateikdamas paraišką dėl atleidimo nuo baudų kartelio dalyvis atskleidžia konkurencijos institucijai informaciją, kurios kitu būdu institucija nebūtų gavusi. Vienas iš kartelio dalyvio interesų apsaugos priemonių (kartu ir atleidimo nuo baudų programos ūkio subjektams patrauklumo bei pačios programos efektyvumo didinimo priemonių) yra nuostata, kad informacija, kuri didina kartelio sunkumą, skiriant baudą nebus panaudota prieš kartelio dalyvį, atitinkantį reikalavimus baudai sumažinti. Tačiau esminę reikšmę turi tai, kad nei baudų sumažinimas, nei imunitetas nuo baudų neatleidžia kartelio dalyvio nuo civilinės

¹¹⁰ Europos Teisingumo Teismo 1994 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje *Banks v. British Coal* (1994), ECR I-01209.

¹¹¹ Europos Teisingumo Teismo 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Courage Ltd. v. Bernard Crehan* (2001), ECR I-06297.

atsakomybės. JAV Kleitono aktas¹¹² numato, kad kiekvienas asmuo, patyręs nuostolių dėl konkurencijos teisės pažeidimo, turi teisę kreiptis į teismą, kad jam būtų atlyginta trigubo dydžio žala. Bylą laimėjęs ieškovas taip pat turi teisę gauti protingo dydžio advokato išlaidas (JAV tai išimtis iš civilinio proceso taisyklių). Kartelio dalyvis atsako solidariai bei asmeniškai: iš jo gali būti priteistas trigubos žalos dydis net ir už veiksmus, kuriuos atliko kiti kartelio dalyviai. Taip pat galimas grupės ieškinys (tokiu atveju teismas nustato asmenų ratą, patenkantį į šią grupę¹¹³). Tačiau 2004 m. liepos mėn. priėmus Baudžiamosios atsakomybės padidinimo ir reformos įstatymą, sėkmingų amnestijos pareiškėjų civilinė atsakomybė apribota: ieškovai gali prisiteisti tik realiai patirtus nuostolius.

2006 m. liepos 7 d. Bonoje vykusioje konferencijoje komisarė N. Kroes pabrėžė, kad kiekvienam asmeniui turi būti sudaryta galimybė gauti žalos atlyginimą, o sąžininga konkurencija bus užtikrinta tuo atveju, kai privatūs asmenys galės efektyviai apginti savo pažeistas teises, todėl būtina stiprinti privatų konkurencijos teisės įgyvendinimą¹¹⁴. Privatūs asmenys, pirmiausia, susiduria su įrodymų rinkimo ir atskleidimo problemomis, kadangi pareiškiant ieškinius dėl žalos atlyginimo reikia pateikti daugybę faktų, o tai padaryti yra ypač sudėtinga, nes tokius įrodymus turi konkurencijos taisyklės pažeidusi šalis. Čia susiduria to paties tikslo – sąžiningą konkurenciją ginančių įstatymų vykdymo užtikrinimo – siekiančių dviejų teisinių mechanizmų veikimo efektyvumo interesai: kartelio dalyvių iniciatyvos didinimas pateikiant paraiškas dėl atleidimo nuo baudų (viešasis konkurencijos teisės įgyvendinimas) ir privačių subjektų pažeistų teisių gynimas (privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas). Taigi kyla klausimas, ar dėl privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo, būtent dėl gresiančios civilinės atsakomybės už konkurencijos teisės pažeidimus kai kurios įmonės nusprendžia nesikreipti į konkurencijos instituciją ir toliau laikytis kartelinio susitarimo sąlygų.

Siekdama užtikrinti efektyvesnę Bendrijos antimonopolinių teisės aktų vykdymą 2005 m. gruodžio 19 d. Komisija priėmė Žaliąją knygą „Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB

¹¹² 1914 The Clayton Antitrust Act [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11 – 09]. Prieiga per internetą: <<http://www.stolaf.edu/people/becker/antitrust/statutes/clayton.html>>, Sec. 15, § 4.

¹¹³ PHEASANT, J. Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules: the European Commission's Green Paper. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, 27 (7) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 365 – 381. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹¹⁴ KROES, N. Mitglied der Europäischen Kommission verantwortlich für Wettbewerbspolitik, Aktuelle Herausforderungen in der Wettbewerbspolitik. In *Bonn* [interaktyvus]. 2006 – 07 – 07 [žiūrėta 2007 – 03 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/443&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>><<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/443&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>>.

antimonopolines taisykles“ (toliau – Žalioji knyga)¹¹⁵. Žaliojoje knygoje dėmesys skiriamas tik ieškiniams dėl žalos (kiti privataus konkurencijos įgyvendinimo būdai nenagrinėjami). Žalioji knyga numato, kad galimybė gauti įrodymus tokiose bylose ypač svarbus savarankiškų veiksmų atveju, todėl turėtų būti įvestos prievolės perduoti dokumentus ar suteikti galimybę gauti įrodymų. Rekomenduojama, jog bet kuriai proceso šaliai būtų taikoma prievolė perduoti civilinės bylos šaliai visus dokumentus, išskyrus prašymus atleisti nuo baudų.

Kadangi viešas ir privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas papildo vienas kitą, jie turėtų būti tarpusavyje derinami, tai ypač svarbu kalbant apie paraiškas atleisti nuo baudų ir ieškinius dėl žalos. Labai svarbu atsižvelgti į ieškinių dėl žalos įtaką atleidimo nuo baudų programų taikymui apsaugant šių programų efektyvumą. Informacija, pateikta siekiant atleidimo nuo baudų ar baudų sumažinimo, yra naudinga ir privatiems asmenims, siekiantiems žalos atlyginimo. Žalioji knyga siūlo keletą viešojo ir privataus konkurencijos koordinavimo būdų¹¹⁶. Pavyzdžiui, solidari atsakomybė neturėtų būti taikoma subjektui, kuris pateikė paraišką atleisti nuo baudų. Taip būtų apribota kartelio dalyvio žalos rizika. Tokiu atveju reiktų taikyti ribotą atsakomybę kartelio dalyviui, pateikusiam paraišką dėl atleidimo nuo baudų, tokia žalos dalimi, kuri atitinka jo dalį kartelio veikimo rinkoje.

Komisija skatina įmones pateikti jai ne tik jau esamus dokumentus, bet ir kitą savanorišką informaciją apie kartelį. Todėl Komisija laikosi pozicijos, kad tokiai iniciatyvai neturėtų trukdyti teismo nutartis, priimta civilinio proceso tvarka, reikalaujanti atskleisti įrodomojo pobūdžio informaciją. Įmonės paraiškos apsauga viešiesiems interesams nėra kliūtis atskleisti juos kitiems prieštaravimų pareiškimo adresatams, kad jie galėtų apginti savo teises. Be to, įmonės pareiškimus galima atskleisti tiek, kiek yra techniškai įmanoma suderinti abu interesus, suteikiant galimybę susipažinti su įmonės pareiškimais tik Komisijos patalpose ir paprastai tik vieną kartą po oficialaus prieštaravimų pranešimo¹¹⁷.

JAV Konkurencijos skyrius pareiškėjo tapatybę bei jo pateiktą informaciją laiko konfidencialia, todėl tokios informacijos be pareiškėjo sutikimo neatskleis. Vadinasi, JAV Konkurencijos skyrius konfidencialios informacijos neatskleidžia ir užsienio subjektams, nebent tam sutikimą duoda pareiškėjas. Tokiu būdu pareiškėjas valdo informacijos perdavimą tarp valstybių. S. D. Hammond nuomone, tokia konfidencialumo politika yra

¹¹⁵ 2005 – 12 – 19 Green Paper – Damages actions for breach of the EC antitrust rules, COM(2005) 672, 19.12.2005.

¹¹⁶ *Ibidem*, 28 – 29 v.

¹¹⁷ *Cit. op.* 66, 6 – 7 d.

būtina sėkmingam atleidimo nuo bausmių programos taikymui¹¹⁸. Praktikoje pareiškėjai paprastai sutinka, kad jų pateikta informacija būtų perduota toms institucijoms, kurių jurisdikcijoje jiems jau buvo suteiktas sąlyginis atleidimas nuo baudų. Informacijos atskleidimas yra itin aktualus tiriant tarptautinius kartelius, kai pareiškėjas siekia atleidimo nuo bausmių iš karto JAV, ES, Kanadoje ir kt.

Tuo tarpu Europos konkurencijos tinkle tarp nacionalinių konkurencijos institucijų yra galimas net ir konfidencialios informacijos perdavimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2003 m. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo 12 str. numato, kad nacionalinės konkurencijos institucijos informacija gali keistis siekdamos įgyvendinti Sutarties 81 ir 82 str. Profesinę paslaptį sudaranti informacija negali būti atskleista už Europos konkurencijos tinklo ribų. Nacionalinei konkurencijos institucijai perduota informacija taip pat negali būti panaudota siekiant paskirti bausmes fiziniams asmenims pagal nacionalinius įstatymus, nebent besikeičiančios informacija nacionalinės konkurencijos institucijos taiko tokius pačius asmens teisių apsaugos standartus. Jei abi valstybės narės taiko analogiškas sankcijas, tai procesinės apsaugos priemonės laikomos adekvačiomis. Tačiau tuo atveju, jei valstybės taiko skirtingas sankcijas, informacija gali būti perduota, tik laikantis vienodų asmens teisių apsaugos priemonių.

Komisija pripažįsta, kad potencialūs pareiškėjai nėra linkę suteikti informaciją, jei ji perduodama kitoms institucijoms. Tokios informacijos apsaugos priemonės numatytos Pranešime dėl bendradarbiavimo Europos konkurencijos tinkle¹¹⁹. Informacija, susijusi su atleidimo nuo baudų paraiška, gali būti perduodama kitoms nacionalinėms konkurencijos institucijoms, kurios nesiims pradėti tyrimo gautos informacijos pagrindu. Detalesnė informacija gali būti perduodama tik pareiškėjo sutikimu pagal 2003 m. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo 12 straipsnį. Kita vertus, Pranešimas dėl bendradarbiavimo Europos konkurencijos tinkle nėra teisiškai įpareigojantis, nors gali sukurti teisėtų lūkesčių¹²⁰.

¹¹⁸ HAMMOND, S. D. Beating Cartels at Their Own Game – Sharing Information in the Fight against Cartels. In *Competition Policy Research Center Fair Trade Commission of Japan* [interaktyvus]. 2003 – 11 – 20 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/201614.htm>>.

¹¹⁹ 2004 Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities (2004/C 101/03), 17 d.

¹²⁰ BURNSIDE, A., CROSSLEY, H. Cooperation in Competition: A New Era. In *European Law Review* [interaktyvus]. 2005, 30 (2) [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 234 – 260. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

Pagal 1996 m. ir 2002 m. Komisijos pranešimus dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose Komisija paprastai reikalavo, kad pareiškėjai pateiktų parodymus raštu. Tačiau dauguma pareiškėjų, ypač tie, kuriems grėsė civilinė atsakomybė JAV, manė, kad pateikta jų rašytinė informacija gali būti atskleista ir panaudota civilinio proceso metu. Žinoma, kad tokios informacijos atskleidimas žymiai pablogintų pareiškėjų padėtį civiliniame procese ir pakenktų atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimui.

Iki 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose žodinės procedūros buvo išimtis ir taikyta, kai buvo rimta grėsmė, kad pareiškėjo padėtis civiliniame procese trečiosiose šalyse žymiai pablogės. Pagal 2006 m. Komisijos pranešimo dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose 32 – 33 d. pareiškėjui pageidaujant, Komisija gali sutikti, kad pareiškėjas pateiktų žodinius įmonės pareiškimus, išskyrus, jei pareiškėjas jau atskleidė jų turinį trečiosioms šalims. Žodiniai įmonės pareiškimai įrašomi ir protokoluojami Komisijos patalpose. Civiliniams ieškovams teisė susipažinti su įmonės pareiškimais nesuteikiama.

Civiliniai ieškovai gali ieškoti kitokių būdų gauti minėtą informaciją. Pavyzdžiui, viena vartotojų asociacija, siekdama gauti tam tikrus dokumentus, susijusius su Austrijos bankų karteliu, padavė į teismą Komisiją pagal 2001 m. reglamentą dėl Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentų¹²¹. Minėtus dokumentus vartotojų asociacija siekė panaudoti civiliniame procese¹²². 2001 m. reglamentas dėl Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentų (kaip ir 1966 m. JAV informacijos laisvės aktas¹²³) suteikia teisę bet kuriam fiziniam ar juridiniam asmeniui, kurio buveinė yra valstybėje narėje, susipažinti su Bendrijos institucijų dokumentais. Kaip ten bebūtų, minėtas reglamentas numato daug išimčių. Pavyzdžiui, informacija dokumentuose neatskleidžiama, jei informacijos atskleidimas gali pakenkti teismo procesui, tyrimų eigai bei tikslui ir kt. 2005 m. balandžio 13 d. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismas byloje T – 2/03, *Verein für Konsumenteninformation v. Commission* panaikino Komisijos sprendimą neleisti susipažinti su informacija. Komisija savo poziciją grindė tuo, jog informacijos, esančios dokumentuose, atskleidimas gali pakenkti atleidimo nuo baudų pareiškėjų padėtį civiliniame procese bei neigiamai veikti tolesnį atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programos

¹²¹ 2001 Regulation 1049/2001 of the European Parliament, Council and Commission documents (OJ, L145/43, 2001), 2 str., 4 str.

¹²² Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2005 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje T – 2/03, *Verein für Konsumenteninformation v. Commission*, (OJ 2005/C 155/27).

¹²³ 1966 – 07 – 04 (2002) Freedom of Information Act (FOIA) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/foia>>.

taikymą. Kita vertus, Komisija neanalizavo kiekvieno dokumento turinio, atskleidimo padarinių, savo sprendimą motyvavo dar ir dokumentų apimtimi. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismas Komisijos sprendimą panaikino, nes, jo nuomone, Komisija turėjo kiekvieno dokumento atskleidimo klausimą nagrinėti atskirai, tačiau teismas nepasisakė dėl atleidimo nuo baudų pareiškėjų pateiktos informacijos atskleidimo¹²⁴.

Kyla klausimas, ar remiantis 2001 m. reglamentu dėl Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentų ieškovai civilinėse bylose gali reikalauti susipažinti su pareiškėjų pateikta informacija. Į šį klausimą reiktų atsakyti neigiamai, nes 2001 m. reglamento dėl Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentų paskirtis nebuvo civilinių ieškovų padėties gerinimas. Be to, Komisija siekia apsaugoti atleidimo nuo baudų pareiškėjų pateiktą informaciją, kad bendradarbiavęs kartelio dalyvis neatsidurtų prastesnėje procesinėje padėtyje nei tas, kuris su Komisija nebendradarbiavo¹²⁵.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus bei esamą reglamentavimą, darytina išvada, kad viešas ir privatus konkurencijos teisės įgyvendinimas turi būti derinamas. Nors civilinės atsakomybės įgyvendinimas yra privačių asmenų teisių gynimo būdas bei prevencinė priemonė, tačiau laisvas disponavimas bylai reikalinga medžiaga mažintų įmonių atsakomybę bendradarbiauti su konkurencijos institucijomis ir neigiamai veiktų atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimą bei kovą su karteliais.

¹²⁴ *Cit. op.* 122, 72 – 82 par.

¹²⁵ *Cit. op.* 39.

II EB ir JAV bendradarbiavimas įgyvendinant atleidimo nuo bausmių programas

„The word "co-operation" in the antitrust field is often associated with unlawful behaviour. However, the concept of co-operation also has a positive flavour, when used in the context of enforcement activities carried out by competition authorities.”¹²⁶

Vis daugiau kartelių sudaroma tarptautiniu mastu. Tarptautiniai karteliai gali kontroliuoti kainas pasauliniu mastu. Jie dažniausiai sudėtingi, apimantys didelę geografinę rinką¹²⁷. Dėl to nukenčia milijonai vartotojų prarasdami konkurencingos rinkos teikiamą naudą. Milijonai vartotojų iš įvairių šalių jau patyrė žalą dėl vitaminų, citrinos rūgšties, grafito elektrodų ir kt. tarptautinio masto kartelių¹²⁸. Bendradarbiavimas tiriant kartelius, kovos su karteliais įgyvendinimo koordinavimas bei keitimasis informacija įgalina konkurencijos institucijas efektyviai kovoti su karteliais. Glaudus bendradarbiavimas tarp konkurencijos institucijų atlieka ir prevencinę funkciją, nes įmonės žino apie didesnę kartelių demaskavimo riziką¹²⁹.

Siekiant užkirsti kelią naujiems bei išsiaiškinti esamus kartelius svarbų vaidmenį atlieka tarptautinis bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas. Šios sąvokos nėra identiškos, ypač kalbant apie Europos Sąjungos bei JAV institucijų bendradarbiavimą konkurencijos teisės srityje. Bendradarbiavimą tarp ES ir JAV institucijų galima apibrėžti kaip vienos institucijos pagalbą kitai institucijai įgyvendinti antimonopolinius įstatymus. Savo ruožtu koordinavimas apibrėžia dviejų ar daugiau institucijų bendrą darbą atliekant specifinius antimonopolinių įstatymų tikslus, kai kiekviena institucija vadovaujasi savo teisės aktais. Antimonopolinių įstatymų įgyvendinimui svarbūs institucijų sąveikos būdai. Praeityje, bendradarbiavimas mažindavo kompetencijos pasiskirstymo ginčus, ypač tais atvejais, kai viena institucija, tirdama bylą, siekdavo surinkti įrodymus kitos valstybės teritorijoje (kildavo konkurencijos institucijos kompetencijos klausimas). Tačiau dabar, kai ūkio subjektų susitarimai pasiekia vis didesnę tarptautinį mastą, institucijų tarpusavio

¹²⁶ “Bendradarbiavimas konkurencijos teisės srityje dažnai asocijuojasi su neteisėtu elgesiu. Vis dėlto “bendradarbiavimo” samprata turi ir teigiamą aspektą, kai kalbama apie konkurencijos teisę įgyvendinančias institucijas.” *Cit. op.* 120.

¹²⁷ SPRATLING, G. R. A Practical Approach to Criminal Investigations: Criminal Antitrust Enforcement against International Cartels. In *Advanced Criminal Antitrust Workshop, Phoenix, Arizona* [interaktyvus]. 1997 – 02 – 21 [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/1056.htm>>.

¹²⁸ JONES, A., SUFRIN, B. *EC Competition Law*. Oxford University Press, 2004, p. 1266 – 1270.

¹²⁹ LOWE, P. International Cooperation between competition agencies: Achievements and challenges. In *4th Seoul International Competition Forum* [interaktyvus]. 2006 – 09 – 05 [žiūrėta 2007 – 03 – 12]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp2005_021_en.pdf>, p. 2.

bendradarbiavimas yra būdas pasiekti bendrų tikslų – kovoti su konkurenciją ribojančiais susitarimais. Galima išskirti keletą institucijų bendradarbiavimo ir kooperavimosi būdų (formalūs ir neformalūs). Toliau bus aptariami ES ir JAV institucijų didžiausią reikšmę antimonopolinių įstatymų įgyvendinimui turintys bendradarbiavimo aspektai¹³⁰.

1.1. Formalūs EB ir JAV susitarimai

Svarbią reikšmę ES ir JAV institucijų bendradarbiavimui turi 1991 m. susitarimas dėl konkurencijos įstatymų taikymo (toliau – 1991 m. susitarimas¹³¹) bei 1998 m. susitarimas dėl visiško pripažinimo principų taikymo įgyvendinant konkurencijos įstatymus (toliau – 1998 m. susitarimas¹³²).

1991 m. susitarimas buvo pasirašytas, kai šalys siekė efektyvesnio konkurencijos taisyklių įgyvendinimo, ypač kovojant su karteliais¹³³. 1991 m. susitarimas numato pareigą pranešti, kai konkurencijos įstatymų įgyvendinimas vienos institucijos jurisdikcijoje gali paveikti kitos valstybės interesus. Taip įtvirtinama pareiga bendradarbiauti įgyvendinant konkurencijos apsaugą. 1991 m. susitarimu siekiama vengti ginčų dėl kompetencijos, todėl skatinamas konsultavimasis tarp institucijų. (1998 m. susitarimas papildo ankstesnį susitarimą, nuroydamas sąrašą bylų, kai viena šalis privalo konsultuotis su kita.) 1991 m. susitarimo tikslas yra skatinti konkurencijos institucijų bendradarbiavimą, veiksmų koordinavimą. Minėtas susitarimas numato „visiškos pagarbos“ institutą (angl. – *positive comity*), pagal kurį susitarimo šalis gali kreiptis į kitą šalį prašydama imtis veiksmų tose bylose, kurios patenka į pastarosios kompetenciją ir turi įtakos prašančiosios šalies interesams. „Visiškos pagarbos“ institutas įpareigoja bendradarbiavimo susitarimo šalį,

¹³⁰ DELRAHIM, M. Facing the Challenge of Globalization: Coordination and Cooperation Between Antitrust Enforcement Agencies the U.S. and E.U. In *ABA Administrative Law Section Fall Meeting, Washington, D.C.* [interaktyvus]. 2004 – 10 – 22 [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206429.htm>>.

¹³¹ Agreement between the Government of the United States of America and the Commission of the European Communities regarding the application of their competition laws (OJ L 132 , 15.06.1995).

¹³² Agreement between the European Communities and the Government of the United States of America on the application of positive comity principles in the enforcement of their competition laws (OJ L 173, 18.6.1998).

¹³³ VAN MIERT, K. Globalization of Competition: the Need for Global Governance. In *Vrije Universiteit Brussel* [interaktyvus]. 1998 – 03 – 25 [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp1998_052_en.html>.

taikant konkurencijos įstatymus, atsižvelgti į kitos šalies interesus (angl. – *negative comity*)¹³⁴.

1991 m. ir 1998 m. susitarimų įgyvendinimo praktiką reiktų vertinti teigiamai: pastebėtinai intensyvus Europos Komisijos bei JAV Konkurencijos skyriaus bendradarbiavimas kovoje su karteliais. Institucijos aktyviai koordinuoja savo veiksmus perduodamos viena kitai svarbią byloms informaciją. Pavyzdžiui, jau 2003 m. penkiolikoje atliktų tyrimų Komisija ir JAV Konkurencijos skyrius operatyviai teikė viena kitai informaciją dažniausiai telefonu ar kitomis ryšio priemonėmis. 2006 m. vasario 14 d. Europos Komisijos ir JAV Konkurencijos skyriaus pareigūnai atliko kelių Europos ir JAV aviakompanijų patikrinimus, kuriais remiantis buvo nustatytas kartelis, apimantis Europos, JAV ir Azijos geografines rinkas¹³⁵.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tirdamos kartelius, institucijos tikrina, ar jos priėjo prie panašių išvadų, pavyzdžiui, apibrėždamos rinką. Tokios diskusijos yra pagrįstos viešai prieinama informacija. Remiantis dabartinėmis taisyklėmis, keitimasis konfidencialia informacija galimas tik esant įmonės, kuri pateikė šią informaciją, sutikimui.

Vis dėlto minėti sutarimai neišsprendžia prieštarų institucijos sprendimų priėmimo, nes jos išsaugo savarankiškos analizės ir sprendimo laisvę. Neabejotina, kad 1991 m. ir 1998 m. susitarimai galimų sprendimų skirtumus sušvelnina ir taip lemia efektyvesnį atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimą.

1.2. Neformalūs susitarimai

Neformalūs susitarimai apima keletą bendradarbiavimo būdų: dvišaliai susitikimai ir darbo grupės, „geriausia praktika“ (angl. – *best practices* – bendradarbiavimo skatinimo priemonė įmonių susiliejimų klausimais). Remdamosi sudarytais susitarimais JAV ir ES institucijos rengia kasmetinius dvišalius susitikimus, kurių metu peržiūrima bendradarbiavimo pažanga. Šių dvišalių susitikimų pagrindu veikia darbo grupės, sprendžiančios esminius konkurencijos teisės bendradarbiavimo politikos klausimus. Darbo grupės paprastai sudaro kompetentingi

¹³⁴ CANENBLEY, C., ROSANTHAL, M. Co – operation between Antitrust Authorities in – and outside the EU: What does it mean for Multinational Corporations?: Part 2. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, 26 (3) [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 178 – 187. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹³⁵ Joint EU/US cartel crack-down on cargo airlines [interaktyvus]. 2006 – 02 – 15 [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.euractiv.com/en/competition/joint-euus-cartel-crack-cargo-airlines/article-152626>>.

teisininkai bei ekonomistai, kurie pristato atitinkamų institucijų pozicijas konkrečiais politikos klausimais¹³⁶.

JAV ir ES institucijų bendradarbiavimas svarbus ir tobulinant atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo programą. Paskatinta JAV Konkurencijos skyriaus amnestijos programos sėkmės išaiškinant kartelius Komisija peržiūrėjo 1996 m. pranešimą dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo dėl kartelių ir 2002 m. patvirtino naują. Padidėjęs programos skaidrumas ir aiškumas priartino Komisijos taikomą programą prie tos, kurią taiko JAV. Nuo 2006 m. gruodžio 8 d. taikoma jau trečioji Komisijos atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programa.

1.3. EB ir JAV bendradarbiavimo probleminiai aspektai

Atsižvelgiant į sudarytus bendradarbiavimo susitarimus tarp JAV ir ES, kyla klausimas, koku mastu JAV Konkurencijos skyrius ir Komisija turi galimybę keisti informaciją. 1995 m. minėtos institucijos apsikeitė oficialiaisiais laiškais, kuriais patvirtino perduodamos informacijos konfidencialumo svarbą. Šalys susitarė, kad perduotos konfidencialios informacijos konkurencijos institucijos neatskleis trečiosioms šalims be perdavusios institucijos leidimo¹³⁷.

Tačiau JAV taikomos lanksčios įrodymų atskleidimo taisyklės civiliniame procese, pagal kurias teismas turi plačią diskreciją sprendžiant įrodymų pateikimo klausimus ir gali nurodyti vienai proceso šaliai pateikti atitinkamų dokumentų kopijas kitai proceso šaliai. JAV civilinio proceso 34 taisyklė numato, kad informacija (išskyrus bylos paruošiamuosius dokumentus) su tam tikromis išimtimis¹³⁸ atskleidžiama pagal pareikalavimą proceso šaliai, kuri yra įpareigota tinkamai apibrėžti reikalaujamos informacijos apimtį¹³⁹. Pažymėtina, kad remiantis minėtomis proceso taisyklėmis informacija gali būti atskleista nepriklausomai nuo jos formos: tai gali būti rašytinė, grafinė informacija, fotografijos, telefoniniai įrašai ir kt. Be to, 1782 skyriaus „a“ dalis suteikia JAV apygardos teismams teisę priimti nutartį

¹³⁶ *Cit. op.* 130.

¹³⁷ *Cit. op.* 120.

¹³⁸ Pagal JAV civilinio proceso federalinių taisyklių 26 t., teismas turi teisę atsisakyti priimti nutartį, įpareigojančią pateikti reikalaujamą informaciją, jei, pirma, šalis, reikalaujanti informacijos, turi kitų galimybių šią informaciją gauti; antra, jei informacijos suteikimas yra netikslingas, o prašančioji šalis turi galimybę šią informaciją gauti kitu būdu; trečia, jei informacijos pateikimo sąnaudos atsveria jos atskleidimo naudą.

¹³⁹ Federal Rules of Civil Procedure of the U.S. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 20]. Prieiga per internetą: <<http://www.lexisnexis.com/lawschool/learning/reference/booklets/web/frcp01.htm#frcp>>, 34 t.

įpareigojančią tos apygardos teritorijoje gyvenantį asmenį pateikti informaciją, kuri gali būti panaudota užsienio teismuose¹⁴⁰.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad JAV civiliniai ieškovai gali prisiteisti trigubo dydžio nuostolius, patirtus dėl konkurencijos teisės pažeidimo. Jei atleidimo nuo bausmių pareiškėjų pateikta informacija bus atskleista civiliniame procese, potencialūs pareiškėjai gali nebendradarbiauti su konkurencijos institucijomis, o laikytis kartelinio susitarimo sąlygų. Jei remiantis susitarimais, atleidimo nuo bausmių pareiškėjų pateikta informacija bus atskleista ieškovams civiliniame procese, tai gali būti pakirstas efektyvus atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimas bei kova su karteliais. Taigi kyla klausimas, koku mastu ieškovai ar institucijos už ES ribų gali gauti informaciją, kuri buvo pateikta ES institucijai?

JAV ieškovai pareiškė ieškinį dėl vitaminų kartelio padarytos žalos atlyginimo ir siekė informacijos, susijusios su byla atskleidimo, įskaitant ir tą, kuri buvo gauta kartelio dalyvio ir konkurencijos institucijos bendradarbiavimo metu. Komisija šioje byloje pateikė *amicus curiae* (lot.) laišką, kuriame neginčijo atleidimo nuo bausmių pareiškėjų patraukimo civilinèn atsakomybèn klausimo, bet tvirtino, kad atleidimo nuo baudų programos įgyvendinimo metu surinkta informacija neturėtų būti atskleista ieškovams, nes tai gali neigiamai veikti efektyvų jos įgyvendinimą bei patį kartelio tyrimą¹⁴¹. Tačiau ieškovų teigimu, paraiškų, pateiktų remiantis atleidimo nuo bausmių programa, prigimtis yra savanoriška ir tai savaime pagrindžia jos atskleidimo teisėtumą. Be to, atleidimo nuo bausmių pareiškėjai, suteikdami informaciją, turėjo suvokti pateiktos informacijos atskleidimo riziką¹⁴². Minėtoje byloje JAV teismas nusprendė, kad informacijos atskleidimas buvo suderinamas su „visiškos pagarbos“ institutu (angl. – *positive comity*).

Šis sprendimas yra diskutuotinas. Kaip jau buvo minėta, jei atleidimo nuo bausmių programų pareiškėjų pateikta informacija, bus atskleidžiama ieškovams civilinėje byloje, tai gali pakirsti šių programų efektyvumą. Kita vertus, neabejotina, kad asmenys, patyrę žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo turi teisę į nuostolių atlyginimą. Siekdama privataus ir viešo konkurencijos teisės suderinimo Komisija 2006 m. atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių byloje numato, kad įmonės turi teisę pateikti ir informaciją žodžiu.

¹⁴⁰ United States Code, Title 28 *Judiciary and Judicial Procedure*, Part V, Chapter 117, section 1782 (a) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 20]. Prieiga per internetą: <http://caselaw.lp.findlaw.com/casecode/uscodes/28/parts/v/chapters/117/sections/section_1782.html>.

¹⁴¹ Vitamins Master Settlement, Case No. 98 CA 7467 (D.C. Super. Ct.).

¹⁴² *Cit. op.* 120.

K. Nordlander nuomone, JAV civilinio proceso taisyklės, reglamentuojančios įrodymų atskleidimą ginčo šalims, negali iš esmės pakenkti atleidimo nuo bausmių programos įgyvendinimui, nes civilinės atsakomybės įgyvendinimą lemia ir kiti veiksniai. Faktas, kad įmonė kreipėsi dėl atleidimo nuo bausmių, įspėja potencialius ieškovus, kad įmonė yra sudariusi kartelį. Nors potencialūs ieškovai dar neturi įmonės konkurencijos institucijai pateiktos informacijos, bet tai, kad ji kreipėsi į Komisiją ar JAV Konkurencijos skyrių, gali lemti civilinio ieškinio pareiškimą. Tokia praktika yra ypač dažna JAV¹⁴³.

JAV civilinio proceso taisyklių taikymo apimties klausimas kilo „Empagran“ byloje¹⁴⁴, kurioje ieškovai buvo gyvenantys ne JAV teritorijoje subjektai, siekę trigubo nuostolių atlyginimo už vitaminų karteliu padarytą žalą. Užsienio subjektų galimybė prisiteisti trigubą nuostolių atlyginimą sukėlė daug diskusijų JAV, Kanadoje, Vokietijoje ir kitose šalyse. 2004 m. JAV Aukščiausiasis Teismas ieškinį atmetė, nes JAV užsienio prekybos reformos aktas, kuriuo remtasi nagrinėjant bylą, numatė, kad dėl konkurencijos teisės pažeidimo atsiradusi žala užsienyje nepatenka į Šermano akto reglamentavimo sritį. Šis teismo sprendimas susiaurino asmenų, galinčių pateikti ieškinį dėl žalos atlyginimo JAV, ratą.

Galima daryti išvadą, kad dėl skirtingų ES ir JAV materialinių ir proceso normų kyla probleminių klausimų. Atsižvelgiant į visuomenės interesą atskleisti kartelius bei privačių subjektų siekį prisiteisti karteliu padarytą žalą, svarbu, kad viešasis ir privatus interesai būtų suderinti ir tarptautiniu mastu.

¹⁴³ NORDLANDER, K. Discovering Discovery – US Discovery of EC Leniency Statements. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2004, 25 (10) [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 646 – 659. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>.

¹⁴⁴ „F. Hoffmann – La Roche Ltd., et al.“ v. „Empagran, et. al.“ No. 03-724.SA 124 2359 (2004).

Išvados

1. Nors griežtos bausmės skatina įmonių iniciatyvą kreiptis į konkurencijos institucijas ir pateikti paraišką pagal atleidimo nuo bausmių programą, tačiau vienareikšmių išvadų, kad kartelių kriminalizavimas lemtų efektyvesnį atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimą, padaryti negalima.
2. Didelė kartelių atskleidimo rizika – dar vienas svarbus veiksnys, lemiantis įmonių iniciatyvą kreiptis dėl atleidimo nuo bausmių. Gretimų rinkų tyrimas, papildomos amnestijos bei griežtesnės bausmės strategijos skatina ne tik efektyvų kartelių demaskavimą, bet ir suteikia atleidimo nuo bausmių programai lankstumo. Todėl JAV sėkmingai taikomos papildomos amnestijos ir griežtesnės bausmės strategijas rekomenduotina taikyti ir EB.
3. 2006 m. Komisijos pranešime dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose numatytos naujovės yra, be abejo, teigiamos ir numato aiškesnes atleidimo nuo baudų sąlygas, tačiau reikia tikėtis, kad jos bus taikomos lanksčiai. Žymeklio taikymas lemtų efektyvų atleidimo nuo baudų programos įgyvendinimą, kai oficialiajai paraiškai pareikšti nustatytas terminas bus paskirtas atsižvelgiant į bylos specifiką, net jei tai reikštų kelių savaičių laikotarpį.
4. Atleidimo nuo bausmių programų harmonizavimas gali išspręsti problemas, su kuriomis susiduria pareiškėjas, pateikdamas keletą paraiškų dėl atleidimo nuo bausmių įvairioms konkurencijos institucijoms.
5. Bendradarbiavimo su konkurencijos institucija metu pareiškėjo pateiktos informacijos konfidencialumas yra svarbus veiksnys efektyviam atleidimo nuo bausmių programų taikymui. Siekiant užtikrinti privačių asmenų teisę į žalos atlyginimą, būtinas privatus ir viešo konkurencijos įgyvendinimo derinimas.
6. 1991 m. ir 1998 m. JAV ir Komisijos susitarimai dėl bendradarbiavimo, keičiantis informacija ir koordinuojant konkurencijos institucijų veiksmus, skatina kovą su tarptautiniais karteliais. Kita vertus, skirtingos materialinės ir proceso taisyklės lemia skirtingų sprendimų priėmimą.
7. Tiriant tarptautinius kartelius surinktos konfidenciali informacija turėtų būti apsaugota nuo atskleidimo ieškovams.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai

1. 2002 – 12 – 24 Consolidated version of the Treaty establishing European Community (OJ C 325/33, 24/12/2002);
2. 2002 – 12 – 16 Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (tekstas svarbus EEE) (OL, 2003 – 01 – 04 L 001, p. 0001 – 0025);
3. 2006 Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23 (2) (a) of Regulation No 1/2003, (2006/C 210/02);
4. 2006 – 12 – 08 Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases (OJ C 298, 8/12/2006);
5. ECN model leniency programme [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-11-18]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/comm/competition/ecn/model_leniency_en.pdf>;
6. 2002 Commission Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases (OJ, 2002/C 45/03);
7. 1996 – 07 – 18 Commission Notice on the non-imposition or reduction of fines in cartel cases (OJ C 207 18.07.1996);
8. 2005 – 12 – 19 Green Paper – Damages actions for breach of the EC antitrust rules, COM(2005) 672, 19.12.2005;
9. 2004 Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities (2004/C 101/03);
10. 2001 Regulation 1049/2001 of the European Parliament, Council and Commission documents (OJ, L145/43, 2001);
11. Agreement between the European Communities and the Government of the United States of America on the application of positive comity principles in the enforcement of their competition laws (OJ L 173, 18.6.1998);
12. Agreement between the Government of the United States of America and the Commission of the European Communities regarding the application of their competition laws (OJ L 132 , 15.06.1995);
13. Federal Rules of Civil Procedure of the U.S. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 20]. Prieiga per internetą:

- <http://www.lexisnexis.com/lawschool/learning/reference/booklets/web/frcp01.htm#rcp>>;
14. United States Code, Title 28 *Judiciary and Judicial Procedure*, Part V, Chapter 117, section 1782 (a) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 20]. Prieiga per internetą: http://caselaw.lp.findlaw.com/cascode/uscodes/28/parts/v/chapters/117/sections/section_1782.html>;
 15. 1966 – 07 – 04 (2002) Freedom of Information Act (FOIA) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 18]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/foia>>;
 16. 1914 The Clayton Antitrust Act, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11 – 09]. Prieiga per internetą: <http://www.stolaf.edu/people/becke/antitrust/statutes/clayton.html>>;
 17. 1890 Sherman act. Antitrust Division Manual, s.a. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11 – 09]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/foia/divisionmanual/ch2.htm#a1>>;
 18. 1994 – 08 – 10 Leniency Policy for individuals. U.S. Department of Justice [interaktyvus]. 1994 – 08 – 10 [žiūrėta 2006 – 12 – 05]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/lenind.htm>>;
 19. 1993 – 08 – 10 Corporate leniency program. U.S. Department of Justice [interaktyvus]. 1993 – 08 – 10 [žiūrėta 2006 – 12 – 05]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/lencorp.htm>>;
 20. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1999, Nr. 30 – 856);
 21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl baudos, skiriamos už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2004, Nr. 177 – 656);

Specialioji literatūra

Vadovėliai:

1. BREIT, W., ELZINGA, K. G. *The Antitrust Casebook Milestone in Economic Regulation*. Mason, Ohio, USA: South – Western College Publishing, 3rd ed., 2001;
2. JONES, A., SUFRIN, B. *EC Competition Law*. Oxford University Press, 2004;

Straipsniai:

1. ANDERSON, D. G., REYNOLDS, M. J. Immunity and Leniency in EU Cartel Cases: Current Issues. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27 (2) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 82 – 90. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
2. AZEVEDO, J. P. Crime and Punishment in the Fight against Cartels: the Gathering Storm. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2003, 24 (8), [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 400 – 407. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
3. BURNSIDE, A., CROSSLEY, H. Cooperation in Competition: A New Era. In *European Law Review* [interaktyvus]. 2005, 30 (2), [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 234 – 260. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
4. CANENBLEY, C., ROSANTHAL, M. Co – operation between Antitrust Authorities in – and outside the EU: What does it mean for Multinational Corporations?: Part 2. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, 26 (3), [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 178 – 187. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
5. CHAVEZ, J. A. The Carrot and the Stick Approach to Antitrust Enforcement. In *Practising Law Institute, Corporate Law and Practice Course Handbook Series PLI Order No. 8736* [interaktyvus]. 2006, nr. 1542 PLI/Corp 519 [žiūrėta 2007 – 03 – 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
6. Commission revises Leniency Notice to Reward Cartel Whistle – blowers. In *EU Focus* [interaktyvus]. 2007, 201, [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 4 – 5. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
7. GALE, S. The leniency regime and the fight against cartels by the Directorate General for competition. In *Company Lawyer* [interaktyvus]. 2004, nr. 25 (11) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 324 – 330. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
8. GAUER, C., JASPERS, M. Designing A European Solution for a “One Stop Leniency Shop”. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, 27 (12), [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 685 – 692. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
9. GORECKI, P. K., MCFADDEN, D. Criminal Cartels in Ireland: The Heating Oil case. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, nr. 27 (11) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 631 – 640. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;

10. JOSHUA, J. M. A Sherman Act Bridgehead in Europe or a Ghost Ship in Mid – Atlantic? A Close Look at the United Kingdom Proposals to Criminalise Hardcore Cartel Conduct. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2002, 23 (5), [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 231 – 245. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
11. JOSHUA, J. M. The UK’s new cartel offence and its implications for EC competition law: a tangled web. In *European Law Review* [interaktyvus]. 2003, nr. 28 (5) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 620 – 641. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
12. MACCULLOCH, A. The Cartel offence and the criminalisation of the United Kingdom Competition Law. In *Journal of Business Law* [interaktyvus]. 2003, Nov, [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 616 – 627. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
13. MCELWEE, D. Should the European Commission adopt “Amnesty Plus” in its Fight against Hard – core Cartels. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2004, 25 (9), [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 558 – 565. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
14. NORDLANDER, K., Discovering Discovery – US Discovery of EC Leniency Statements. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2004, 25 (10), [žiūrėta 2007 – 03 – 20], p. 646 – 659. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
15. PHEASANT, J. Damages Actions for Breach of the EC Antitrust Rules: the European Commission’s Green Paper. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2006, 27 (7), [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 365 – 381. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
16. RATLIFF, J. Major Events and Policy Issues in EC Competition Law, 2005 – 2006. In *International Company and Commercial Law Review* [interaktyvus]. 2007, 18 (2), [žiūrėta 2007 – 03 – 07], p. 27 – 50. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
17. SANDHU, J. S. The European Commission’s leniency policy: a success. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2007, nr. 28 (3) [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 184 – 157. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
18. SWAAK, C. R.A., ARP, D. J. A Tempting Offer: Immunity from Fines for Cartel Conduct under the Commission’s New Leniency Notice. In *European Competition*

- Law Review* [interaktyvus]. 2003, 24 (1), [žiūrėta 2007 – 03 – 06], p. 9 – 18. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;
19. SWAAK, C. R. A., MOLLICA, M. R. Leniency Applicants to Face Modernisation of EC Competition Law. In *European Competition Law Review* [interaktyvus]. 2005, 26 (9), [žiūrėta 2007 – 03 – 05], p. 507 – 517. Prieiga per internetą: <<http://www.westlaw.com>>;

Teismų ir kitų institucijų sprendimai

Teismų sprendimai:

1. Europos Teisingumo Teismo 1994 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje *Banks v. British Coal* (1994), ECR I-01209;
2. Europos Teisingumo Teismo 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Courage Ltd. v. Bernard Crehan* (2001), ECR I-06297;
3. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. kovo 18 d. sprendimas byloje C – 397/03 P, *Archer Daniels Midland Co. and Archer Daniels Midland Ingredients Ltd. v. Commission* (2006);
4. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 29 d. sprendimas byloje C – 301/04, *Commission of the European Communities v. SGL Carbon AG.* (2006), ECR I – 05915;
5. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 1995 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje T – 150/89, *Martinelli v. Commission* (1995), ECR II – 1165;
6. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2001 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje T – 48/98, *Acerinox v. Commission* (2001), ECR II – 03859;
7. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2005 m. balandžio 13 d. sprendimas byloje T – 2/03, *Verein für Konsumenteninformation v. Commission* (OJ 2005/C 155/27);
8. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje T – 48/02, *Brouwerij Haacht NV v Commission of the European Communities.* (2005), ECR II – 05259;
9. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje T – 59/02, *Archer Daniels Midland Co. v. Commission* (2006);

10. Europos Bendrijos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje T – 303/02, *Westfalen Gassen Nederland BV. v. Commission of the European Communities*. (2006);
11. F. Hoffmann-La Roche Ltd., et al. v. Empagran, et. Al. No. 03-724.SA 124 2359 (2004);
12. Vitamins Master Settlement, Case No. 98 CA 7467 (D.C. Super. Ct.);

Europos Komisijos sprendimai:

1. Europos Komisijos 2002 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Flood flavour enhancers* (2002) COMP/C.37.671;

Elektroniniai dokumentai

1. Antitrust Division: *Sherman Act Violations Yielding a Corporate Fine of \$ 10 Million or More* [interaktyvus]. 2006 – 08 – 17. [žiūrėta 2007 – 02 – 03]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/criminal/220752.htm>>;
2. BARNETT, T. O. Seven Steps to Better Cartel Enforcement. In *The 11th Annual Competition Law and Policy Workshop European Union Institute, Florence, Italy* [interaktyvus]. 2006 – 06 – 02, [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/216453.htm>>;
3. Cartels period 2002 – 2007 [interaktyvus]. 2007 – 03 – 07, [žiūrėta 2007 – 03 – 28]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/comm/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>>;
4. Competition: Commission fines members of lifts and escalators cartels over € 990 million. (IP/07/209, 21/02/2007) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 16]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/209&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>;
5. Competition: revised Leniency Notice – frequently asked questions. (MEMO/06/469, 07/12/2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007 – 03 – 15]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/469&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=fr>>;

6. DELRAHIM, M. Facing the Challenge of Globalization: Coordination and Cooperation Between Antitrust Enforcement Agencies the U.S. and E.U. In *ABA Administrative Law Section Fall Meeting, Washington, D.C.* [interaktyvus]. 2004 – 10 – 22, [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206429.htm>>;
7. GOSSET – GRAINVILLE, A., RENNER, C. EU and Competition: Smashing the cartels [interaktyvus]. 2007 – 02 – 15. [žiūrėta 2007 – 03 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://www.legalweek.com/Navigation/32/Articles/1007599/EU+and+Competition+Smashing+the+cartels.html>>;
8. HAMMOND, S. D. An Update of the Antitrust Division's Criminal Enforcement Program. In *The ABA Section of Antitrust Law Cartel Enforcement Roundtable* [interaktyvus] 2005. [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/213247.htm>>;
9. HAMMOND, S. D. Beating Cartels at Their Own Game – Sharing Information in the Fight against Cartels. In *Competition Policy Research Center Fair Trade Commission of Japan* [interaktyvus]. 2003 – 11 – 20, [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/201614.htm>>;
10. HAMMOND, S. D. Caught in the Act: Inside an International Cartel. In *OECD Competition Committee Working Party No. 3 Public Prosecutors Program* [interaktyvus]. 2005. [žiūrėta 2006 – 11 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/212266.htm>>;
11. HAMMOND, S. D. Cornerstones of an Effective leniency program [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2007 – 03 – 09]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/206611.htm>>;
12. HAMMOND, S. D. Detecting and deterring cartel activity through an effective leniency program. In *International Workshop on Cartels Brighton, England* [interaktyvus]. 2000 – 11 – 21 (22). [žiūrėta 2007 – 01 – 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/9928.pdf>>;
13. HAMMOND, S. D. Fighting cartels – why and how? Lessons common to detecting and deterring cartel activity. In *The 3rd Nordic Competition Policy Conference* [interaktyvus]. 2000 [žiūrėta 2006 – 10 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/6487.htm>>;

14. HAMMOND, S. D. Measuring the Value of Second – In Cooperation in Corporate Plea Negotiations. In *the 54th Annual American Bar Association Section of Antitrust Law Spring Meeting, Washington D. C.* [interaktyvus]. 2006 – 03 – 29, [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/215514.htm>>;
15. HAMMOND, S. D. The U.S. Model of Negotiated Plea Agreements: A Good Deal With Benefits For All. In *the OECD Competition Committee Working Party No. 3, Paris, France* [interaktyvus]. 2006 – 10 – 17, [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/219332.htm>>;
16. HAMMOND, S. D. When Calculating the Costs and Benefits of Applzing for Corporate Amnesty, how do you put a Price Tag on an Individual’s Freedom? In *National Institute on white collar crime* [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2007 – 03 – 05]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/7647.htm>>;
17. Informacija apie LR atleidimo nuo baudų programą [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006 – 11- 20]. Prieiga per internetą: <http://www.konkuren.lt>>;
18. Joint EU/US cartel crack-down on cargo airlines [interaktyvus]. 2006 – 02 – 15, [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <http://www.euractiv.com/en/competition/joint-euus-cartel-crack-cargo-airlines/article-152626>>;
19. KROES, N. European Commissioner for Competition Policy Reinforcing the fight against cartels and developing private antitrust damage actions: two tools for a more competitive Europe. In *Commission/ IBA Joint Conference on EC Competition Policy Brussels* [interaktyvus]. 2007 – 03 – 08 [žiūrėta 2007 – 03 -17]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/128&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>;
20. KROES, N., Member of the European Commission in charge of the Competition Policy Building a Competitive Europe, Competition Policy and the Relaunch of Addressed to a conference at Bocconi University. In *Milan* [interaktyvus]. 2005 – 02 – 05 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/78&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>>;
21. KROES, N. Mitglied der Europäischen Kommission verantwortlich für Wettbewerbspolitik, Aktuelle Herausforderungen in der Wettbewerbspolitik. In *Bonn*

- [interaktyvus]. 2006 – 07 – 07 [žiūrėta 2007 – 03 – 17]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/443&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>><http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/06/443&format=HTML&aged=0&language=DE&guiLanguage=en>>;
22. LOWE, P. International Cooperation between competition agencies: Achievements and challenges. In *4th Seoul International Competition Forum* [interaktyvus]. 2006 – 09 – 05 [žiūrėta 2007 – 03 – 12]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp2005_021_en.pdf>;
23. MASOUDI, G. F. Cartel Enforcement in the United States (and beyond). In *Cartel Conference Budapest, Hungary* [interaktyvus]. 2007 – 02 – 17 [žiūrėta 2007 – 03 – 21]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.gov/atr/public/speeches/221868.htm>>;
24. Model Annotated Corporate Plea Agreement [interaktyvus]. 2006 – 12 – 19 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/220671.htm>>;
25. Model Annotated Individual Plea Agreement [interaktyvus]. 2006 – 12 – 19 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/220672.htm>>;
26. OECD report on *Fighting Hard – Core Cartels. Harm, effective sanctions and lenience programmes* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2006 – 11 – 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/41/44/1841891.pdf>>;
27. PATE, R. H. Anti Cartel Enforcement: the core antitrust mission [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2007 – 03 – 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/201199.htm>>;
28. SPRATLING, G. R. A Practical Approach to Criminal Investigations: Criminal Antitrust Enforcement against International Cartels. In *Advanced Criminal Antitrust Workshop, Phoenix, Arizona* [interaktyvus]. 1997 – 02 – 21 [žiūrėta 2006 – 11 – 18]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/1056.htm>>;
29. SPRATLING, G. R. International cartels: the intersection between FCPA violations and antitrust violations. In *American Conference Institute 7th National Conference on Foreign Corrupt Practices Act* [interaktyvus]. 1999 – 12 – 09 [žiūrėta 2007 – 02 – 24]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/3981.htm>>;

30. SPRATLING, G. R. Making Companies an Offer they shouldn't refuse. In *The Bar Association of the District of Columbia's 35th Annual Symposium on Associations and Antitrust, Washington, D. C.* [interaktyvus]. 1999 – 02 – 16 [žiūrėta 2007 – 02 – 22].
Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/2247.htm>>;
31. SPRATLING, G. R. Negotiating the Waters of International Cartel Prosecutions. In *The 13th Annual National Institute on White Collar Crime, San Francisco, California* [interaktyvus]. 1999 – 03 – 04 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą:
<<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/2275.htm>>;
32. SPRATLING, G. R. Transparency in Enforcement maximizes Cooperation from Antitrust Offenders. In *Fordham Corporate Law Institute 26th Annual Conference on International Antitrust Law and Policy, New York, U.S.* [interaktyvus]. 1999 – 10 – 15 [žiūrėta 2006 – 11 – 14]. Prieiga per internetą:
<<http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/3952.htm>>;
33. VAN MIERT, K. Globalization of Competition: the Need for Global Governance. In *Vrije Universiteit Brussel* [interaktyvus]. 1998 – 03 – 25 [žiūrėta 2006 – 11 – 18].
Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/text/sp1998_052_en.html>.

Santrauka

Atleidimo nuo bausmės programų EB ir JAV efektyvumas kovojant su karteliais bei EB ir JAV bendradarbiavimas

Karteliai yra slapti konkurentų susitarimai, kuriais koordinuojamos ar nustatomos kainos, ribojama pasiūla, gamybos apimtys, dalinamasi rinkomis ar vartotojais, sumažinama prekių kokybė ar jų pasirinkimas, todėl yra pripažįstami vienais iš rimčiausių konkurencijos pažeidimų. Susitarimai dėl kartelių yra slapti, gerai koordinuoti, o jų dalyviai, vengdami griežtos atsakomybės ir prisidengdami slapyvardžiais, susitikimus organizuoja užsienio kurortuose. Vis dažniau sudaromi tarptautiniai karteliai, kuriais nustatomos kainos, ribojama pasiūla pasauliniu mastu. Tai apsunkina kartelių atskleidimą bei konkurencinės teisės įgyvendinimą, todėl reikalingas specialus mechanizmas, ardantis ir užkertantis kelią kartelių egzistavimui.

1978 m. pirmą kartą atleidimo nuo bausmių programą pritaikė JAV Konkurencijos skyrius. 1996 m. Komisija paskelbė pranešimą, kuris numatė, jog kartelio dalyviui, kuris bendradarbiaus kartelio tyrimo metu, gali būti nepaskirta arba sumažinta bauda. Nuo 2006 m. gruodžio mėn. 8 d. taikoma jau trečioji atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose programa. Šis magistro darbas analizuoja atleidimo nuo bausmių programų įgyvendinimo efektyvumo prielaidas: griežtos atsakomybės, kartelių kriminalizavimo, kartelių demaskavimo rizikos, programų sąlygų aiškumo bei lankstumo, harmonizavimo įtaka.

Taip pat atskleidžiama viešo ir privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo reikšmė sėkmingam atleidimo nuo bausmių programų taikymui. JAV ir EB bendradarbiavimo aspektai bei perduodamos informacijos konfidencialumo problematika analizuojama antrojo darbo dalyje.

Summary

The efficiency of the E.C. and U.S. leniency programmes in the fight against cartels and the cooperation of E.C. and U.S.

Cartels are agreements or concerted practices between two or more competitors aimed at coordinating their competitive behaviour on the market or influencing the relevant parameters of competition through practices such as the fixing of purchase or selling prices or other trading conditions, the allocation of production or sales quotas, the sharing of markets including bid – rigging, restrictions of imports or exports or anti-competitive actions against other competitors. Such practices are among the most serious violations of Article 81 EC. The amount of international cartels is constantly growing. The members of cartels create sophisticated schemes, hold meetings in hotels and use pre-paid phone – cards. All these facts makes the investigation of cartel complicated. Therefore, there is a strong need to have a special programme able to combat illegal agreements.

The original version of the U.S. Corporate Leniency programme traces back to 1978. In 1996 Commission announced Notice on Immunity from fines and reduction of fines in cartel cases. Since the 8 th of December 2006 the new Notice replaced the 2002 Leniency Notice in which no undertaking has contacted the Commission in order to take advantage of the favourable treatment set out in the previous Notice. These master thesis analyses the key features that determine the effective enforcement of leniency programme: the importance of strict sanctions, criminal penalties for cartels, clarity and flexibility, harmonisation of programmes.

The importance to balance private and public interest in the competition law context is also being discussed. The importance and problematic aspects of cooperation between US and EC is analysed in the second part of the research work.

Priedas nr. 1

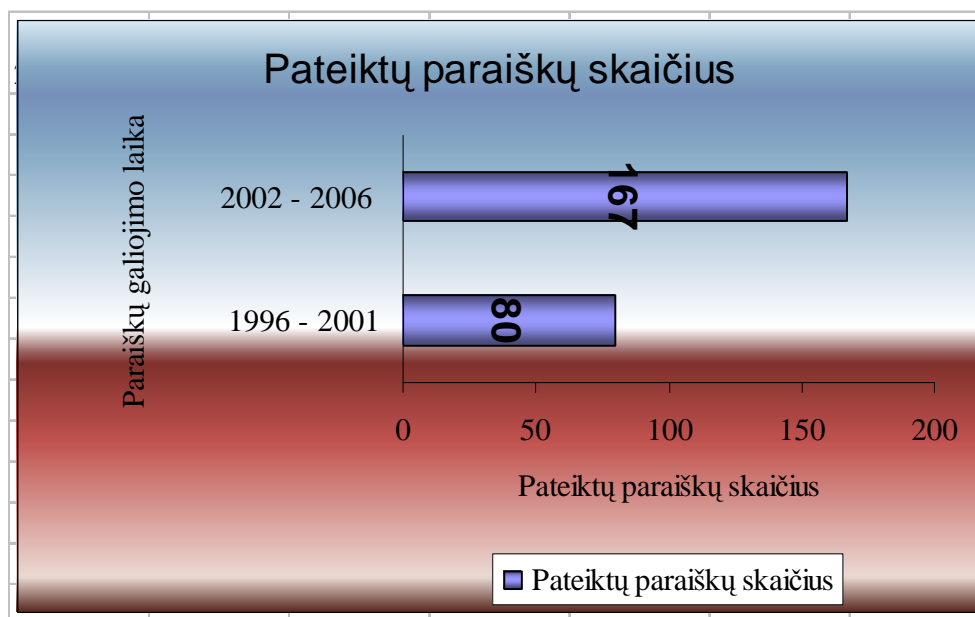
Baudos, paskirtos įmonėms ir viršijančios 100 mln. JAV dolerių už Šermano akto pažeidimą (2006 m. rugpjūčio mėn. 17 d. duomenys)¹⁴⁵

Atsakovas	Produktai	Baudos dydis (mln. JAV dolerių)	Valstybė
F. Hoffmann - La Roche, Ltd (1999)	Vitaminai	\$ 500	Šveicarija
Samsung Electronics Company, Ltd., Samsung Semiconductor Inc. (2006)	DRAM	\$ 300	Korėja
BASF AG (1999)	Vitaminai	\$ 225	Vokietija
Hynix Semiconductor Inc. (2005)	DRAM	\$ 185	Korėja
Infineon Technologies AG (2004)	DRAM	\$ 160	Vokietija
SGL Carbon AG (1999)	Grafitų elektrodai	\$ 135	Vokietija
Mitsubishi Corp. (2001)	Grafitų elektrodai	\$ 134	Japonija
UCAR International Inc. (1998)	Grafitų elektrodai	\$ 110	JAV
Archer Daniels Midland Co. (1996)	Lizinas ir citrinos rūgštis	\$ 100	JAV

¹⁴⁵ Antitrust Division: *Sherman Act Violations Yielding a Corporate Fine of \$ 10 Million or More* [interaktyvus]. 2006 – 08 – 17 [žiūrėta 2007 – 02 – 03]. Prieiga per internetą: <http://www.usdoj.gov/atr/public/criminal/220752.htm>.

Priedas nr. 2

Paraiškų, pateiktų pagal 1996 m. Komisijos pranešimą dėl baudų nepaskyrimo ar baudų sumažinimo kartelių bylose ir 2002 m. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, skaičius ir santykis¹⁴⁶

¹⁴⁶ Cit. op. 21.

Priedas nr. 3¹⁴⁷

Ištraukos iš Fizinio asmens baudmės sumažinimo susitarimo modelio (2006 m. gruodžio mėn. 19 d. duomenys)

UNITED STATES DISTRICT COURT
[XXXX] DISTRICT OF [XXXXXX]

UNITED STATES OF AMERICA		
v.		
[JOHN R. DOE],		Criminal No. [XXXX]
Defendant.		Filed:
_____		Violation:

PLEA AGREEMENT

The United States of America and [John R. Doe] ("defendant") hereby enter into the following Plea Agreement pursuant to Rule 11(c)(1)(B OR C) of the Federal Rules of Criminal Procedure ("Fed. R. Crim. P."):

RIGHTS OF DEFENDANT

1. The defendant understands his rights:
 - a. to be represented by an attorney;
 - b. to be charged by Indictment;
 - c. as a citizen and resident of [COUNTRY], to decline to accept service of the Summons in this case, and to contest the jurisdiction of the United States to prosecute this case against him in the United States District Court for the [XXXX] District of [XXXX];
 - d. to plead not guilty to any criminal charge brought against him;

¹⁴⁷ Model Annotated Individual Plea Agreement [interaktyvus]. 2006 – 12 – 19 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/220672.htm>>.

- e. to have a trial by jury, at which he would be presumed not guilty of the charge and the United States would have to prove every essential element of the charged offense beyond a reasonable doubt for him to be found guilty;
- f. to confront and cross-examine witnesses against him and to subpoena witnesses in his defense at trial;
- g. not to be compelled to incriminate himself;
- h. to appeal his conviction, if he is found guilty; and
- I. to appeal the imposition of sentence against him.

AGREEMENT TO PLEAD GUILTY

AND WAIVE CERTAIN RIGHTS

2. The defendant knowingly and voluntarily waives the rights set out in Paragraph 1(b)-(h) above[, including all jurisdictional defenses to the prosecution of this case, and agrees voluntarily to consent to the jurisdiction of the United States to prosecute this case against him in the United States District Court for the [XXXXXX] District of [XXXXXX]]. The defendant also knowingly and voluntarily waives the right to file any appeal, any collateral attack, or any other writ or motion, including but not limited to an appeal under 18 U.S.C. § 3742 or a motion under 28 U.S.C. § 2241 or 2255, that challenges the sentence imposed by the Court if that sentence is consistent with or below the recommended sentence in Paragraph 8 of this Plea Agreement, regardless of how the sentence is determined by the Court. This agreement does not affect the rights or obligations of the United States as set forth in 18 U.S.C. § 3742(b)[*for C agreements only, also insert "-c"*]. Pursuant to Fed. R. Crim. P. 7(b), the defendant will waive indictment and plead guilty at arraignment to a [one]-count Information[in the form attached] to be filed in the United States District Court for the [XXXXXX] District of [XXXXXX]. The Information will charge the defendant with participating in a conspiracy to suppress and eliminate competition by [DESCRIPTION OF CHARGE AS SET OUT IN THE CHARGING PARAGRAPH OF THE INFORMATION] sold in [the United States and elsewhere] [TIME FRAME FROM CHARGING PARAGRAPH OF THE INFORMATION] in violation of the Sherman Antitrust Act, 15 U.S.C. § 1. <...>

FACTUAL BASIS FOR OFFENSE CHARGED

4. Had this case gone to trial, the United States would have presented evidence sufficient to prove the following facts:

- a. For purposes of this Plea Agreement, the "relevant period" is that period [TIME PERIOD FROM CHARGING PARAGRAPH OF INFORMATION]. During the relevant period, the defendant was [POSITION] of [CORPORATE EMPLOYER], an entity organized and existing under the laws of [STATE *OR if foreign*-- COUNTRY] and with its principal place of business in [CITY, STATE *OR if foreign* -- CITY, COUNTRY]. During the relevant period, [CORPORATE EMPLOYER] was a [producer] of [PRODUCT] and was engaged in the sale of [PRODUCT] in [the United States and elsewhere]. [SHORT PRODUCT DESCRIPTION.] [During the relevant period, [CORPORATE EMPLOYER]'s sales of [PRODUCT] to U.S. customers totaled at least \$[AFFECTED SALES VOLUME THAT WILL BE USED TO CALCULATE ADVISORY GUIDELINES FINE AND IMPRISONMENT RANGES].] <...>

POSSIBLE MAXIMUM SENTENCE

5. The defendant understands that the statutory maximum penalty which may be imposed against him upon conviction for a violation of Section One of the Sherman Antitrust Act is:
- a. a term of imprisonment for [three (3)] years (15 U.S.C. § 1);
 - b. a fine in an amount equal to the greatest of (1) [\$350,000], (2) twice the gross pecuniary gain the conspirators derived from the crime, or (3) twice the gross pecuniary loss caused to the victims of the crime by the conspirators (15 U.S.C. § 1; 18 U.S.C. § 3571(b) and (d)); and
 - c. a term of supervised release of [one (1)] year following any term of imprisonment. If the defendant violates any condition of supervised release, the defendant could be imprisoned for [the entire term of supervised release] (18 U.S.C. § 3559(a)[(5)]; 18 U.S.C. § 3583(b)[(3)] and (e)(3); and United States Sentencing Guidelines ("U.S.S.G.," "Sentencing Guidelines," or "Guidelines") §5D1.2(a)[(3)]. <...>

SENTENCING GUIDELINES

7. The defendant understands that the Sentencing Guidelines are advisory, not mandatory, but that the Court must consider the Guidelines in effect on the day of sentencing, along with the other factors set forth in 18 U.S.C. § 3553(a), in determining and imposing sentence. The defendant understands that the Guidelines determinations will be made by the Court by a preponderance of the evidence standard. The defendant understands that although the Court is not ultimately bound to impose a sentence within the applicable Guidelines range, its sentence must be reasonable based upon consideration of all relevant sentencing factors set

forth in 18 U.S.C. § 3553(a). [Pursuant to U.S.S.G. §1B1.8, the United States agrees that self-incriminating information that the defendant provides to the United States pursuant to this Plea Agreement will not be used to increase the volume of affected commerce attributable to the defendant or in determining the defendant's applicable Guidelines range, except to the extent provided in U.S.S.G. §1B1.8(b).]

SENTENCING AGREEMENT

- b. 8. Pursuant to Fed. R. Crim. P. 11(c)(1)(B OR C), [*if a B agreement--*the United States agrees that it will recommend, as the appropriate disposition of this case, that the Court impose] OR [*if a C agreement--* the United States and the defendant agree that the appropriate disposition of this case is, and agree to recommend jointly that the Court impose,] a sentence [within the applicable Guidelines range] requiring the defendant to pay to the United States a criminal fine of \$[XXXXXX][, pursuant to 18 U.S.C. § 3571(d),] [payable in full before the fifteenth (15th) day after the date of judgment] OR [payable in installments as set forth below [with interest accruing under 18 U.S.C. § 3612(f)(1)-(2)] OR [without interest pursuant to 18 U.S.C. § 3612(f)(3)(A) OR § 3612(h)]]; [a period of incarceration of XXXX months/years;] [and no period of supervised release] [and restitution of \$XXX pursuant to 18 U.S.C. § [3583(d)/3663(a)(3)/ OR 3663A(c)(1)(A)(ii)] [payable in full before [DATE]] OR [payable in installments as set forth below [with interest accruing under 18 U.S.C. § 3612(f)(1)-(2)] OR [without interest pursuant to 18 U.S.C. § 3612(f)(3)(A) OR § 3612(h)]] ("the recommended sentence"). [The United States will not object to the defendant's request that the Court make a recommendation to the Bureau of Prisons that the Bureau of Prisons designate that the defendant be assigned to a Federal Minimum Security Camp (if possible at [CITY], [STATE]) to serve his sentence of imprisonment and that the defendant be released following the imposition of sentence to allow him to self-surrender to the assigned correctional facility on a specified date on or after [MONTH DAY, YEAR].] <...>

DEFENDANT'S COOPERATION

12. The defendant will cooperate fully and truthfully with the United States in the prosecution of this case, the conduct of the current federal investigation of violations of federal antitrust and related criminal laws involving the [manufacture or sale] of [PRODUCT], any other federal investigation resulting therefrom, and any litigation or other proceedings arising or resulting from any such investigation to which the United States is a

party ("Federal Proceeding"). The ongoing, full, and truthful cooperation of the defendant shall include, but not be limited to:

- a. producing [in the United States and at other mutually agreed- upon locations] all non-privileged documents, including claimed personal documents, and other materials, wherever located, in the possession, custody, or control of the defendant, requested by attorneys and agents of the United States;
- b. making himself available for interviews [in the United States and at other mutually agreed-upon locations], not at the expense of the United States, upon the request of attorneys and agents of the United States;
- c. responding fully and truthfully to all inquiries of the United States in connection with any Federal Proceeding, without falsely implicating any person or intentionally withholding any information, subject to the penalties of making false statements (18 U.S.C. § 1001) and obstruction of justice (18 U.S.C. § 1503 *et seq.*);
- d. otherwise voluntarily providing the United States with any non-privileged material or information, not requested in (a) - (c) of this paragraph, that he may have that is related to any Federal Proceeding; and
- e. when called upon to do so by the United States in connection with any Federal Proceeding, testifying in grand jury, trial, and other judicial proceedings[in the United States], fully, truthfully, and under oath, subject to the penalties of perjury (18 U.S.C. § 1621), making false statements or declarations in grand jury or court proceedings (18 U.S.C. § 1623), contempt (18 U.S.C. §§ 401 - 402), and obstruction of justice (18 U.S.C. § 1503 *et seq.*).

GOVERNMENT'S AGREEMENT

13. Subject to the full, truthful, and continuing cooperation of the defendant, as described in Paragraph 12 of this Plea Agreement, and upon the Court's acceptance of the guilty plea called for by this Plea Agreement and the imposition of the recommended sentence, the United States will not bring further criminal charges against the defendant for any act or offense committed before the date of this Plea Agreement that was undertaken in furtherance of an antitrust conspiracy involving the [manufacture or sale] of [PRODUCT] ("Relevant Offense"). The nonprosecution terms of this paragraph do not apply to civil matters of any kind, to any violation of the federal tax or securities laws, or to any crime of violence.

[14. The United States agrees that when the defendant travels to the United States for interviews, grand jury appearances, or court appearances pursuant to this Plea Agreement, or

for meetings with counsel in preparation therefor, the United States will take no action, based upon any Relevant Offense, to subject the defendant to arrest, detention, or service of process, or to prevent the defendant from departing the United States. This paragraph does not apply to the defendant's commission of perjury (18 U.S.C. § 1621), making false statements (18 U.S.C. § 1001), making false statements or declarations in grand jury or court proceedings (18 U.S.C. § 1623), obstruction of justice (18 U.S.C. § 1503 *et seq.*), or contempt (18 U.S.C. §§ 401 - 402) in connection with any testimony or information provided or requested in any Federal Proceeding.] <...>

REPRESENTATION BY COUNSEL

17. The defendant has reviewed all legal and factual aspects of this case with his attorney and is fully satisfied with his attorney's legal representation. <...>

VOLUNTARY PLEA

18. The defendant's decision to enter into this Plea Agreement and to tender a plea of guilty is freely and voluntarily made and is not the result of force, threats, assurances, promises, or representations other than the representations contained in this Plea Agreement. The United States has made no promises or representations to the defendant as to whether the Court will accept or reject the recommendations contained within this Plea Agreement.

VIOLATION OF PLEA AGREEMENT

19. The defendant agrees that, should the United States determine in good faith, during the period that any Federal Proceeding is pending, that the defendant has failed to provide full and truthful cooperation, as described in Paragraph 12 of this Plea Agreement, or has otherwise violated any provision of this Plea Agreement, the United States will notify the defendant or his counsel in writing by personal or overnight delivery or facsimile transmission and may also notify his counsel by telephone of its intention to void any of its obligations under this Plea Agreement (except its obligations under this paragraph), and the defendant shall be subject to prosecution for any federal crime of which the United States has knowledge including, but not limited to, the substantive offenses relating to the investigation resulting in this Plea Agreement. The defendant agrees that, in the event that the United States is released from its obligations under this Plea Agreement and brings criminal charges against the defendant for any Relevant Offense, the statute of limitations period for such offense will be tolled for the period between the date of the signing of this Plea Agreement and six (6) months after the date the United States gave notice of its intent to void its obligations under this Plea Agreement.

20. The defendant understands and agrees that in any further prosecution of him resulting from the release of the United States from its obligations under this Plea Agreement based on the defendant's violation of the Plea Agreement, any documents, statements, information, testimony, or evidence provided by him to attorneys or agents of the United States, federal grand juries, or courts, and any leads derived therefrom, may be used against him in any such further prosecution. In addition, the defendant unconditionally waives his right to challenge the use of such evidence in any such further prosecution, notwithstanding the protections of Fed. R. Evid. 410. <...>

ENTIRETY OF AGREEMENT

22. This Plea Agreement constitutes the entire agreement between the United States and the defendant concerning the disposition of the criminal charge[s] in this case. This Plea Agreement cannot be modified except in writing, signed by the United States and the defendant.

23. The undersigned attorneys for the United States have been authorized by the Attorney General of the United States to enter this Plea Agreement on behalf of the United States.

[24. A facsimile signature shall be deemed an original signature for the purpose of executing this Plea Agreement. Multiple signature pages are authorized for the purpose of executing this Plea Agreement.]

DATED: _____

Respectfully submitted,

BY: _____

BY: _____

[JOHN R. DOE]

[STAFF]

Defendant

Attorneys

U.S. Department of Justice

[NAME OF COUNSEL]

Antitrust Division

Counsel for [John R. Doe]

[STREET ADDRESS]

[CITY, STATE, ZIP CODE]

Tel.: [(XXX) XXX-XXXX]

Priedas nr. 4¹⁴⁸

**Susitarimo dėl baudos sumažinimo įmonei pavyzdys (2006 m. gruodžio mėn. 19 d.
duomenys)**

UNITED STATES DISTRICT COURT
[XXXXXXX] DISTRICT OF [XXXXXXXXXX]

UNITED STATES OF AMERICA,

v.

[GLOBAL PRODUCTS, INC.],

Defendant.

Criminal No. [XXXX]

Filed:

Violation:

PLEA AGREEMENT

The United States of America and [Global Products, Inc.] ("defendant"), a corporation organized and existing under the laws of [STATE *OR if foreign*--COUNTRY], hereby enter into the following Plea Agreement pursuant to Rule 11(c)(1)(B *OR* C) of the Federal Rules of Criminal Procedure ("Fed. R. Crim. P."):

RIGHTS OF DEFENDANT

1. The defendant understands its rights:

- a. to be represented by an attorney;
- b. to be charged by Indictment;
- c. [as a corporation organized and existing under the laws of [COUNTRY], to decline to accept service of the Summons in this case, and to contest the jurisdiction of the United States to prosecute this case against it in the United States District Court for the [XXXX] District of [XXXX];]

¹⁴⁸ Model Annotated Corporate Plea Agreement [interaktyvus]. 2006 – 12 – 19 [žiūrėta 2007 – 02 – 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.usdoj.gov/atr/public/guidelines/220671.htm>>.

- d. to plead not guilty to any criminal charge brought against it;
- e. to have a trial by jury, at which it would be presumed not guilty of the charge and the United States would have to prove every essential element of the charged offense beyond a reasonable doubt for it to be found guilty;
- f. to confront and cross-examine witnesses against it and to subpoena witnesses in its defense at trial;
- g. to appeal its conviction if it is found guilty; and
- h. to appeal the imposition of sentence against it.

AGREEMENT TO PLEAD GUILTY
AND WAIVE CERTAIN RIGHTS

2. The defendant knowingly and voluntarily waives the rights set out in Paragraph 1(b)-(g) above[, including all jurisdictional defenses to the prosecution of this case, and agrees voluntarily to consent to the jurisdiction of the United States to prosecute this case against it in the United States District Court for the [XXXXX] District of [XXXX]]. The defendant also knowingly and voluntarily waives the right to file any appeal, any collateral attack, or any other writ or motion, including but not limited to an appeal under 18 U.S.C. § 3742, that challenges the sentence imposed by the Court if that sentence is consistent with or below the recommended sentence in Paragraph 8 of this Plea Agreement, regardless of how the sentence is determined by the Court. This agreement does not affect the rights or obligations of the United States as set forth in 18 U.S.C. § 3742(b) [*for C agreements only, also insert "-(c)"*]. Pursuant to Fed. R. Crim. P. 7(b), the defendant will waive indictment and plead guilty at arraignment to a [one]-count Information [in the form attached] to be filed in the United States District Court for the [XXXXXX] District of [XXXXXX]. The Information will charge the defendant with participating in a conspiracy to suppress and eliminate competition by [DESCRIPTION OF CHARGE AS SET OUT IN THE CHARGING PARAGRAPH OF THE INFORMATION] sold in [the United States and elsewhere], [TIME FRAME], in violation of the Sherman Antitrust Act, 15 U.S.C. § 1.

3. The defendant, pursuant to the terms of this Plea Agreement, will plead guilty to the criminal charge described in Paragraph 2 above and will make a factual admission of guilt to the Court in accordance with Fed. R. Crim. P. 11, as set forth in Paragraph 4 below.

FACTUAL BASIS FOR OFFENSE CHARGED

4. Had this case gone to trial, the United States would have presented evidence sufficient to prove the following facts:

- a. For purposes of this Plea Agreement, the "relevant period" is that period [TIME PERIOD FROM CHARGING PARAGRAPH OF INFORMATION]. During the relevant period, the defendant was a corporation organized and existing under the laws of [STATE OR if foreign--COUNTRY]. The defendant has its principal place of business in [CITY, STATE OR if foreign--CITY, COUNTRY]. During the relevant period, the defendant was a [producer] of [PRODUCT], was engaged in the sale of [PRODUCT] in [the United States and elsewhere][, and employed X or more individuals]. [SHORT PRODUCT DESCRIPTION]. [During the relevant period, the defendant's sales of [PRODUCT] to U.S. customers totaled at least \$ [AFFECTED SALES VOLUME THAT WILL BE USED TO CALCULATE ADVISORY GUIDELINES RANGE].] <...>

POSSIBLE MAXIMUM SENTENCE

5. The defendant understands that the statutory maximum penalty which may be imposed against it upon conviction for a violation of Section One of the Sherman Antitrust Act is a fine in an amount equal to the greatest of:
- a. \$[10] million (15 U.S.C. § 1);
 - b. twice the gross pecuniary gain the conspirators derived from the crime (18 U.S.C. § 3571(c) and (d)); or
 - c. twice the gross pecuniary loss caused to the victims of the crime by the conspirators (18 U.S.C. § 3571(c) and (d)).
6. In addition, the defendant understands that:
- a. pursuant to 18 U.S.C. § 3561(c)(1), the Court may impose a term of probation of at least one year, but not more than five years;
 - b. pursuant to §8B1.1 of the United States Sentencing Guidelines ("U.S.S.G.," "Sentencing Guidelines," or "Guidelines"), 18 U.S.C. § 3563(b)(2) or 3663(a)(3), the Court may order it to pay restitution to the victims of the offense; and
 - c. pursuant to 18 U.S.C. § 3013(a)(2)(B), the Court is required to order the defendant to pay a \$400 special assessment upon conviction for the charged crime.

SENTENCING GUIDELINES

7. The defendant understands that the Sentencing Guidelines are advisory, not mandatory, but that the Court must consider the Guidelines in effect on the day of sentencing, along with the other factors set forth in 18 U.S.C. § 3553(a), in determining and imposing sentence. The defendant understands that the Guidelines determinations will be made by the Court by a

preponderance of the evidence standard. The defendant understands that although the Court is not ultimately bound to impose a sentence within the applicable Guidelines range, its sentence must be reasonable based upon consideration of all relevant sentencing factors set forth in 18 U.S.C. § 3553(a). [Pursuant to U.S.S.G. §1B1.8, the United States agrees that self-incriminating information that the defendant provides to the United States pursuant to this Plea Agreement will not be used to increase the volume of affected commerce attributable to the defendant or in determining the defendant's applicable Guidelines range, except to the extent provided in U.S.S.G. §1B1.8(b).]

SENTENCING AGREEMENT

8. Pursuant to Fed. R. Crim. P. 11(c)(1)(B *OR* C), [*if a B agreement*-- the United States agrees that it will recommend, as the appropriate disposition of this case, that the Court impose] *OR* [*if a C agreement*-- the United States and the defendant agree that the appropriate disposition of this case is, and agree to recommend jointly that the Court impose,] a sentence [within the applicable Guidelines range] requiring the defendant to pay to the United States a criminal fine of \$[XX] million [, pursuant to 18 U.S.C. § 3571(d),][payable in full before the fifteenth (15th) day after the date of judgment] *OR* [payable in installments as set forth below [with interest accruing under 18 U.S.C. § 3612(f)(1)-(2)] *OR* [without interest pursuant to 18 U.S.C. § 3612(f)(3)(A) *OR* § 3612(h)], [and restitution of \$XXX pursuant to 18 U.S.C. § [3563(b)(2)/3663(a)(3)/ *OR* 3663A(c)(1)(A)(ii)] [payable in full before [DATE]] *OR* [payable in installments as set forth below [with interest accruing under 18 U.S.C. § 3612(f)(1)-(2)] *OR* [without interest pursuant to 18 U.S.C. § 3612(f)(3)(A) *OR* § 3612(h)]]] ("the recommended sentence"). The parties agree that there exists no aggravating or mitigating circumstance of a kind, or to a degree, not adequately taken into consideration by the U.S. Sentencing Commission in formulating the Sentencing Guidelines justifying a departure pursuant to U.S.S.G. §5K2.0. The parties agree not to seek or support any sentence outside of the Guidelines range nor any Guidelines adjustment for any reason that is not set forth in this Plea Agreement. The parties further agree that the recommended sentence set forth in this Plea Agreement is reasonable.

- a. [The United States and the defendant agree to recommend, in the interest of justice pursuant to 18 U.S.C. § 3572(d)(1) [and U.S.S.G. §8C3.2(b)], that the fine be paid in the following installments: within thirty (30) days of imposition of sentence -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; at the one-year anniversary of imposition of sentence ("anniversary") -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; at the two-

year anniversary -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; at the three-year anniversary -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; at the four-year anniversary -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; and at the five-year anniversary -- \$[XX] million [(plus any accrued interest)]; provided, however, that the defendant shall have the option at any time before the five-year anniversary of prepaying the remaining balance [(plus any accrued interest)] then owing on the fine.]

<...>

10. Subject to the ongoing, full, and truthful cooperation of the defendant described in Paragraph 14 of this Plea Agreement, and before sentencing in the case, the United States will fully advise the Court and the Probation Office of the fact, manner, and extent of the defendant's cooperation [and its commitment to prospective cooperation] with the United States' investigation and prosecutions, all material facts relating to the defendant's involvement in the charged offense, and all other relevant conduct.

11. The United States and the defendant understand that the Court retains complete discretion to accept or reject the recommended sentence provided for in Paragraph 8 of this Plea Agreement. [*If a B agreement* --- The defendant understands that, as provided in Fed. R. Crim. P. 11(c)(3)(B), if the Court does not impose the recommended sentence contained in this Agreement, it nevertheless has no right to withdraw its plea of guilty.] <...>

DEFENDANT'S COOPERATION

14. The defendant [and its [LIST TYPES OF OTHER RELATED CORPORATE ENTITIES] [(collectively, "related entities") --- *only use if more than one type of related entity is listed*]] will cooperate fully and truthfully with the United States in the prosecution of this case, the conduct of the current federal investigation of violations of federal antitrust and related criminal laws involving the [manufacture or sale] of [PRODUCT], any other federal investigation resulting therefrom, and any litigation or other proceedings arising or resulting from any such investigation to which the United States is a party ("Federal Proceeding"). The ongoing, full, and truthful cooperation of the defendant shall include, but not be limited to:

- a. producing to the United States all non-privileged documents, information, and other materials, wherever located, in the possession, custody, or control of the defendant [or any of its [related entities]], requested by the United States in connection with any Federal Proceeding;

- b. [securing the ongoing, full, and truthful cooperation, as defined in Paragraph 15 of this Plea Agreement, of [NAMED INDIVIDUALS], including making such persons available in the United States and at other mutually agreed-upon locations, at the defendant's expense, for interviews and the provision of testimony in grand jury, trial, and other judicial proceedings in connection with any Federal Proceeding;] and
- c. using its best efforts to secure the ongoing, full, and truthful cooperation, as defined in Paragraph 15 of this Plea Agreement, of the current [and former] directors, officers, and employees of the defendant [or any of its [related entities]][, in addition to those specified in subparagraph (b) above,] as may be requested by the United States,[but excluding [Samuel T. Jones], [John R. Doe], and [Robert P. Smith],] including making these persons available [in the United States and at other mutually agreed-upon locations], at the defendant's expense, for interviews and the provision of testimony in grand jury, trial, and other judicial proceedings in connection with any Federal Proceeding.

15. The ongoing, full, and truthful cooperation of each person described in [either] Paragraph 14(b) [or 14(c)] above will be subject to the procedures and protections of this paragraph, and shall include, but not be limited to:

- a. producing [in the United States and at other mutually agreed-upon locations] all non-privileged documents, including claimed personal documents, and other materials, wherever located, requested by attorneys and agents of the United States;
- b. making himself or herself available for interviews [in the United States and at other mutually agreed-upon locations], not at the expense of the United States, upon the request of attorneys and agents of the United States;
- c. responding fully and truthfully to all inquiries of the United States in connection with any Federal Proceeding, without falsely implicating any person or intentionally withholding any information, subject to the penalties of making false statements (18 U.S.C. § 1001) and obstruction of justice (18 U.S.C. § 1503 *et seq.*);
- d. otherwise voluntarily providing the United States with any non-privileged material or information not requested in (a) - (c) of this paragraph that he or she may have that is related to any Federal Proceeding;
- e. when called upon to do so by the United States in connection with any Federal Proceeding, testifying in grand jury, trial, and other judicial proceedings[in the United States] fully, truthfully, and under oath, subject to the penalties of perjury (18

U.S.C. § 1621), making false statements or declarations in grand jury or court proceedings (18 U.S.C. § 1623), contempt (18 U.S.C. §§ 401-402), and obstruction of justice (18 U.S.C. § 1503 *et seq.*); and

- f. agreeing that, if the agreement not to prosecute him or her in this Plea Agreement is rendered void under Paragraph 17(c), the statute of limitations period for any Relevant Offense as defined in Paragraph 17(a) will be tolled as to him or her for the period between the date of the signing of this Plea Agreement and six (6) months after the date that the United States gave notice of its intent to void its obligations to that person under the Plea Agreement.

GOVERNMENT'S AGREEMENT

16. Upon acceptance of the guilty plea called for by this Plea Agreement and the imposition of the recommended sentence, and subject to the cooperation requirements of Paragraph 14 of this Plea Agreement, the United States agrees that it will not bring further criminal charges against the defendant [or any of its [related entities]] for any act or offense committed before the date of this Plea Agreement that was undertaken in furtherance of an antitrust conspiracy involving the [manufacture or sale] of [PRODUCT]. The nonprosecution terms of this paragraph do not apply to civil matters of any kind, to any violation of the federal tax or securities laws, or to any crime of violence.

17. The United States agrees to the following:

- a. Upon the Court's acceptance of the guilty plea called for by this Plea Agreement and the imposition of the recommended sentence and subject to the exceptions noted in Paragraph 17(c), the United States will not bring criminal charges against any current [or former] director, officer, or employee of the defendant [or its [related entities]] for any act or offense committed before the date of this Plea Agreement and while that person was acting as a director, officer, or employee of the defendant [or its [related entities]] that was undertaken in furtherance of an antitrust conspiracy involving the [manufacture or sale] of [PRODUCT] ("Relevant Offense")[, except that the protections granted in this paragraph shall not apply to [Samuel T. Jones], [John R. Doe], or [Robert P. Smith]]; <...>

REPRESENTATION BY COUNSEL

20. The defendant has been represented by counsel and is fully satisfied that its attorneys have provided competent legal representation. The defendant has thoroughly reviewed this

Plea Agreement and acknowledges that counsel has advised it of the nature of the charge, any possible defenses to the charge, and the nature and range of possible sentences.

VOLUNTARY PLEA

21. The defendant's decision to enter into this Plea Agreement and to tender a plea of guilty is freely and voluntarily made and is not the result of force, threats, assurances, promises, or representations other than the representations contained in this Plea Agreement. The United States has made no promises or representations to the defendant as to whether the Court will accept or reject the recommendations contained within this Plea Agreement.

VIOLATION OF PLEA AGREEMENT

22. The defendant agrees that, should the United States determine in good faith, during the period that any Federal Proceeding is pending, that the defendant [or any of its [related entities]] have failed to provide full and truthful cooperation, as described in Paragraph 14 of this Plea Agreement, or has otherwise violated any provision of this Plea Agreement, the United States will notify counsel for the defendant in writing by personal or overnight delivery or facsimile transmission and may also notify counsel by telephone of its intention to void any of its obligations under this Plea Agreement (except its obligations under this paragraph), and the defendant [and its [related entities]] shall be subject to prosecution for any federal crime of which the United States has knowledge including, but not limited to, the substantive offenses relating to the investigation resulting in this Plea Agreement. The defendant [and its [related entities]] agree that, in the event that the United States is released from its obligations under this Plea Agreement and brings criminal charges against the defendant [or its [related entities]] for any offense referred to in Paragraph 16 of this Plea Agreement, the statute of limitations period for such offense will be tolled for the period between the date of the signing of this Plea Agreement and six (6) months after the date the United States gave notice of its intent to void its obligations under this Plea Agreement.

23. The defendant understands and agrees that in any further prosecution of it [or its [related entities]] resulting from the release of the United States from its obligations under this Plea Agreement, because of the defendant's [or its [related entities']] violation of the Plea Agreement, any documents, statements, information, testimony, or evidence provided by it[, its [related entities].,] or [current or former directors, officers, or employees of it [or its [related entities]]] to attorneys or agents of the United States, federal grand juries, or courts, and any leads derived therefrom, may be used against it [or its [related entities]] in any such further prosecution. In addition, the defendant unconditionally waives its right to challenge

the use of such evidence in any such further prosecution, notwithstanding the protections of Fed. R. Evid. 410.

ENTIRETY OF AGREEMENT

24. This Plea Agreement constitutes the entire agreement between the United States and the defendant concerning the disposition of the criminal charge[s] in this case. This Plea Agreement cannot be modified except in writing, signed by the United States and the defendant.

25. The undersigned is authorized to enter this Plea Agreement on behalf of the defendant as evidenced by the Resolution of the Board of Directors of the defendant attached to, and incorporated by reference in, this Plea Agreement.

26. The undersigned attorneys for the United States have been authorized by the Attorney General of the United States to enter this Plea Agreement on behalf of the United States.

[27. A facsimile signature shall be deemed an original signature for the purpose of executing this Plea Agreement. Multiple signature pages are authorized for the purpose of executing this Plea Agreement.]

DATED: _____

Respectfully submitted,

BY: _____

BY: _____

[CORPORATE REPRESENTATIVE]

[STAFF]

[Title]

[Global Products, Inc.]

Attorneys

U.S. Department of Justice

Antitrust Division

[STREET ADDRESS]

[CITY, STATE, ZIP CODE]

Tel.: [(XXX) XXX-XXXX]

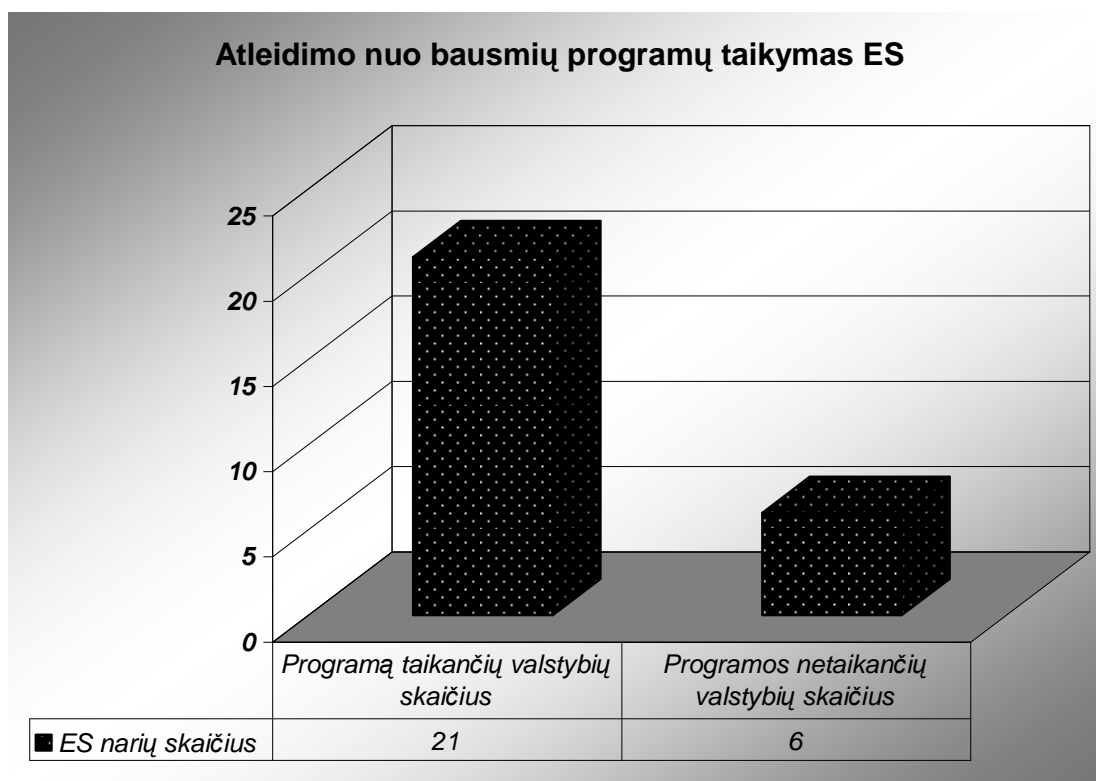
BY: _____

[NAME OF CORPORATE COUNSEL]

Counsel for [Global Products, Inc.]

Priedas nr. 5

ES narių, kuriose taikomos atleidimo nuo bausmių programos, ir narių, kurios netaiko minėtos programos, santykis*

* 2006 m. lapkričio mėn. 30 d. duomenimis šešios atleidimo nuo bausmių programos netaikančios valstybės buvo: Italija, Ispanija, Portugalija, Malta, Danija ir Slovėnija (Malta ir Slovėnija rengia projektus atleidimo nuo bausmių programai įgyvendinti)¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Cit. op. 23.

Priedas nr. 6

Įmonių atleidimo nuo bausmių programos¹⁵⁰

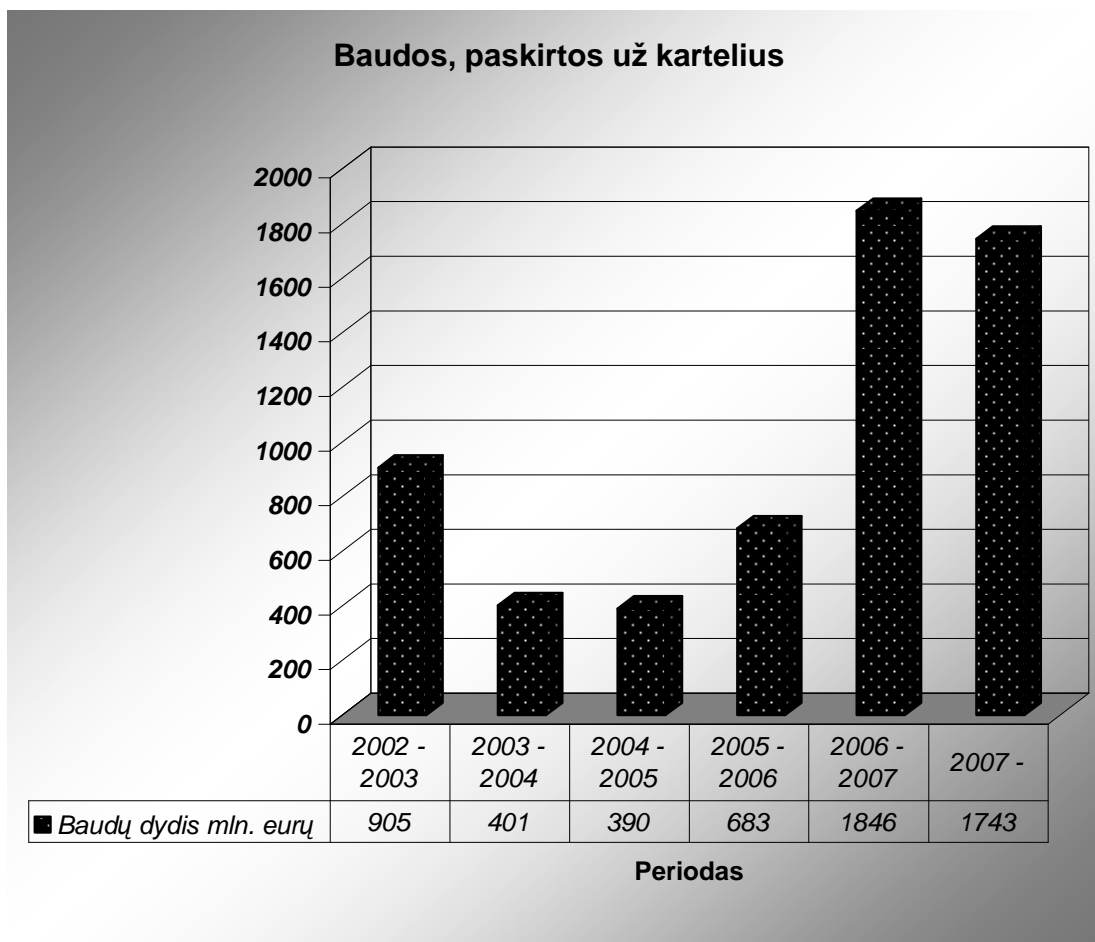
Valstybė	Programos paskutinės pataisos data
Australija	2003
Austrija	2006
Brazilija	2000
Belgija	2004
Kanada	2000
Kipras	2004
Čekijos Respublika	2001
Estija	2004
Suomija	2004
Prancūzija	2001
Vokietija	2000
Graikija	2005
Vengrija	2004
Airija	2001
Izraelis	2005
Japonija	2006
Pietų Korėja	2002
Latvija	2004
Lietuva	2004
Liuksemburgas	2004
Nyderlandai	2002
Naujoji Zelandija	2004
Lenkija	2004
Slovakija	2004
Švedija	2002
Šveicarija	2004
Didžioji Britanija	2000

¹⁵⁰ *Cit. op. 100.*

Priedas nr. 7

Baudos, paskirtos už kartelius 2002 – 2007 m.

(pagal Europos Bendrijos pirmosios instancijos ir Europos Teisingumo Teismo sprendimus)¹⁵¹

¹⁵¹ Cartels period 2002 – 2007 [interaktyvus]. 2007 – 03 – 07 [žiūrėta 2007 – 03 – 28]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/comm/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>>, p. 1.

Priedas nr. 8

Dešimt kartelių, už kuriuos paskirtos didžiausios baudos nuo 1969 m.¹⁵²

Metai	Kartelis	Bauda (eurais)
2007	Liftų ir eskalatorių	992 312 300
2001	Vitaminų	790 505 000
2007	Dujų skirstomųjų įrenginių	750 712 500
2006	Sintetinės gumos (BR/ESBR)	519 050 000
2002	Tinko plokščių	478 320 000
2006	Hidrogeno peroksido ir perborato	388 128 000
2006	Metakrilato	344 562 500
2006	Detalių	314 760 000
2001	Popieriaus	313 690 000
2005	Pramoninių maišų	290 710 000

¹⁵² *Ibidem*, p. 3.

Priedas nr. 9

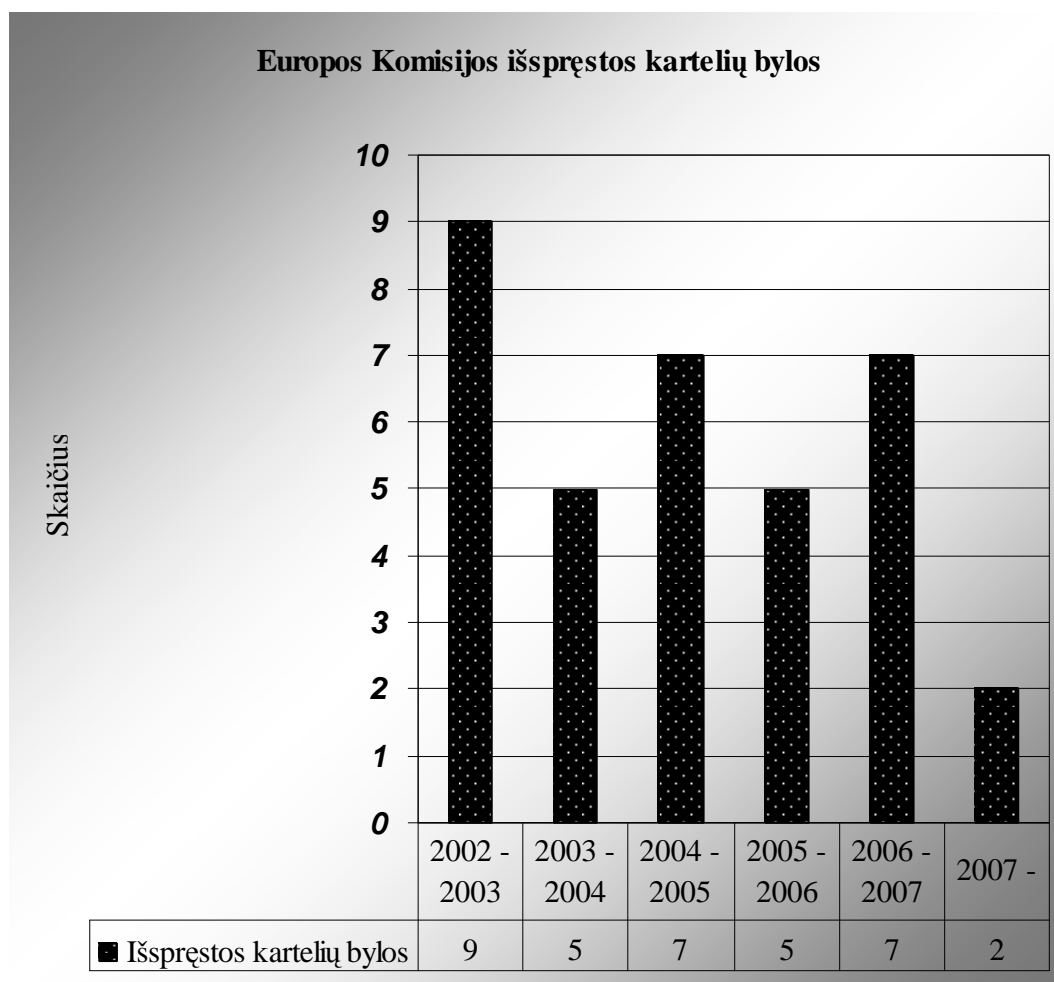
Dešimt didžiausių baudų, paskirtų vienai įmonei nuo 1969 m.¹⁵³

Metai	Įmonė	Kartelis	Bauda (eurai)
2007	„ThyssenKrupp“	Liftų ir eskalatorių	479 669 850
2001	„F. Hoffmann – La Roche AG“	Vitaminų	462 000 000
2007	„Siemens AG“	Dujų skirstomųjų įrenginių	396 562 500
2006	„Eni SpA“	Sintetinės gumos	272 250 000
2002	„Lafarge SA“	Tinko plokščių	249 600 000
2001	„BASF AG“	Vitaminų	236 845 000
2006	„Arkema SA“	Metakrilato	219 131 250
2001	„Arjo Wiggins Appleton Plc“	Popieriaus	184 270 000
2006	„Solvay SA/NV“	Hidrogeno peroksido	167 062 000
2006	„Shell“	Sintetinės gumos	160 875 000

¹⁵³ *Ibidem.*

Priedas nr. 10

Europos Komisijos išspręstų kartelių bylų skaičius nuo 2002 m.¹⁵⁴

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 5.